UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA RESTAUROVÁNÍ

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl
telefon: 466 036 590
fax: 461 612 565
email: dekanat.fr@upce.cz

Dokumentace restaurátorského průzkumu a zásahu

Restaurování nástěnných maleb v kapli sv. Anny na zámku v Budišově

Restaurovali: Jan Vojtěchovský, Barbora Viková, Eliška Drašnarová, Veronika Smutná, Lucie Urbanová, Marián Grančák, Josef Mathes, Alexandra Koryťáková, Andrea Babeľová, Eliška Mátlová, Alžběta Čechová, Patricia Holíková, Silvia Keselicová, Vít Svoboda, Vojtěch Mrověc, Nóra Somódi.
Odborný pedagogický dozor: Jan Vojtěchovský, Barbora Viková

Litomyšl 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že při restaurování byly použity pouze materiály a postupy uvedené v této restaurátorské dokumentaci. Nejsem si vědom nových zjištění a skutečností na restaurované památce, které by nebyly uvedeny v této dokumentaci.

Prohlašuji, že restaurátorský zásah byl proveden v mezích určených zadáním.

V Litomyšli dne . . . . . .

. . . . . .
zodpovědný restaurátor

© Restaurátorská dokumentace je chráněna ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů s tím, že právo k užití ve smyslu zákona číslo 20/1987 sb. v plném znění (o památkové péči) má objednavatel a příslušný orgán památkové péče.

Obsah

1 Úvodní údaje ... 3
1.1 Lokalizace památky ... 3
1.2 Údaje o památce ... 3
1.3 Údaje o akci ... 4
1.4 Údaje o dokumentaci ... 4
2 Úvod ... 5
3 Průzkum díla ... 6
3.1 Uměleckohistorický průzkum ... 6
3.1.1 Popis zámku ... 6
3.1.2 Historie stavby a kaple ... 6
3.1.3 Popis nástěnné výzdoby v prostoru kaple ... 8
3.1.4 Předlohy a analogie díla ... 9
3.1.5 Řazení výjevů v kapli ... 10
3.1.6 Popis jednotlivých výjevů ... 13
3.1.7 Předchozí známé restaurátorské zásahy a průzkumy ... 28
3.2 Restaurátorský průzkum ... 29
3.2.1 Vizuální průzkum v rozptýleném denním světle ... 29
3.2.2 Vizuální průzkum v ostrém bočním nasvícení ... 30
3.2.3 Průzkum pomocí UV fluorescenční fotografie ... 30
3.2.4 Perkusní průzkum ... 31
3.3 Přírodovědný (chemicko-technologický) průzkum ... 31
3.3.1 Konkrétní cíle průzkumu ... 31
3.3.2 Výsledky přírodovědného průzkumu ... 32
3.4 Komplexní vyhodnocení průzkumu ... 32
4 Zkoušky technologií a materiálů ... 35
4.1 Zpevňování šupinující barevné vrstvy figurálních výjevů ... 35
4.2 Čištění od prachového depozitu ... 35
4.3 Čištění lesklých míst ... 36
5 Návrh restaurátorského zákroku ... 37
5.1 Návrh koncepce restaurování ... 37
5.2 Návrh postupu restaurátorských prací ... 37
5.2.1 Figurální výjevy ... 37
5.2.2 Zlacené rámy ... 38

5.2.3 Iluzivní architektura ... 38
6 Dokumentace restaurátorského zásahu ... 39
6.1 Postup restaurátorských prací ... 39
6.1.1 Prekonsolidace barevné vrstvy ... 39
6.1.2 Čištění barevné vrstvy ... 39
6.1.3 Hloubková injektáž prasklin a dutin ... 40
6.1.4 Plošná konsolidace barevné vrstvy ... 40
6.1.5 Tmelení ... 40
6.1.6 Retuš ... 40
6.1.7 Závěrečné lakování ... 41
6.2 Použité materiály ... 41
6.3 Doporučený režim památky (pokyny pro údržbu) ... 43
7 Seznam literatury, pramenů ... 44
7.1 Literatura a prameny ... 44
7.2 Internetové zdroje ... 45
8 Fotografická a obrazová dokumentace ... 46
9 Grafická dokumentace ... 89
10 Přílohy ... 128

1 Úvodní údaje

1.1 Lokalizace památky

- **Kraj:** Vysočina (okres Třebíč)
- **Adresa:** Budišov 1, PSČ 675 03
- **GPS souřadnice:** 49°16‘31,25 “ s. š., 16°0‘46,23“ v. d.
- **Objekt:** zámek
- **Bližší určení:** zámecká kaple sv. Anny

1.2 Údaje o památce

- **Název restaurovaného díla:** nástěnné malby v zámecké kapli sv. Anny
- **Klasifikace památky:** kulturní památka
- **Rejstříkové číslo objektu:** kulturní památka rejst. č. ÚSKP 36993/7-2548 - zámek
- **Autor:** figurální biblické výjevy - F. H. Füger, autor iluzivní architektury je neznámý (dle literatury)[1]
- **Sloh, datace:** baroko/klasicismus, figurální malby údajně kolem r. 1780, starší výmalba iluzivní architektury údajně 1. pol. 18. stol.[2]
- **Materiál, technika:** architektura – původně zřejmě secco technika s obsahem vápna, přemalba pravděpodobně na bázi klihu; figurální výjevy – olej, či mastná tempera
- **Restaurovaná část:** obvodové stěny kaple (figurální výjevy a iluzivní architektura)
- **Rozměry restaurovaného díla:** 92 m^2
- **Předchozí známé restaurátorské zásahy na díle prováděli:** Štourač, J.: *Restaurování stropu a fabionů v kapli sv. Anny na zámku Budišov*, 2018.
- **Předchozí známé restaurátorské průzkumy:** Kolmanová, E., Štourač, J.: *Restaurátorská zpráva o průzkumu nástěnných maleb v kapli sv. Anny na zámku Budišov*, 2009; Hamsík, A.: *Restaurátorský sondážní průzkum*, 2013.

1 PLICHTA Alois, NĚMEČEK Vladimír, ROSSI Adolf. *Za uměním Vysočiny na Budišovsku a Tasovsku*. Třebíč: nakladatelství Arca JiMfa, 1996, s. 62. ISBN 80-85766-81-7.
2 Ibidem.

1.3 Údaje o akci

- **Vlastník památky, objednatel:** Městys Budišov
- **Památkový dohled:** Mgr. Petr Severa (NPÚ, ÚOP Telč)
- **Závazné stanovisko:** Rozhodnutí MÚ Třebíč, č. j. OŠK 6760/14 – SPIS 1326/2014/OI
- ze dne 12. 02. 2014
- **Zhotovitel:** Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl,
- **email:** dekanat.fr@upce.cz
- **Odborný pedagogický dozor:** Mgr. art. Jan Vojtěchovský Ph.D., MgA. Barbora Viková
- **Restaurovali:** Jan Vojtěchovský, Barbora Viková, Eliška Drašnarová, Veronika Smutná, Lucie Urbanová, Marián Grančák, Josef Mathes, Alexandra Koryťáková, Andrea Bábeľová, Eliška Mátlová, Alžběta Čechová, Patricia Holíková, Silvia Keselicová, Vít Svoboda, Vojtěch Mrověc, Nóra Somódi
- **Odborná spolupráce:** Ing. Petra Lesniaková, Ph.D., PhDr. Martin Mádl, Ph.D., Mgr. Vladislava Říhová, Ph.D.
- **Termín započetí a ukončení akce:** červenec–listopad 2019

1.4 Údaje o dokumentaci

- **Dokumentaci vypracovali:** Jan Vojtěchovský, Barbora Viková, Adéla Škrabalová, Lucie Urbanová, Eliška Drašnarová, Josef Mathes, Veronika Smutná
- **Fotografie pořídili:** Jan Vojtěchovský, Barbora Viková, Eliška Drašnarová, Veronika Smutná, Lucie Urbanová, Marián Grančák, Josef Mathes, Alexandra Koryťáková, Andrea Bábeľová, Eliška Mátlová, Alžběta Čechová, Patricia Holíková, Silvia Keselicová, Vít Svoboda, Nóra Somódi
- **Použitá snímací technika:** *Canon EOS 50D*, *Canon EOS 70D*, *Canon EOS 80D*
- **Počet stran textu dokumentace:** 43
- **Počet vyobrazení ve fotografické, obrazové a grafické dokumentaci:** 141
- **Místa uložení dokumentace ve fyzické i digitální podobě:**
  - Fakulta restaurování UPa, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl
  - NPÚ ÚOP Telč, Hradecká 6, 588 56 Telč
  - Městys Budišov, Budišov 360, 675 03 Budišov

2 Úvod

Průzkum i restaurátorský zákrok popisovaný v této zprávě je zaměřen na nástěnné malby umístěné po obvodu interiéru kaple sv. Anny, která se nachází v západním křídle zámku Budišov. Jedná se o sedm malovaných výjevů s novozákonní tématikou, které imitují závěsné obrazy v šedých rámech, zasazené do iluzivní architektury na stěnách kaple. Jejich ikonografický koncept byl rozpoznán díky nalezeným grafickým listům Jeana Pesneho, které s největší pravděpodobností posloužily jako předloha budišovských maleb. Grafické listy vznikly dle cyklu obrazů Nicolase Poussina s tématem *Sedmera svátostí římskokatolické církve*. Prvním výjevem v kapli podle původního pořadí maleb je tak *Svátost pomazání nemocných* na jihovýchodní stěně a posledním *Svátost manželství* na stěně severovýchodní.[3] Jejich řazení v této dokumentaci však bude uváděno od *Svátosti kněžství* (v severozápadním závěru kaple za oltářem) po *Svátost smíření* (na jihozápadní stěně), jelikož je na ně navázán chemicko-technologický průzkum, protože pravé pořadí maleb bylo rozpoznáno až v průběhu restaurování.

Hlavní příčinou poškození maleb, zejména stropu, byla porucha střešní krytiny a následné zatékání, které vedlo k silnému narušení trámů a dřevěného podbití stropu, což mělo dopad i na stav omítek a malby. V roce 2018 bylo poškozené trámoví stropu z větší části odebráno, strop byl vyvěšen na nové trámy a následně proběhlo také restaurování omítek a na nich provedených maleb na stropu.[4] Kromě poškození způsobených zatékáním bylo možné zaznamenat celkové zašednutí maleb pod nánosem prachu, a to pravděpodobně i díky nešetrnému užívání prostoru kaple v minulosti. Kaple byla jednak používána jako sklad uhlí, což mělo díky vysoké prašnosti za následek znečištění maleb a jednak jako prádelna, což zapříčinilo zvýšení vlhkosti stěn.[5] Rovněž bylo patrné lokální odpadávání oddělujících se šupin maleb ve figurálních výjevech. Dalším pozorovaným poškozením byly stopy předchozích zásahů ve formě cákanců a stékanců.

Vzhledem k tomu, že restaurátorský zásah v roce 2018 zahrnoval pouze strop a fabiony, bylo žádoucí provést podobný zásah i ve zbytku kaple tak, aby byla zajištěna komplexní obnova maleb. Správa zámku Budišov plánuje zařadit kapli po dokončení restaurátorských prací do jednoho z prohlídkových okruhů pro návštěvníky.

3 *The Art-Journal*, Vol. 9, London 1847, s. 9. [cit. 02. 02. 2020] Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=UONIAQAAMAAJ&pg.
4 ŠTOURAČ Jiří. Restaurátorská zpráva: *Restaurování stropu a fabionů v kapli sv. Anny na zámku Budišov*, 2018.
5 PLICHTA, NĚMEČEK, ROSSI 1996 (viz poznámka č. 1), s. 58.

3 Průzkum díla

3.1 Uměleckohistorický průzkum

3.1.1 Popis zámku

Zámek Budišov se nachází v severovýchodní části stejnojmenné obce. Jde o čtyřkřídlou dvoupatrovou budovu s malým uzavřeným nádvořím ve tvaru lichoběžníku. Zámek vznikl na místě původní gotické vodní tvrze ze 13. století. Na nádvoří se dochovaly zbytky arkády. Hlavní vchod zámku je napojen na kamenný most se sochařskou výzdobou vedoucí do předzámčí, které je rovněž vyzdobeno sochařskými dekoracemi v podobě balustrády a váz. Předzámčí je uzavřeno hospodářskými budovami. Areál zámku zahrnuje i zámecký park ve francouzském stylu s dalšími sochařskými díly, z nichž se dochoval pouze zlomek. V zámeckém parku se nachází také zahradní domek a v dnešní době částečně vyschlá soustava rybníků.[6] Velká část interiérů zámku byla v minulosti bohatě vyzdobena nástěnnými malbami. V současné době je však prezentována pouze výmalba dvou salonů ve druhém patře, jednoho stropu v prvním patře a celoplošné výmalby kaple sv. Anny a sally terreny.[7]

3.1.2 Historie stavby a kaple

Původní tvrz z 13. století vlastnil rod pánů z Budišova. Následně se v 15. století na tvrzi vystřídala řada majitelů. V 16. století došlo k přestavbě tvrze na renesanční zámek. Zdá se, že stavba zahrnovala čtyři věže, v každém rohu jednu, a na západě kapli (obr. 3)[8]. K této přestavbě pravděpodobně došlo za majitele panství Petra Mrakeše z Noskova.[9,10] Na počátku 18. století patřil zámek šlechtickému rodu Paarů, kteří jej přestavěli na moderní a na svou dobu velmi bohatě zdobené sídlo. Renesanční zámek obehnaný vodním příkopem přestavěli na barokní letní sídlo s půdorysem lichoběžníku. Park s rybníky obklopující zámek nechali vyzdobit sochami

6 Záznam o zámku Budišov v památkovém katalogu NPÚ. [cit. 02. 02. 2020] Dostupné z: https://pamatkovykatalog.cz/zamek-s-parkem-695226.
7 PLICHTA, NĚMEČEK, ROSSI 1996 (viz poznámka č. 1), viz zvl. s.56–57.
8 Plán stavebního vývoje zámku Budišov neznámé datace. [cit. 02. 02. 2020] Dostupný z: https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1349847.
9 PLICHTA, NĚMEČEK, ROSSI 1996 (viz poznámka č. 1), s. 29–31.
10 Historie - Oficiální stránky Městyse Budišov. *Městys Budišov - Oficiální stránky Městyse Budišov* [online]. Copyright© 2020 [cit. 10. 01. 2020]. Dostupné z: http://www.mestysbudisov.cz/mestys/historie/.

a interiér zámku malbami a štuky. Výrazná je především výzdoba sally terreny umístěné v přízemí jihovýchodního křídla zámku, která představuje ornamentální malby podle čínských vzorů s pozlacenými výplněmi a štuky (literatura uvádí, že dle návrhů J. A. Prennera).[11] V roce 1768 nabyl budišovské panství baron Jungwirth, který hned v 70. letech provedl významné stavební úpravy zámku. Nynější podoba zámku pochází více méně z let 1813-1822, kdy proběhla další přestavba. Tu vedl zednický mistr Fabián Voda, který narušil jungwirthovskou přestavbu, vedenou zednickým mistrem Josefem Zeislem.[12] V 80. letech 20. století byl zámek rekonstruován pro potřeby Moravského muzea, jež zámek získalo do správy v roce 1974.[13]

Zámecká kaple vznikla pravděpodobně v 16. stol., kdy panství vlastnil Petr Mrakeš z Noskova, soudě dle historického plánku zobrazujícího stavební vývoj zámku vytvořeného Augustem Prokopem na poč. 20. stol, poté překreslených Marií Radovou v publikaci autorů Plichta, Němeček, Rossi.[14] Vyzdobena byla pravděpodobně postupně ve dvou obdobích, tedy když panství vlastnili Paarové (1716-1768) a potom za barona Františka Josefa Jungwirtha (1768-1790).[15] To, zda skutečně nyní vidíme zároveň dvě fáze výzdoby (starší architekturu a mladší figurální výjevy), a že je autorem figurálních maleb Fridrich Heinrich Füger, jak uvádějí autoři publikace „*Za uměním Vysočiny na Budišovsku a Tasovsku*“,[16] není možné s určitostí konstatovat. Spíše se ale zdá autorům této dokumentace jako pravděpodobnější, že malby pocházejí z jednoho období, jakkoli jsou provedeny různě a v různých technikách.

Pro tento předpoklad svědčí také analýza dochovaných historických plánů. Na půdorysu se zákresy přestaveb zámku (obr. 3.) je patrné, že hlavní vchod do kaple byl původně umístěn ve východní stěně, menší vchod se nacházel ještě v západní části jižní stěny, pravděpodobně blízko oltáře. V roce 1725 byl proražen další velký vchod ve východní části severní stěny a malý vchod v jižní stěně byl zazděn. Dnes se do kaple vchází vchodem umístěným zhruba naproti vchodu prolomenému v roce 1725. Ani jeden z dřívějších vchodů se tedy dodnes nedochoval a nástěnné malby, které dnes známe, překrývají části, kde se měly tyto vchody nacházet. Proto se lze domnívat, že nákres potvrzuje informace písemných pramenů, které tvrdí, že kaple byla vymalovaná až v druhé polovině 18. století. Otázkou však zůstává, jak spolu korespondují vchody umístěné v půdorysu a v dalších patrech zámku, protože dnešní vstup do kaple se nachází na mezipodestě mezi prvním a druhým patrem.

11 PLICHTA, NĚMEČEK, ROSSI 1996 (viz poznámka č. 1), s. 57.
12 Ibidem, s. 27–28.
13 SAMEK Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezska, 1. svazek, A/I*. Praha: nakladatelství Akademie věd České republiky, vydala Academia, 1994, str. 300. ISBN 80-200-0474-2.
14 PLICHTA, NĚMEČEK, ROSSI 1996 (viz poznámka č. 1), s. 30–31.
15 *Městys Budišov - Oficiální stránky Městyse Budišov* [online]. Copyright© 2020 [cit. 02. 02. 2020]. Dostupné z: http://www.mestysbudisov.cz/e_download.php?file=data/editor/53cs_2.pdf&original=Historie%20Budi%C5%A1ova%20v%20datech.pdf.
16 PLICHTA, NĚMEČEK, ROSSI 1996 (viz poznámka č. 1), s. 62.

Posledním majitelem zámku byl JUDr. Richard Baratta – Dragon, kterému byl v roce 1945 zámek vyvlastněn, a jedna jeho část byla přestavěna na bytové jednotky. Po jistou dobu na zámku sídlila škola a byl zde také textilní sklad. Od roku 1974 převzalo zámek do správy Moravské zemské muzeum a zřídilo zde přírodovědný depozitář.[17]

3.1.3 Popis nástěnné výzdoby v prostoru kaple

Kaple se nachází ve druhém poschodí severozápadního křídla zámku, má podélný půdorys a její severozápadní část je půlkruhově uzavřena. Kolem hlavního oltáře, přesněji na západní a severozápadní straně, se nacházejí dvě okna. Podlaha je prkenná. Vstup do kaple je umístěn na jihozápadní stěně, konkrétně v jižním koutu místnosti. Vstupuje se z podesty mezi prvním a druhým patrem zámku.

Strop kaple je rozdělen třemi iluzivně namalovanými klenebními pasy na tři (jeden pas je umístěn u jihovýchodní stěny) obdélníkové části. Ve dvou takto vzniklých polích se nacházejí zrcadla. V prvním, jež má elipsovitý tvar zkombinovaný s motivem čtyřlistu, byla umístěna olejomalba na plátně. Zobrazuje šest dětských nahých postav (snad putti), které se většinou obracejí vzhůru do oblak. Interpretaci autorů Plichta, Němeček, Rossi, tedy že vyobrazuje rodinnou tragédii manželů Paarových – úmrtí jejich tří dětí, stejně jako že se jedná o malbu věhlasného malíře Petra Brandla, není možné potvrdit.[18] Spíše se však zdá toto vysvětlení jako nepravděpodobné. Druhý nástropní obraz v přibližně kruhovém rámu, s ostrými výběžky ve čtyřech rozích, je součástí nástropní malby. Zobrazuje Boha Otce na oblaku obklopeného andílky. I autor tohoto výjevu je neznámý, mohl by jím být třebíčský malíř Kyselý, který zde pravděpodobně působil po Jungwirthově přestavbě zámku.[19]

Stěny, půlkruhově zakončený presbytář a strop kaple jsou pokryty malovanými iluzivními architekturami (pilastry, vsazená pole, obdélníková zrcadla, iluzivní oltáře) a girlandami. Původní verze této výmalby iluzívní architektury byla zřejmě provedena vápennou secco technikou. Současnou podobu (po posledním restaurování zejména na stěnách) tvoří dvě prolínající se vrstvy přemalby provedené ve vodorozpustné technice, kterou je pravděpodobně klihová tempera.

Dalším typem výmalby na stěnách je pás se sedmi nástěnnými obrazy v iluzivních šedých rámech, zobrazující figurální biblické výjevy ze života Kristova, jež mají odkazovat na *Sedmero svátostí církve*. Těmi jsou ve správném pořadí dle zjištěných poznatků (viz níže - kapitola 3.1.5) od jihovýchodní stěny *Svátost pomazání nemocných* (Kněz dotýkající se ruky nemocného a dávající mu milost Ducha svatého), *Svátost Biřmování* (Vkládání rukou na biřmovance a udělování Ducha

17 Záznam o zámku Budišov v památkovém katalogu NPÚ. [cit. 02. 02. 2020] Dostupné z: https://pamatkovykatalog.cz/zamek-s-parkem-695226.
18 PLICHTA, NĚMEČEK, ROSSI 1996 (viz poznámka č. 1), s. 60.
19 Ibidem, s. 60.

svatého), *Svátost křtu* (Křest Krista), *Svátost smíření* (Hříšnice před Kristem v domě Šimona Farizeje), *Svátost kněžství* (Předání klíčů sv. Petrovi), *Svátost eucharistie* (Poslední večeře Páně) a *Svátost manželství* (Zasnoubení Panny Marie a Josefa).

3.1.4 Předlohy a analogie díla

Na základě hledání předloh v rozličných internetových obrazových databázích a dalších zdrojích se domníváme, že předlohou pro figurální výjevy na stěnách kaple byl cyklus grafik od rytce Jeana Pesneho (1623–1700) s tématem Sedmi svátostí Římskokatolické církve. Ten vznikl podle souboru pláten francouzského barokního malíře Nicolase Poussina (1594–1665). Plátna Poussin namaloval pro významného mecenáše umění Paula Fréart de Chantelou zřejmě mezi léty 1644 a 1648. Soubor posléze připadl anglickým hrabatům z Ellesmeru, a nyní je součástí tzv. Bridgewaterovy sbírky a je zapůjčen do Skotské národní galerie, kde je možné jej také shlédnout.[20]

Jean Pesne zhotovil soubor rytin Sedmera svátostí přímo pro vlastníka původních Poussinových pláten, Paula Fréarta de Chantelou. Kromě souboru *Sedmi Svátostí* (vznikly zřejmě roku 1680), ve kterém každá rytina nese nápis "*Ex musaeo P. Freart D. De Chantelou Parisijs.*", převedl v té době do grafiky také Poussinův autoportrét. Ve všech případech si Pesne pro své grafiky nejdříve vytvořil přípravné kresby, které sám publikoval s podpisem "*Jean Pesne delin. Et sculp. Et excudit cum priuli. Regis.*" Díky tomu, že byly výjevy vyryty na dvojitých deskách, je jejich formát neobvykle velký. Formát je dokonce větší než u grafického listu *Extáze sv. Pavla*, který je Pesneho nejuznávanější rytinou podle Poussinovy malby. Ve všech zmiňovaných případech výtisky grafik zrcadlově převrací originální obraz.[21] Poussinův cyklus *Sedmera svátostí* převedli do podoby grafických listů i jiní rytci jako Benoit Audran starší (1661–1721), či Jan de Beijer (1703–1780), avšak celý cyklus grafických předloh (převrácený vůči originálu, ale shodný se zobrazeními v kapli) se podařilo dohledat jen u Jeana Pesneho.

Pesneho grafiky byly na konci 17. a v 18. stol. velmi vyhledávané a oceňované. Seznam rytin tohoto umělce sestavil Robert Dumesnil (historik umění a sběratel) a řazení tisků i následující informace se nacházejí v publikaci od G. K. Naglera.[22]

20 Encyklopedické heslo: Seven Sacraments (Poussin) [cit. 02. 02. 2020] Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Seven_Sacraments_(Poussin); Webová stránka National Galleries Scotland, Poussin's Sacraments, [cit. 02. 02. 2020] Dostupné z: https://www.nationalgalleries.org/exhibition/poussins-sacraments.

21 FUHRING, Peter; MARCHESANO, Louis; MATHIS, Remi; SELBACH, Vanessa: *A Kingdom of Images: French Prints in the Age of Louis XIV, 1660–1715*, Getty Research Institute, 2015, s. 152, Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=jGn1CAAAQBAJ&pg=PA152&lpg=PA152&dq=pesne+jean+sacrements&source=bl&ots=BSGu-wkgMyK&sig=ACfU3U3IQrx4COmknDUuQjvRkrHHRU2GZg&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwihgfnppa3mAhU-RdBQKHRj4CzMQ6AEwC3oECAoQAQ#v=onepage&q&f=false.

22 NAGLER Georg Kaspar. *Neues Allgemeines Kunstler-Lexicon: Oder Nachrichten Von Dem Leben Und Den Werken Der Maler, Bildhauer, Baumeister, Kupferstecher Etc.*, Svazek 11, München: Verlag, von E. A. Fleischmann, 1841, str. 151–152.

Řazení grafických listů svátostí Pesneho dle Roberta Dumesnila:

1. *Křest Krista* (Die Taufe Christi im Jordan.)
2. *Biřmování* (Die Firmung.)
3. *Pokání* (Die Busse, die Sünderin vor Christu sim Hause Simon's des Pharisäers.)
4. *Poslední večeře Páně* (Das Abendmahl des Herrn im Kreise der Apostel.)
5. *Poslední pomazání* (Die letzte Oelung.)
6. *Uvedení do kněžského úřadu, Kněžství* (Die Einführung des Priesteramtes.)
7. *Manželství* (Die Ehe.)

Každý list měl navíc několik variací, které se od sebe lišily popisky pod grafikou. Např. Křest Krista má 3 variace:

I. S popiskem a jménem umělce *Jean Pesne delin. et sculp. et excudit cum priuil. Regis.*
II. S Audranovou adresou (*Paris chez Audran, rue St. Jacques etc.*) a popiskem *Priuil du Roy.*
III. Za jménem umělce chybí *priuil. Regis.*

Určení konkrétních variací předlohových grafik k malbám v Budišově zřejmě nelze provést. Rozhodli jsme se nicméně dohledat a v této dokumentaci předvést celý cyklus grafických listů jedné variace (drobně se variace liší jen u svátosti manželství a svátosti kněžství).

Malíř budišovských maleb zjevně pracoval pouze s grafikami a Poussinovy malby, v té době ke studiu zcela nedostupné, jistě neviděl. Tomu odpovídá i skutečnost, že barevnost Poussinova cyklu a výjevů v kapli se mnohdy dost výrazně liší. Kromě odlišné barevnosti draperií, které nejsou u vedlejších postav biblických scén ikonograficky ustálené, se někdy setkáme i s výraznou změnou, která může vést k dezinterpretaci výjevu. Např. ve scéně „*Biřmování*" oděl malíř hlavní postavu biřmovance do roucha stejné barevnosti, jakou obvykle mívá při svém zobrazování Panna Marie, tedy modrý plášť a tmavě růžové spodní roucho. Na originálním obraze od Poussina má biřmovanec oranžové roucho a tmavě modrou šerpu. Je tedy dokonce možné, že malíři nemusela být ikonografie výjevů zcela jasná.

3.1.5 Řazení výjevů v kapli

Přestože není zcela jasné, na základě jakého podnětu se objednatel maleb rozhodl nechat vymalovat zámeckou kapli v Budišově výjevy s motivem Sedmera svátostí, uvádíme zde úvahu nad řazením výjevů v kapli. K tomu je nicméně potřeba se základně zmínit o smyslu svátostí a jejich propojení.

Všech *sedm svátostí* Nového zákona ustanovil Ježíš Kristus a předal je církvi, aby provázely a posilovaly člověka během jeho celého života. Každá svátost má v životě křesťana své konkrétní místo a zároveň návaznost na ostatní svátosti tak, že dohromady představují vyvážený celek. V rámci života křesťana je tak možné nalézat různé vazby mezi nimi. Bez křtu nemůže člověk přijmout žádnou další svátost. Po přijetí křtu, který uvádí člověka do církve je křesťanovi otevřena možnost přijmout další svátosti. V první řadě se jedná o eucharistii a biřmování, které spolu se křtem tvoří celek křesťanské iniciace. Svátost smíření je nejen přípravou (a vlastně i podmínkou) k přijímání eucharistie, ale má spojitost i se křtem, protože je symbolem znovuzrození člověka. Smíření lze chápat i jako obnovu křtu ve významu smíření s Bohem, ke kterému při obou svátostech dochází. Eucharistie zase představuje dovršení smíření. Bez odpuštění hříchů nelze poctivě přijímat i další svátosti, jako svátost biřmování, manželství či kněžství. Před přijetím svátosti kněžství, které klade zřejmě nejvyšší nároky, musí být člověk nejen pokřtěn, ale předpokladem k vysvěcení je i pravidelné pokání (smíření), přijímání eucharistie a adept musí být též biřmován.[23]

Dle těchto a dalších informací proběhly úvahy nad posloupností sedmi nástěnných maleb v kapli sv. Anny. Zdá se ale, že budišovský malíř nepostupoval dle teologických konstrukcí, spíše se řídil sledem grafik, v jakém mu byly předloženy. Pořadí, kterému řazení maleb v kapli sv. Anny odpovídá, bylo nakonec nalezeno v měsíčníku, který vydávala v 19. stol. Společnost umění v Londýně.[24] V devátém svazku z roku 1847 je možné nalézt informaci o řazení cyklu druhé série sedmera svátostí Nicolase Poussina podle toho, jak byly údajně přijaty v Paříži od samotného autora.

Pořadí je následující: *‚Pomazání nemocných.‘*
‚Biřmování.‘
‚Křest.‘
‚Smíření.‘
‚Kněžství.‘
‚Eucharistie.‘
‚Manželství.‘

Konkrétní ikonografii maleb, tedy jaké události scény představují, bylo možné určit především díky latinským citátům, které se nacházejí na pravděpodobných grafických předlohách Jeana Pesneho. Pět výjevů zobrazuje konkrétní scény z Nového Zákona: křest – *Křest Krista Janem Křtitelem*, smíření – *Hříšnice před Kristem v domě Šimona Farizeje*, kněžství – *Předání klíčů sv. Petrovi*, eucharistie – *Poslední večeře Páně* a manželství – *Zasnoubení Panny Marie a Josefa*. Náměty scén jsou čerpány z evangelií podle Matouše a Lukáše. Další dvě svátosti (pomazání nemocných

23 *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, s. 1210–1690.
24 *The Art-Journal*, Vol. 9, London 1847, s. 9. [cit. 02. 02. 2020] Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=UONIAQAAMAAJ&pg.

a biřmování) mají pravděpodobně představovat liturgické obřady římskokatolické církve a nemají tak v Bibli své konkrétní předobrazy. K tomuto zjištění přispělo i studium Poussinovy „první" série svátostí, jejíž obrazy zobrazují stejné náměty jako obrazy „druhé", tedy mladší série.[25]

Jak už bylo zmíněno v úvodu této dokumentace, řazení výjevů bude v této dokumentaci, kvůli souladu s chemickotechnologickým průzkumem,[26] uváděno od výjevu „Předání klíčů sv. Petrovi".

25 Cassiano dal Pozzo's Seven Sacraments. *The Fitzwilliam Museum* | [online]. [cit. 29. 02. 2020]. Dostupné z: https://www.fitzmuseum.cam.ac.uk/gallery/paintinginfocus/sevensacraments.html.

26 LESNIAKOVÁ, Petra: *Stratigrafický a materiálový průzkum vzorků z figurálních výjevů nástěnných maleb, Zámek Budišov, kaple sv. Anny*. LITOMYŠL, 2020. Viz textová příloha č. 1.

3.1.6 Popis jednotlivých výjevů

Výjev č. 1 – Svátost kněžství

Děj výjevu zasadil autor originálního obrazu Nicolas Poussin do komponované krajiny s antickou architekturou, což je pro jeho tvorbu typické (obr. 2).[27] Dosvědčuje to především architektura v pozadí, na levé straně pyramidová konstrukce střechy připomínající Jeruzalém a napravo vznosná a bělostná architektura starověkého Říma (zobrazení je popisováno podle budišovské malby, která je však oproti původní malbě stranově převrácená – viz obr. 1). Obě města spojuje most. Na grafickém listu (Obr. 3)[28] scénu doprovází latinský text z Evangelia sv. Matouše: „*Quodcunque ligaveris super terram erit ligatum etc. (Matth. cap. 16)*". Konkrétně jde o 19. verš 16. kapitoly a v překladu Bible 21, který je bližší latinskému textu než Český ekumenický překlad, zní takto: „*Cokoliv svážeš na zemi, bude svázáno v nebi ...*"

Jedná se tedy o scénu *Předání klíčů od Nebeského království sv. Petrovi*, což je událost chápaná také jako pověření sv. Petra ke kněžství a ke spravování církve. Kristus drží v obou rukách po jednom klíči. Tím v pravé ruce (původně v levé) směřuje vzhůru k nebi a druhým dolů, označujíce zemi.

Sv. Petr klečí před Kristem a je připraven přijmout odpovědnost. Obě postavy jsou umístěny v centru výjevu. Okolo nich jsou po obou stranách rozmístěni ostatní apoštolové. Napravo (původně nalevo) je zobrazeno šest postav a vlevo pět. Apoštolové jsou zachyceni ve stoje, s různými gesty a výrazy. Dokonce spolu i debatují, čímž reagují na odehrávající se scénu. Kamenný sloup (památník) napravo od středu má na své hlavici vytesáno písmeno „E", což ale na budišovské malbě není tak patrné, jako na obou předlohách. Výklady tohoto detailu se různí, ale často je zmiňována Poussinova posedlost antikou a jeho záměrně propojování antických symbolik s křesťanskými.[29]

27 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020] https://www.wga.hu/html_m/p/poussin/3a/index.html.

28 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020]: https://www.catawiki.com/lots/19068321-jean-pesne-1623-1700-quodcunque-ligaveris-super-nicolas-poussin.

29 Counterlight's Peculiars: The Seven Sacraments of Nicholas Poussin. *Counterlight's Peculiars* [online]. [cit. 02. 02. 2020] Dostupné z: http://counterlightsrantsandblather1.blogspot.com/2011/04/seven-sacraments-of-nicholas-poussin.html.

Obr. 01: Malovaný výjev *Svátost kněžství* v závěru kaple sv. Anny v Budišově. Stav po restaurování.

Obr. 02: Malba N. Poussina *Svátost kněžství* z tzv. „druhé" série Sedmera svátostí.

Obr. 03: Mědirytina Jeana Pesneho *Svátost kněžství* (zřejmě z roku 1680), provedená podle malby N. Poussina.

Výjev č. 2 – Svátost eucharistie (Svátost oltářní)

Scéna reprezentuje svátost *eucharistie*, která je svátostí Kristovy velikonoční oběti. Konkrétně zobrazuje biblickou scénu z Nového zákona, a to Poslední večeři. Setkáváme se tu s vyobrazením místnosti podobné římskému tricliniu (večeřadle), které by však mělo mít lehátka jen po třech stranách, aby byl čtvrtou umožněn přístup pro obsluhu. V pozadí si všimneme vysokých čtverhranných sloupů, které jsou zakončeny jednoduchými hlavicemi. Na sloupech je v centru kompozice v dolní polovině zavěšena draperie, která odděluje večeřadlo od zbylého prostoru domu. V centru dění se nachází Kristus, obklopen apoštoly ležícími na ložích kolem stolu a přijímajících pokrm, snad právě proměněný chléb. Scénu osvětluje snad čtyřramenný (čtvrté rameno je zřejmě skryto) zavěšený lustr umístěný přímo ve středu kompozice. Kristus zřejmě právě proměňuje víno, zatímco apoštolové na něj hledí s překvapeným výrazem. Ten může odpovídat ale i jeho slovům o zradě jednoho z nich. Tomu odpovídá i zobrazení Jidáše Iškariotského, který v pravé (na původní malbě v levé - viz obr. 5)[30] části malby opouští místnost a zároveň přikládá na svá ústa prst jako výraz jeho záměru zradu utajit. Vlevo je v popředí umístěna velká nádoba s vodou jako připomínka Kristova mytí nohou apoštolům před večeří, což je zřejmě i odkazem na křest. Pravděpodobná grafická předloha budišovského výjevu pod výjevem obsahuje latinský text z Lukášova evangelia, konkrétně části veršů 19 a 20 z 22. kapitoly. Text zní následovně: „*Hoc est corpus meum quod pro vobis datur. Hoc facite in meam commemorationem. Hic est calix Novu Testamentu in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. (Lucc. 22)*“. (obr. 6)[31] V Českém ekumenickém překladu zní tyto pasáže následovně: „*Toto jest moje tělo, které se za vás vydává. To čiňte na mou památku... Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná mou krví, která se za vás prolévá.*“

30 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020] https://www.wga.hu/html_m/p/poussin/3a/index.html.

31 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020] https://www.ebay.com/itm/3-Prints-Ancient-for-I-7-Sacraments-of--Nicolas-Poussin-Jean-Pesne-Engraver-X9-/193284974029.

Obr. 04: Malovaný výjev *Svátost eucharistie* v západní části severní stěny zámecké kaple sv. Anny v Budišově. Stav po restaurování.

Obr. 05: Malba N. Poussina *Svátost eucharistie* z tzv. „druhé“ série Sedmera svátostí.

Obr. 06: Mědirytina Jeana Pesneho *Svátost eucharistie* (zřejmě z roku 1680), provedená podle malby N. Poussina.

Výjev č. 3 – Svátost manželství

Svátost *manželství* vybavuje manžele dle katolické tradice zvláštními dary a potřebnou milostí.[32] Výjev, který má nejlépe tuto svátost ilustrovat, zobrazuje scénu zasnoubení Panny Marie se sv. Josefem. Autor originální malby Nicolas Poussin zasadil děj do interiéru chrámu, jenž má prvky antické římské architektury (obr. 11)[33]. Na štíhlých sloupech jsou posazeny korintské hlavice nesoucí kladí. Na jediné stěně, jíž vidíme v pozadí scény, jsou pod kladím „zavěšené" štukové festony. Do stěny jsou prolomeny tři okenní otvory, ve kterých spatřujeme průhled do krajiny s antickou architekturou.

Děj se odehrává v centru kompozice, kde sedící kněz (dle tradice Zachariáš), zobrazený z boku, oddává klečící pár. Panna Marie je zobrazena rovněž z boku, je zahalena v modrém plášti a její spodní šat má tmavě růžovou barvu. Josef, jenž je otočen čelem k nám, má hnědé svrchní roucho a v pravé ruce (na původní malbě v levé) přidržuje rozkvetlou hůl. Snoubenci mají na hlavách věnce květin. Vpravo za Pannou Marií se snad objevují její rodiče Jáchym a Anna.

Pravděpodobná grafická předloha budišovského výjevu od Jeana Pesneho (obr. 9)[34] obsahuje pod výjevem latinský text z Matoušova evangelia, konkrétně 18. verš z 1. kapitoly. Text zní následovně: *Maria desponsata Joseph. (Math cap. 1)*. V Českém ekumenickém překladu se tato pasáž uvádí následovně: „*Jeho matka Marie byla zasnoubena Josefovi, ...*"

32 *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, § 1210–1690.

33 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020] http://counterlightsrantsandblather1.blogspot.com/2011/04/seven-sacraments-of-nicholas-poussin.html.

34 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020] https://www.lotsearch.net/lot/jean-pesne-1623-1700-after-nicholas-poussin-1594-1665-41333011, nebo: https://d1omfy16p0iobk.cloudfront.net/ww/PW110918/14.jpg.

Obr. 07: Výjev *Svátost manželství* ve východní části severní stěny zámecké kaple sv. Anny v Budišově. Stav po restaurování.

Obr. 08: Malba N. Poussina *Svátost manželství* z tzv. „druhé" série Sedmera svátostí.

Obr. 09: Mědirytina Jeana Pesneho *Svátost manželství* (zřejmě z roku 1680), provedená podle malby N. Poussina.

Výjev č. 4 – Svátost pomazání nemocných (poslední pomazání)

Pomazání nemocných nacházíme v křesťanské tradici již v listu apoštola Jakuba (5. kapitola, verše 14 a 15): „*Je někdo z vás nemocen? Ať zavolá starší církve a ti ať se nad ním modlí a potírají ho olejem ve jménu Páně. Modlitba víry zachrání nemocného, Pán jej pozdvihne, a dopustil-li se hříchů, bude mu odpuštěno.*“ Jak připomíná Katechismus katolické církve, je velmi vhodné slavit ji během eucharistie. Dovolují-li to okolnosti, může slavení svátosti předcházet svátost pokání a může být ukončeno eucharistií.[35]

Scéna se odehrává v temném prostoru, jenž je osvětlen pouze svícemi, které drží dva přítomní. Centrum dění se odehrává okolo lůžka nemocného, či umírajícího. Kněz, neboli „*starší církve*“ v modrém rouchu (v původním Poussinově obrazu v rouchu žlutém - viz obr. 11)[36] se dotýká nemocného a pomazáním mu dává zvláštní milost Ducha svatého. Ke knězi vzhlížejí dva muži, jeden drží svíci a s rozepjatýma rukama se uklání směrem ke knězi nad hlavou umírajícího a druhý před knězem u lůžka pokleká. Okolo lůžka jsou shromážděny i další ženské, mužské i dětské postavy, většinou modlící se, či bědující. V pozadí je před nezřetelnou architekturou zachycenou v temně hnědých tónech natažena draperie tlumeného modro-zeleného odstínu. Nad ní je zavěšen na dlouhém kopí zdobený kulatý štít. Ten by mohl odkazovat na motiv kruhu, který se objevoval na římských pohřebních stélách a symbolizoval věčnost, cyklus života a smrt.

Pravděpodobná grafická předloha budišovského výjevu od Jeana Pesneho (obr. 12)[37] obsahuje pod výjevem latinský text z listu apoštola Jakuba, konkrétně část 14. verše 5. kapitoly. Text zní následovně: „*Orent super eum ungentes eum oleo in nomine domini.' (Espist. catholic. Sti. Jacobi apostoli)*“. V Českém ekumenickém překladu se tato pasáž uvádí následovně: „*... ti ať se nad ním modlí a potírají ho olejem ve jménu Páně.*“

35 *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, § 1517.

36 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020]: http://counterlightsrantsandblather1.blogspot.com/2011/04/seven-sacraments-of-nicholas-poussin.html.

37 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020] https://collections.artsmia.org/art/127517/the-sacrament-of-extreme-unction-jean-pesne, nebo: https://5.api.artsmia.org/full/127517.jpg.

Obr. 10: Výjev *Svátost pomazání* nemocných v severní části východní stěny zámecké kaple sv. Anny v Budišově. Stav po restaurování.

Obr. 11: Malba N. Poussina *Svátost posledního* pomazání z tzv. „druhé" série Sedmera svátostí.

Obr. 12: Mědirytina Jeana Pesneho *Svátost posledního pomazání* (zřejmě z roku 1680), provedená podle malby Nicolase Poussina.

Výjev č. 5 – Svátost biřmování

Biřmování, jež je v latině označeno termínem „*confirmatio*“, tedy utvrzení, je svátostí navazující na křest. Dle křesťanské tradice je původcem této svátosti přímo Kristus. Jak je zachyceno v 20. kapitole Janova evangelia, večer po svém zmrtvýchvstání dechl na své učedníky a řekl jim: „*Přijměte Ducha svatého...*“ (*J 20, 22*). K plnému projevení působení Ducha svatého došlo o letnicích, kdy apoštolové začali pod vlivem Ducha skutečně jednat (*Sk 2, 1–13*). Hlásali evangelium, křtili a také vkládali ruce na věřící. Vkládání rukou, při kterém dochází k předávání daru Ducha svatého, se poprvé objevuje ve Skutcích apoštolů (*Sk 8, 14–17*). Tam se popisuje, že apoštolové Petr a Jan vložili ruce na obyvatele Samařska, aby i oni přijali Ducha svatého. Vkládání rukou ke sdílení Ducha svatého lze doložit i dalšími texty ze skutků apoštolů (*Sk 10, 44–48 a Sk 19, 1–7*).[38] Řádným udělovatelem biřmování je v katolické církvi biskup, který vkládá ruku na biřmovance, spolu s pomazáním křižmem.

Kompozici tohoto obrazu zasadil Nicolas Poussin do uzavřené temné místnosti s vysokými sloupy a pilíři, mezi kterými rozpoznáváme masivní kamenné sarkofágy. (obr. 14)[39] Proto bychom mohli prostor nejspíše ztotožnit s raně křesťanskými katakombami. Centrem scény je akt biřmování, kdy je klečící postavě umístěné mírně vpravo od centrální osy (na původním Poussinově obrazu mírně vlevo) udělováno pomazání sedícím knězem v bílém rouchu, a s draperií zakrytými vlasy. U budišovské scény je matoucí oděv biřmovance, tedy modrý plášť a spodní tmavě růžové roucho, které ikonograficky obvykle náleží Panně Marii. Na původním plátně i v tisku Jeana Pesneho je ale zjevně ústřední postavou muž v mladším, či středním věku.

Při biřmování bývá zdůrazněna paralela se křtem, což se objevuje i v zobrazené scéně, kdy vpravo za knězem (v původním obrazu vlevo) zažehuje jedna z postav křestní svíci biřmovance. Naopak zcela vlevo namáčí postava mladého muže ratolest do vody s posvěcenou vodou a skrápí biřmovance i ostatní přítomné. Křest připomíná i velká kamenná křtitelnice stojící přímo za knězem. Okolo je shromážděna početná skupina lidí, kteří také přicházejí k biřmování, nebo mu pouze přihlížejí.[40]

Že v tomto případě nejde o novozákonní scénu, můžeme odvodit z textu nacházejícího se pod grafikou Jeana Pesneho, jež byla převedena do této techniky přímo pro objednatele a majitele cyklu Poussinových obrazů. Pod grafikou nacházíme text následujícího znění: „*Signantur signo crucis confirmantur chrismate salutis' ex tradit apostol.*“ (obr. 16)[41] Kromě citace, která neodkazuje k žádnému biblickému textu, ale uvádí, že jde o citát z tzv. *Apoštolské tradice* (raně křesťanský spis

38 Biřmování - Starokatolická církev v ČR. *Starokatolíci.cz - Starokatolická církev v ČR* [online]. Dostupné z: https://www.starokatolici.cz/birmovani/t877.

39 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020]: https://www.wga.hu/html_m/p/poussin/3a/index.html.

40 Střípky z historických pramenů | *Liturgie.cz*. | Liturgie.cz [online]. Copyright© Liturgie.cz [cit. 05. 02. 2020]. Dostupné z: http://www.liturgie.cz/temata/birmovani/stripky-z-historickych-pramenu.

41 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020]: https://www.ebay.com/itm/3-Prints-Ancient-for-I-7-Sacraments--of-Nicolas-Poussin-Jean-Pesne-Engraver-X9-/193284974029.

z poč. 3. stol.), můžeme text do češtiny přeložit následujícím způsobem: „*Označuji tě znamením kříže a posiluji tě křižmem spásy*.“ Tato formule byla používána od 12. stol. až do roku 1971, kdy byla změněna papežem Pavlem IV. na formuli z byzantské tradice, která přímo jmenuje Ducha svatého: „*Přijmi pečeť daru Ducha svatého*.“[42]

42 Střípky z historických pramenů | *Liturgie.cz*. | Liturgie.cz [online]. Copyright© Liturgie.cz [cit. 05. 02. 2020]. Dostupné z: http://www.liturgie.cz/temata/birmovani/stripky-z-historickych-pramenu.

Obr. 13: Výjev *Svátost biřmování* v jižní části východní stěny zámecké kaple sv. Anny v Budišově. Stav po restaurování.

Obr. 14: Malba N. Poussina *Svátost biřmování* z tzv. „druhé“ série Sedmera svátostí.

Obr. 15: Mědirytina Jeana Pesneho *Svátost biřmování* (zřejmě z roku 1680), provedená podle malby Nicolase Poussina.

Výjev č. 6 – Svátost křtu

Svátost křtu je v křesťanské tradici odvozena od Kristova křtu Janem Křtitelem, který nám podrobně popisuje Matoušovo evangelium (*Mt 3, 13–17*). Tuto událost si logicky vybral pro zobrazení svátosti křtu i Nicolas Poussin (obr. 17).[43] Kristus pokleká v řece Jordánu před Janem Křtitelem jen v bederní roušce a sklání hlavu na znamení pokory. Jan polévá Ježíšovu hlavu vodou z Jordánu, kterou předtím nabral do mušle. Matouš hovoří i o tom, že k Janovi přicházeli mnozí z Jeruzaléma a celého Judska a nechávali se od něj pokřtít. (*Mt 3, 4–6*). Právě tento početný zástup, který se buď chystá k přijetí křtu, či jej již přijal a po křtu se opět obléká, tvoří stafáž celé scény. Pozornost upoutá zejména nahý muž vpravo dole, který si nasazuje nohavici. Mezi přítomnými nacházíme v pozadí i tři budoucí Kristovy apoštoly, kteří křtu přihlížejí a diskutují. Dle Janova evangelia se má nejspíše jednat o Ondřeje, Filipa a Šimona Petra (*J 1, 35–50*).

V pozadí spatřujeme kopcovitou krajinu s antickými ruinami a se stromy. Na budišovském výjevu se nad krajinou objevují otevřená nebesa s oblaky, ze kterých, obklopena paprsky světla, sestupuje holubice Ducha svatého (obr. 16). V původní Poussinově malbě, která má na rozdíl od budišovské malby s téměř čtvercovým formátem tvar horizontálně formovaného obdélníku, je holubice poměrně nenápadná a objevuje se na rozhraní krajiny a polojasného nebe, jež není pojato nijak dramaticky. Také u Poussina nalezneme v pozadí nad postavou Jana Křtitele ruinu věže a palmy, jež byly v budišovské malbě zcela vynechány.

Latinský text, který doprovází grafiku Jeana Pesneho zní: „*Venit Jesus ad Joannem ut baptizaretur ab eo.*“ (*Matth. cap. 3*). (obr. 18)[44] V Českém ekumenickém překladu nalézáme ve 3. kapitole Matoušova Evangelia následující slova: „*Tu přišel Ježíš z Galileje k Jordánu za Janem, aby se dal od něho pokřtít.*“ (*Mt 3, 13*).

43 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020]: http://counterlightsrantsandblather1.blogspot.com/2011/04/seven-sacraments-of-nicholas-poussin.html.

44 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020]: http://sbirky.moravska-galerie.cz/dielo/CZE:MG.C_25856.

Obr. 16: Výjev *Svátost křtu* ve východní části jižní stěny zámecké kaple sv. Anny v Budišově. Stav po restaurování.

Obr. 17: Malba N. Poussina *Svátost křtu* z tzv. „druhé" série Sedmera svátostí.

Obr. 18: Mědirytina Jeana Pesneho *Svátost křtu* (zřejmě z roku 1680), provedená podle malby Nicolase Poussina.

Výjev č. 7 – Svátost smíření (Svátost pokání, Svatá zpověď)

Svátost smíření, jež je spojena s pokáním a mezi křesťany je obecně známa jako svatá zpověď, má sloužit ke smíření s Bohem. Uděluje se proto, aby byl člověk otevřen boží milosti.[45] Pro ilustraci této svátosti zvolil Poussin scénu ze 7. kapitoly Lukášova evangelia, kde se na hostině v domě Farizeje Šimona objevuje hříšnice, která s pláčem líbá Kristovy nohy a maže je vzácným olejem. (obr. 20)[46] Farizeus je pohoršen jednáním ženy i tím, že Kristus strpí její blízkou přítomnost. Kristus rozpozná Šimonovo opovržení a dá kajícné počínání ženy do kontrastu s jeho povýšeným jednáním, při kterém neprojevil svému hostu dostatečnou úctu. Po tvrdých slovech k hostiteli ženě navíc veřejně odpustí její hříchy, čímž vyvolá velikou nelibost všech přítomných. Poussin dává rozdílné jednání Krista a farizeje do přímého kontrastu, když na jednu stranu scény (v budišovské scéně jde z našeho pohledu o stranu levou) umísťuje farizeje Šimona, kterému služebník umývá nohy dle tehdejších zvyků a pravidel, a na druhou Krista, kterému omývá nohy svými slzami a vlasy opovrhovaná hříšnice. Naráží tak na pověstný farizejský formalismus a pokrytectví, proti kterým Kristus v evangeliích často vystupuje. Celá scéna je, podobně jako scéna *eucharistie*, umístěna do prostoru, který se podobá na římskému tricliniu (večeřadlu). Opět nalézáme v pozadí mohutné sloupy a pilíře nesoucí kladí (v tomto případě s iónskými hlavicemi), opět je sloupoví od hostů odděleno zavěšenou draperií. Tentokrát jde však o klasické uspořádání triclinia, kdy je z jedné strany čtverhran lehátek neuzavřený, přičemž je neuzavřená strana otočena směrem k divákovi. Uprostřed lehátek se nachází stůl s pokrmy, nápoje (zřejmě víno) přelévá v popředí poklekající služebník z velkého džbánu do karafy. Okolo stolu jsou na lehátkách shromážděni hosté, v pozadí postávají další účastníci hostiny i služebníci.

Že jde skutečně o právě popsanou událost, dokládá i text připojený pod grafikou Jeana Pesneho, která takřka jistě posloužila jako předloha budišovské scény. Pod rytinou stojí latinský text následujícího znění: „*Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.*“ (*Luc. cap. 7*). (obr. 20)[47] V českém ekumenickém překladu se část 47. verše 7. kapitoly Lukášova evangelia objevuje ve znění: „*Její mnohé hříchy jsou jí odpuštěny.*“

45 *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995, § 1432.
46 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020]: https://www.wga.hu/html_m/p/poussin/3a/index.html.
47 Obrázek dostupný online [cit. 02. 02. 2020]: https://www.ebay.com/itm/3-Prints-Ancient-for-I-7-Sacraments--of-Nicolas-Poussin-Jean-Pesne-Engraver-X9-/193284974029.

Obr. 19: Výjev *Svátost smíření* v západní části jižní stěny zámecké kaple sv. Anny v Budišově. Stav po restaurování.

Obr. 20: Malba N. Poussina *Svátost smíření* z tzv. „druhé" série Sedmera svátostí.

Obr. 21: Mědirytina Jeana Pesneho *Svátost smíření* (zřejmě z roku 1680), provedená podle malby Nicolase Poussina.

3.1.7 Předchozí známé restaurátorské zásahy a průzkumy

O zásazích v průběhu 18., 19. a 1. pol. 20. stol. nemáme žádné zprávy. Je však velmi pravděpodobné, že na malbách probíhala pravidelná údržba, v oblasti iluzívní architektury zřejmě došlo k několika zásahům ve formě přemaleb (viz kapitola 4). V 2. pol. 20. stol. byla kaple dle ústních svědectví nejprve užívána jako sklad uhlí, posléze jako sušárna. V této době na malbách s největší pravděpodobností žádné úpravy neproběhly. Situace se zásadně změnila na konci 70. let, kdy objekt připadl Moravskému zemskému muzeu, které se rozhodlo v zámku zřídit zoologický depozitář. V rámci přípravných fází rekonstrukce byly přes praskliny na stěnách aplikovány páskové sádrové terče, které měly sloužit ke zjištění statické stability objektu. Terče, jež byly na povrchu maleb dochovány až do započetí průzkumu a restaurování v roce 2019, nesou datum 25. 6. 1979. Kromě jediné, která byla narušena v podobě vlasové trhliny, byly všechny neporušeny. I vzhledem k přítomnosti terčů předpokládáme, že v rámci proběhlé rekonstrukce malby restaurovány nebyly.

Ani v průběhu 90. let nedošlo v kapli k žádným restaurátorským aktivitám. Až v roce 2009 byl v kapli proveden průzkum nástěnných maleb, jenž měl být přípravou pro následný restaurátorský zákrok. Autoři zmiňují, že byla v minulosti zanedbána údržba střechy, v důsledku čehož došlo k zatékání a poškození trámoví kaple. Průzkum konstatuje katastrofální stav zejména u olejomalby na plátně umístěné ve štukovém rámu na stropě, kde docházelo k nejintenzivnějšímu zatékání. Upozorňuje ale zároveň na špatný stav celého stropu. U stěn konstatuje silné znečištění, sprašování a šupinovatění barevné vrstvy spojené s jejím odpadáváním.[48]

Další zpráva o průzkumu maleb a zásazích na nich pochází z roku 2013.[49] V té době byl proveden sondážní průzkum, který navazoval na průzkum z roku 2009. V zjištěních průzkumu autor upozornil na nedávné restaurátorské zajištění nástropních maleb v kapli pomocí textilních přelepů. To mělo být provedeno v roce 2011 nebo 2012 (autor uvádí obě možnosti). Kromě zajištění stropu konstatuje i ztmavlé fixáže na stěnách kaple (konkrétně na sedmi figurálních výjevech), které přisuzuje témuž zásahu. O tomto zákroku nicméně nemáme kromě Hamsíkova průzkumu žádné další svědectví a také restaurátorská dokumentace se zřejmě nezachovala, ačkoli je zmíněna v restaurátorské dokumentaci z roku 2018 (viz níže). O konkrétní podobě a míře zmíněného zásahu se tak můžeme pouze dohadovat. Dále si autor průzkumu z roku 2013 na stěnách všímá zejména výrazných poškození v okolí okenních otvorů, přemaleb ve spodních částech stěn i nevhodných starších tmelů.

Restaurování nástropních maleb v kapli sv. Anny bylo provedeno v roce 2018 a navazovalo na předchozí zajištění stropu. Zásah byl proveden Jiřím Štouračem a Romanem Hušákem. Co se týče stěn, dokumentace konstatuje, že v místech nad vchodovými dveřmi se nacházely výdutě a výpadek originálu. Autor uvádí, že místo bylo nově vyzděno a provedeno upevnění originálu.

48 KOLMANOVÁ Eva, ŠTOURAČ Jiří. *Restaurátorská zpráva. O průzkumu nástěnných maleb v kapli sv. Anny na zámku Budišov*, 2009.

49 HAMSÍK Antonín. *Restaurátorský sondážní průzkum (stratigrafie omítek) vnitřní plášť zámecké kaple Budišov*. Praha, 2013.

Pro scelení savosti podkladu byla provedena celoplošná fixáž (jež zřejmě zasáhla i část stěn). Při retuších autor na některých místech přistoupil k částečným rekonstrukcím originálu, které v některých případech aplikoval i na stěnách.[50]

3.2 Restaurátorský průzkum

3.2.1 Vizuální průzkum v rozptýleném denním světle

Figurální výjevy

Povrch maleb pokrývala vrstva nečistot, jež omezovala čitelnost díla. Asi nejvýraznějším poškozením, které se ale projevovalo jen u některých výjevů, bylo šupinování a následné odpadávání barevné vrstvy. Celkové ztráty na zasažených výjevech (zejména výjevy 2, 4 a 5) je možné odhadnout na cca 5 %. Dále se na malbách vyskytovaly praskliny, vedoucí většinou diagonálně, často přes celý výjev. Na malbách se také objevovaly bílé skvrny a cákance, jež pravděpodobně pocházely z jednoho z předchozích zásahů na stropu kaple. V rozptýleném bílém světle byl pozorován na povrchu maleb nerovnoměrný lesk, který jednak mohl souviset s originální technikou obsahující olej, jednak i s druhotnými laky, či fixážemi. Kromě lesklých míst bylo možné na malbách nalézt i další doklady předchozích zásahů, jako tmely s hrubším povrchem, či retuše s odlišnou barevností.

Iluzivní architektura

Také na výmalbě iluzivní architektury se nacházel depozit prachu. Povrch maleb byl, v menší míře než u figurálních výjevů, lokálně pokryt lesklými stékanci fixáže užité při opravách, či restaurování stropu. V některých partiích bylo možné vypozorovat starší vrstvu výmalby iluzivní architektury, která prosvítala pod svrchní vrstvou. Pod okenními parapety byly patrné rozsáhlé zatekliny se ztrátou barevné vrstvy, které byly zřejmě způsobeny špatným stavem oken, jež byla vyměněna v průběhu poslední rekonstrukce objektu na přelomu 70. a 80. let 20. stol. Místy bylo možné pozorovat i mechanické defekty maleb jako oděrky, vrypy, apod. Tato poškození vznikla pravděpodobně nevhodným využíváním kaple v 50. až 70. letech 20. stol. Dále zde byly patrné, převážně diagonální, praskliny různých délek a tlouštěk, které zřejmě způsobila v minulosti narušená statika celé kaple. Především v dolních částech stěn se objevovala také ztráta adheze omítkových

50 ŠTOURAČ Jiří. *Restaurátorská zpráva: Restaurování stropu a fabionů v kapli sv. Anny na zámku Budišov*. Provedení prací- Květen-říjen, 2018, Bystré, 2019.

vrstev. Na různých místech se nacházely druhotné tmely a otvory po železných hřebech a skobách. V některých případech byly zachovány i hřeby samotné, a to konkrétně v oblasti iluzivních kartuší na stěnách kaple. Hřeby zřejmě sloužily k zavěšení světel.

3.2.2 Vizuální průzkum v ostrém bočním nasvícení

V ostrém bočním nasvícení došlo ke zvýraznění šupin a drobných trhlin barevné vrstvy, způsobených ztrátou adheze k podkladu. Tato místa byla lokalizována především na okrajích větších defektů, kde již barevná vrstva zcela opadala až na omítkový podklad, nebo v blízkosti míst, kde zbyl pouze podkladový bolus. V bočním nasvícení byly také vidět stékance fixáže, které se jevily jako výrazně lesklá místa.

3.2.3 Průzkum pomocí UV fluorescenční fotografie

Průzkum maleb neinvazivní metodou pomocí UV fluorescenčních fotografií, na kterých je zobrazeno záření emitované UV-A zdrojem do oblasti viditelného světla, umožňuje v porovnání s pozorováním v denním světle přesnější identifikaci sekundárních zásahů (přemaleb), specificky luminujících pigmentů, pojiv, či dalších vlivů (např. mikrobiologického napadení). Průzkum byl proveden pomocí UV světla *UVA SPOT 400T* značky *Hönle UV Technology*.

Průzkum pomocí UV fluorescenčních fotografií byl proveden zejména proto, aby bylo možné zjistit, zda došlo k druhotným zásahům. Na některých figurálních výjevech byly takové zásahy potvrzeny.

Figurální výjevy

Při pozorování v UV záření bylo patrné, že figurální výjevy mají nejsvětlejší luminiscenci, jež měla převážně teplý nažloutlý tón. Okolní architektura se jevila tmavěji s modro-fialovým tónem a nejtmavší barvu vykazovaly rámy figurálních výjevů a další místa, jež byla prokazatelnými přemalbami. To samozřejmě souvisí s odlišnými technikami figurálních maleb, okolní architektury i přemaleb. Zatímco figurální výjevy vykazovaly žlutý tón typický pro zestárlé olejové vrstvy, architektura se projevovala namodralým tónem charakteristickým pro uhličitan vápenatý (secco s obsahem vápna) a rám velmi tmavou barvou s odstíny modré a hnědé (obsah klihu). U figurálních výjevů jsme nebyli schopni s jistotou určit, zda se jedná o luminiscenci původního pojiva, nebo o luminiscenci předpokládané vrstvy pozdější fixáže, kvůli jejíž identifikaci byly odebrány vzorky pro chemicko-technologickou analýzu (viz kapitola 5). Průzkum pomohl určit přesná místa, kde se nacházely lesklé stékance a druhotné fixáže, jež měly světle šedou luminiscenci.

Iluzivní architektura

Při pozorování v UV záření bylo na první pohled patrné, že na iluzivní architektuře žlutě fluoreskují linky světel, jež mají za běžného denního světla bílou barevnost. Je známo, že nejčastěji využívaný pigment, který má v UV záření žlutou až žlutozelenou luminiscenci, je zinková běloba. Ta se však užívala až zhruba od poloviny 19. století,[51] což ukazuje na přítomnost pozdější přemalby v této oblasti. Je zajímavé, že přemalby v oblasti stropu a fabionu (a blízkého okolí) vykazují mírně odlišnou luminiscenci, která má zelenější odstín.

3.2.4 Perkusní průzkum

Pomocí poklepu byly zjištěny dutiny, zejména podél prasklin, ale i v oblasti okenních a dveřních špalet a jejich okolí. V oblasti dveřní špalety a oblasti nad ní byly dutiny nejrozsáhlejší (cca 16% povrchu). Celkově zaujímaly asi 5–10% plochy omítek.

3.3 Přírodovědný (chemicko-technologický) průzkum

3.3.1 Konkrétní cíle průzkumu

Chemicko-technologický průzkum byl proveden především za účelem analýzy použitých pojiv a pigmentů v originální barevné vrstvě, avšak i k odhalení druhotných zákroků. K analýze pojiv byla užita infračervená mikrospektroskopie (μFTIR), pro analýzu pigmentů se jednalo o optickou a elektronovou mikroskopii. Pro tyto účely bylo odebráno celkem šest vzorků z různých figurálních výjevů.

Přehled odebraných vzorků:

- Vzorek V1: hnědá linka paže sv. Jana Křtitele na výjevu č. 6 – *Křest*
- Vzorek V2: modrá draperie levé krajní postavy a výjevu č. 6 – *Křest*
- Vzorek V3: hnědé pozadí výjevu č. 4 – *Pomazání nemocných*
- Vzorek V4: červená draperie páté postavy zleva na výjevu č. 1 – *Kněžství*
- Vzorek V5: zlacený rám z výjevu č. 1 – *Kněžství*
- Vzorek V6: modrá draperie druhé postavy zleva na výjevu č. 3 – *Manželství* (podezření na přemalbu)

51 ŠIMŮNKOVÁ Eva, BAYEROVÁ Tatiana. *Pigmenty*. Společnost pro technologie ochrany památek - STOP, Praha 2014, ISBN 978-80-86657-17-2. s. 35.

3.3.2 Výsledky přírodovědného průzkumu

Z odebraných vzorků bylo zjištěno,[52] že v malbách byly užity pigmenty typické pro olejomalbu 2. pol. 18. stol. Objevují se olovnatá běloba, uhličitan vápenatý, bílá hlinka, zemité pigmenty žluté, červené a hnědé barevnosti, rumělka, minium, či kostní čerň. V modré vrstvě vzorku č. 9812/V2 byla prokázána pruská modř, jež byla vyráběna sice již od roku 1704, ale běžněji se objevuje až okolo pol. 18. stol.[53] V případě zlaceného rámu bylo užito plátkové zlato s následnými lazurami.

Malba figurálních výjevů je provedena na dvouvrstvém podkladu, přičemž první vrstva je bílá a obsahuje především uhličitan vápenatý a také malé, ale charakteristické množství uhličitanu hořečnatého. Zřejmě jde o vápenný nátěr později penetrovaný sekundárním pojivem. Tato vrstva je následována bolusovým podkladem s červenou hlinkou, uhličitanem vápenatým, křemennými zrny a příměsí olovnatých pigmentů. Na podkladových vrstvách je pak budována malba v jedné až třech vrstvách.

Při analýze pojiva originální barevné vrstvy byla zjištěna přítomnost produktů oleje. Ve svrchních vrstvách 1. a 3. vzorku a ve tmavé, žluté a červené vrstvě rámu byl nalezen také vaječný albumin. Autorky analýzy konstatovaly, že v případě albuminu se může jednat jak o původní techniku mastné tempery, tak i o pozdější fixaci malby proteinem.[54]

Průzkumem byly prokázány i druhotné zásahy, konkrétně lokální přemalba v oblasti šatu Panny Marie na výjevu č. 3, kde bylo prokázáno užití barytové běloby, která se jako pigment prodávala až od roku 1830.[55]

3.4 Komplexní vyhodnocení průzkumu

Předmětem zkoumání byly malby pokrývající stěny zámecké kaple sv. Anny v Budišově u Třebíče. Průzkum se nezabýval malbami na stropě, jež byly zkoumány a restaurovány v předchozí etapě v roce 2018. Zámecká kaple vznikla pravděpodobně již při renesanční přestavbě v 16. stol., avšak zásadně byla přizpůsobena až ve 20. letech 18. stol. v rámci masivní barokní přestavby

52 LESNIAKOVÁ, Petra: *Stratigrafický a materiálový průzkum vzorků z figurálních výjevů nástěnných maleb, Zámek Budišov, kaple sv. Anny*. LITOMYŠL, 2020. Viz textová příloha č. 1.

53 ŠIMŮNKOVÁ Eva, BAYEROVÁ Tatiana. *Pigmenty*. Společnost pro technologie ochrany památek - STOP, Praha 2014, ISBN 978-80-86657-17-2. s. 86.

54 SVOBODOVÁ, Eva; KOPECKÁ, Ivana. *Materiálová analýza vzorků nástěnné malby, kaple sv. Anny, zámek Budišov*, Nepublikovaná technická zpráva. Praha, 2019. Viz textová příloha č. 1.

55 ŠIMŮNKOVÁ Eva, BAYEROVÁ Tatiana. *Pigmenty*. Společnost pro technologie ochrany památek - STOP, Praha 2014, ISBN 978-80-86657-17-2. s. 23.

uskutečněné za vlastnictví šlechtického rodu Paarů. Je nicméně pravděpodobné, že současná nástěnná výzdoba pochází až z přelomu 70. a 80. let 18. stol., kdy se odehrávala další přestavba pod novým vlastníkem panství, baronem Františkem Jungwirthem.

Malba na stěnách je tvořena iluzivní architekturou, sestávající ze dvou jednoduchých oltářů, pilastrů, říms a soklů a sedmi figurálními výjevy s námětem *Sedmera svátostí* katolické církve. Předpoklad předchozích badatelů, že zatímco iluzivní architektura pochází z 20. let 18. stol., figurální scény vznikly až v roce 1780,[56] se nepodařilo potvrdit. Vzhledem k vrstvení a návaznosti maleb se však zdá, že oba v současnosti pozorovatelné typy maleb, jakkoli v technice odlišné, vznikly více méně najednou.

Jak již bylo zmíněno výše, figurální výjevy zobrazují téma *Sedmera svátostí*. Na základě pátrání v internetových databázích se podařilo v rámci tohoto průzkumu zjistit, že malby byly s největší pravděpodobností vytvořeny podle souboru grafických listů francouzského rytce Jeana Pesneho z roku 1680. Pesne soubor provedl podle cyklu pláten věhlasného barokního malíře Nicolase Poussina, který jej namaloval ve 40. letech 17. stol. Budišovské malby jsou, stejně jako Pesneho grafické listy, oproti Poussinově originálu zrcadlově převrácené a rovněž kolorit budiškovských maleb je od originálu odlišný. Na základě toho můžeme usuzovat, že budišovský malíř nebyl s Poussinovými originály obeznámen a tvořil výhradně podle grafik. Podle předchozích badatelů je autorem figurálních výjevů vídeňský malíř Fridrich Heinrich Füger.[57]

Původní technika maleb

Jak již bylo uvedeno, malby na stěnách byly zřejmě od počátku vytvořeny ve dvou odlišných technikách. Zatímco figurální výjevy byly zpracovány v technice oleje, či mastné tempery, okolní architektura byla vytvořena v secco technice s obsahem vápna (snad kaseinát vápenatý). To ostatně potvrdil i chemickotechnologický průzkum, konkrétně technika mikrospektroskopie (μFTIR).[58]

Figurální výjevy obsahují škálu typickou pro období okolo pol. 18. stol., protože kromě olovnaté běloby, zemitých pigmentů, rumělky, mínia, kostní černi, aj., obsahují barevné vrstvy také pruskou modř, jejíž výskyt je ve 20. letech 18. stol. spíše ojedinělý. Proto můžeme předpokládat, že malby pocházejí skutečně spíše z 80., než z 20. let 18. stol. Malba je provedena na dvouvrstvém podkladu. První vrstvu tvoří silnější vápenný nátěr s plnivem, druhou představuje klasický bolusový podklad se zemitými pigmenty a olovnatou bělobou.

56 PLICHTA, NĚMEČEK, ROSSI 1996 (viz poznámka č. 1), s. 62.
57 Ibidem.
58 SVOBODOVÁ, Eva; KOPECKÁ, Ivana. *Materiálová analýza vzorků nástěnné malby, kaple sv. Anny, zámek Budišov*, Nepublikovaná technická zpráva. Praha, 2019. Viz textová příloha č. 1.

Druhotné zásahy

Na malbě výjevů i architektury bylo možné pozorovat četné druhotné zásahy. Zatímco architektura byla přemalována několikrát, v některých případech celoplošně, ve figurálních výjevech se bylo možné setkat jen s lokálními vstupy, jako např. s tmely a retušemi. Objevovaly se zde také bílé skvrny a cákance, jež pravděpodobně měly původ v jednom z předchozích zásahů na stropu kaple. Stejně tak bylo možné zaznamenat lesklé stékance předchozích fixáží. Ty mohly pocházet jak z restaurování stropu, tak mohlo jít i o zásah přímo na výjevech, protože se zde bylo možné setkat se ztmavnutím určitých partií maleb, stejně jako s nerovnoměrnými lesky.

V architektuře byly zásahy celoplošné a natolik zásadní, že bylo možné v sondách, stejně jako jen pod ztenčenými barevnými vrstvami, možné pozorovat zcela odlišné uspořádání. Na této celoplošné přemalbě byly, zejména při průzkumu v UV záření, detekovatelné mladší vstupy s výrazně tmavší luminiscencí. Ty jsme zaznamenali především u profilovaných rámů výjevů, stejně jako v oblasti fabionu a soklů.

Současný stav a poškození maleb

Malby pokrývala vrstva nečistot, jež omezovala čitelnost díla. Figurální malby byly lokálně poškozeny odpadáváním šupinující barevné vrstvy. Celkové ztráty ve figurálních výjevech však bylo možné odhadnout na max. 1%. Malby byly šupinováním zasaženy i v dalších oblastech, kde docházelo k menšímu, či většímu zvednutí od podkladu. Lokálně bylo také pozorovatelné odhalení bolusového podkladu, především v tmavých pozadích. To mohlo souviset s použitím hnědého pigmentu, který měl tendenci se seskupovat v jakýchsi ostrůvcích. Tato vlastnost je typická pro organické hnědé pigmenty na bázi asfaltu. Ty však chemickotechnologickým průzkumem prokázány nebyly.

Dále se na malbách vyskytovaly praskliny, vedoucí nejčastěji diagonálně přes celou stěnu. Podél těchto prasklin bylo možné detekovat rozsáhlé dutiny s pohyblivými omítkovými krami. Celkově dutiny zasáhly okolo 10% povrchu maleb.

U iluzivní architektury bylo možné pozorovat práškovatění barevné vrstvy, které bylo více méně celoplošné. Ztráty barevné vrstvy i omítek vyplývaly většinou z mechanických poškození jako oděrky, vrypy ale i předchozí aplikace skob a hřebíků, které byly následně nešetrně vyjímány, takže došlo ke ztrátě omítky v jejich okolí.

4 Zkoušky technologií a materiálů

V rámci přípravy restaurátorského zákroku byly provedeny materiálové a technologické zkoušky zaměřené na zpevňování a čištění povrchu. Prvním z cílů bylo vyřešit sníženou adhezi barevné vrstvy u figurálních výjevů. Proto byly otestovány dvě různé koncentrace disperzí, které by moly být použity na zpevnění šupinujících částí malby. Dalším záměrem bylo zbavit povrch malby depozitu nečistot. Zde byly provedeny testy tří metod čištění. Posledním cílem při čištění malby bylo zbavit se lesklých míst ve tvaru stékajících kapek. Za tímto účelem byly provedeny další tři zkoušky.

4.1 Zpevňování šupinující barevné vrstvy figurálních výjevů

Testy zpevňování byly provedeny ve dvou krocích, nejdříve byla oblast vyžadující zpevnění injekční stříkačkou zvlhčena vodou s lihem v poměru 1 : 1, čímž byla umožněna větší penetrace disperze použité ve druhém kroku. Disperze byla vpravována pomocí injekční stříkačky pod šupiny barevné vrstvy, u které došlo ke ztrátě adheze. Byly testovány dvě hmotnostní koncentrace vodné akrylátové disperze *Dispersion K9*, a to 3% a 5%. Po nanesení disperze byla šupina přitlačena vatovým tampónem v mikrotenové fólii pro zvýšení efektu. Jelikož nebyla na všechny oddělené šupiny barevné vrstvy 3% (hm.) koncentrace roztoku dostačující, bylo rozhodnuto lokálně použít 5% (hm.) disperzi.

4.2 Čištění od prachového depozitu

Pro zkoušky čištění prachového depozitu a bílých kapek na figurálních výjevech byla nejdříve použita do vody namočená mikroporézní houbička. Lepšího výsledku bylo ale dosaženo při použití detergentu *Ethomeen C25* ředěného vodou v objemovém poměru 1 : 300 nebo 1 : 100, naneseného štětcem, a následně odmytého vlhkou mikroporézní houbičkou. Poslední testovanou metodou bylo užití 2% (hm.) roztoku citrátu amonného o neutrálním pH, který měl jen mírně intenzivnější čistící účinky, než *Ethomeen C25*. Vzhledem k větší šetrnosti a menším rizikům poškození byl ale pro čištění zvolen primárně detergent *Ethomeen C25*, použití citrátu amonného bylo navrženo pouze pro místa s rezistentnějšími nečistotami ve světlejších pastách, které jsou vůči čištění odolnější.

Na iluzivním rámu kolem figurální malby i na okolní iluzivní architektuře, jejichž současná podoba je vytvořena odlišnou technikou, byly provedeny pouze zkoušky čištění suchou cestou, a to čistící latexovou houbou *Akapad*. Důvodem odlišnosti zkoušené metody čištění byla zejména rozpustnost malby ve vodě. Čištění touto metodou se ukázalo jako dostačující.

4.3 Čištění lesklých míst

Pokus o odstranění lesklých skvrn byl proveden nejprve samotnými organickými rozpouštědly. Škála základních rozpouštědel o různé polaritě (lakový benzín, xylen, aceton, isopropanol a etanol) se ukázala jako takřka neúčinná. Následně byly zkoušeny směsi rozpouštědel. Jako částečně účinná se ukázala směs acetonu, lihu a čpavku, ale tato směs byla velmi agresivní a zanechávala stopy spíše na okrajích lesklých míst, než aby je dokázala celá eliminovat. Proto bylo nutno přistoupit k prodloužení účinku rozpouštědel za zvýšené kontroly jejich působení. Pro tento účel byl zkoušen gel na bázi kyseliny polyakrylové s obsahem organických rozpouštědel. Konkrétně byl užit gel vzniklý smícháním 0,7 g *Carbopolu EZ2*, 30 ml xylenu, 7 ml detergentu *Ethomeen C12* a 0,5 ml vody. Takto vzniklý gel byl nanesen na určené místo a ponechán k působení po dobu tří minut. Tak bylo dosaženo alespoň částečné redukce (zmatnění) lesklých ploch a stékanců.

5 Návrh restaurátorského zákroku

5.1 Návrh koncepce restaurování

Na základě vyhodnocení všech provedených průzkumů byla stanovena koncepce restaurování. Po konzultacích se zástupcem odborné složky památkové péče a vlastníkem bylo stanoveno, že by měla být upřednostněna výtvarná či významová čitelnost maleb. K tomuto rozhodnutí přispělo i to, že žádné defekty nebyly větších rozměrů a vyskytovaly se především v jednobarevných plochách. Proto příliš nehrozila možnost chybné interpretace některé poškozené části malby. Drobné defekty a praskliny měly být vytmeleny, a stejně jako drobnější poškození bez nutnosti tmelení, měly být retušovány nápodobivou retuší s mírně sníženou intenzitou. Z důvodu vizuální podobnosti, ale také reverzibility, měla být užita technika často používaná pro retuš olejomaleb na plátně. Retuš se měla skládat ze dvou vrstev: první vrstva měla být provedena akvarelovými barvami (z důvodu jejich vodorozpustnosti a snadné reverzibility), a druhá vrstva barvami olejopryskyřičnými (vzhledem k podobnému vizuálnímu charakteru jako u originálu). Okolní výmalba iluzivní architektury, včetně profilovaných rámů, měla být v místech defektů vytmelena a následně opět napodobivě retušována akvarelovou technikou.

5.2 Návrh postupu restaurátorských prací

5.2.1 Figurální výjevy

1) Prekonsolidace šupinující barevné vrstvy vodnou akrylátovou disperzí *Dispersion K9* o hmotnostní koncentraci 3% a 5% (hm.) – dle potřeby.
2) Celoplošné čištění detergentem *Ethomeen C25* ředěným v objemovém poměru 1 : 300 a 1 : 100 s vodou – dle potřeby. Lokální užití 2% (hm.) citrátu amonného o pH 7.
3) Konsolidace povrchu malby 2% (hm.) akrylátovou pryskyřicí *Paraloid B72* v xylenu.
4) Hloubková injektáž prasklin a dutin pomocí malty s hydraulickým pojivem *Ledan TA1* ve směsi s vápencovou moučkou v objemovém poměru 1 : 1.
5) Tmelení prasklin a malých defektů akrylátovým tmelem z 10% (hm.) z vodné akrylátové disperze *Dispersion K9* a mramorové moučky smíchané do vhodné konzistence.
6) Izolace povrchu tmelů 3% (hm.) vodnou akrylátovou disperzí *Dispersion K9*.
7) Akvarelová retuš snížené intenzity.

8) Retuš olejopryskyřičnými barvami mírně snížené intenzity než barevnost okolí. Pro dosažení potřebné míry lesku a zvýšení reverzibility by mělo být přidáváno do barev malé množství damarového laku.
9) Celoplošné matné lakování 15-20% (hm.) lakem na bázi aldehydových pryskyřic *Regalrez 1094* s přídavkem 3-5% (hm.) běleného včelího vosku.

5.2.2 Zlacené rámy

1) Celoplošné čištění detergentem *Ethomeen C25* ředěným v objemovém poměru 1 : 300 a 1 : 100 s vodou – dle potřeby.
2) Konsolidace povrchu 2% (hm.) akrylátovou pryskyřicí *Paraloid B72* v xylenu.
3) Hloubková injektáž prasklin a dutin pomocí malty s hydraulickým pojivem *Ledan TA1* ve směsi s vápencovou moučkou v objemovém poměru 1 : 1.
4) Tmelení prasklin a malých defektů akrylátovým tmelem z 10% (hm.) z vodné akrylátové disperze *Dispersion K9* a mramorové moučky smíchané do vhodné konzistence.
5) Akvarelová retuš snížené intenzity.
6) Retuš pomocí slídových pigmentů a příměsí dalších minerálních pigmentů pro dosažení simulace zlaceného povrchu.
7) Celoplošné matné lakování 15–20% (hm.) lakem na bázi aldehydových pryskyřic *Regalrez 1094* s přídavkem 3–5% (hm.) běleného včelího vosku.

5.2.3 Iluzivní architektura

1) Celoplošné suché čištění pomocí latexové čistící houby *Akapad*.
2) Fixace vodnou akrylátovou disperzí *Medium für Konsolidierung* o 3% (hm.) koncentraci.
3) Hloubková injektáž prasklin a dutin pomocí malty s hydraulickým pojivem *Ledan TA1* ve směsi s vápencovou moučkou v objemovém poměru 1 : 1.
4) Tmelení prasklin a defektů omítek klasickým vápenným tmelem s obsahem křemičitého písku, bílého vzdušného vápna a vápencové moučky (poměr dle hloubky defekty a požadované hrubosti povrchu).
5) Akvarelová retuš mírně snížené intenzity.

6 Dokumentace restaurátorského zásahu

6.1 Postup restaurátorských prací

6.1.1 Prekonsolidace barevné vrstvy

Před zahájením čištění a dalších úkonů bylo nejprve třeba přistoupit k prekonsolidaci šupinující a oddělující se barevné vrstvy ve figurálních výjevech. Proces byl započat předvlhčením pomocí směsi vody a lihu v objemovém poměru 1 : 1, a to pro zvýšení penetrace disperze v dalším kroku. Dále bylo provedeno samotné zpevňování pomocí vodné akrylátové disperze *Dispersion K9* v koncentraci 3% (hm.). Tato koncentrace se ale v některých případech projevila pro dostatečné zpevnění jako nízká, takže mohlo nadále docházet ke ztrátám barevné vrstvy. Proto byl proces opakován znovu, tentokrát s 5% (hm.) koncentrací stejné disperze. Disperze byla injekčně aplikována pod uvolněné šupiny barevné vrstvy, které byly následně přitlačovány vatovým tamponem v mikrotenové fólii k podkladu.

6.1.2 Čištění barevné vrstvy

Čištění bylo u figurálních výjevů provedeno detergentem *Ethomeen C25* ředěným s vodou v obj. poměru 1 : 300, nanášeného pomocí čistícího štětce na povrch malby. Poté byl detergent krouživými pohyby štětce napěněn a jeho reziduum spolu se znečištěnou pěnou bylo z povrchu odmyto vlhkou mikroporézní houbou *Blitz-fix*. Lokálně došlo také k užití 2% (hm.) citrátu amonného o neutrálním pH, a to především v místech s rezistentnějšími nečistotami na světlých pastách.

Další znečištění povrchu malby v podobě lesklých stékanců bylo odstraňováno pomocí rozpouštědlového gelu složeného z gelu kyseliny polyakrylové *Carbopol EZ2*, detergentu *Ethomeen C12*, vody a organického rozpouštědla xylenu. Gel byl nanášen na místa s výrazným leskem a byl ponechán k působení po dobu cca 3 minut. Poté byl gel odstraněn a místa byla dočištěna tampónem s lakovým benzínem. Lesk některých stékanců byl pomocí gelu potlačen, bohužel ne však odstraněn.

Lesklé stékance v oblasti iluzívní architektury nebylo možné tímto způsobem odstranit pro vysokou citlivost malby. Proto byly všechny plochy malby architektury očištěny pouze na sucho pomocí čistící houby *Akapad* a částečně také pomocí skalpelů.

6.1.3 Hloubková injektáž prasklin a dutin

Pro zajištění stability oddělených omítkových ker zejména v okolí prasklin byla provedena hloubková injektáž pomocí malty s hydraulickým pojivem. Byla použita komerční malta *Ledan TA1* ve směsi s vápencovou moučkou v objemovém poměru 1 : 1. Zajišťována byla hlavně místa s pohyblivými omítkovými krami, protože zde hrozilo další poškozování původního materiálu. Stabilní dutiny byly vyplňovány jen bodově, aby bylo zajištěno přemostění mezi povrchovými vrstvami a podkladem,

6.1.4 Plošná konsolidace barevné vrstvy

Po vyčištění figurální malby pomocí detergentu byla barevná vrstva konsolidována. Fixáž byla provedena nástřikem 2% (hm.) akrylátové pryskyřice Paraloid B72 v xylenu. Konsolidace povrchu barevné vrstvy iluzivní architektury byla provedena pomocí 3% (hm.) vodné akrylátové disperze *Medium für Konsolidierung*.

6.1.5 Tmelení

Tmelení bylo provedeno zejména v prasklinách a v oblastech ztráty barevné vrstvy. Pro hlubší defekty omítky byl použit klasický vápenný tmel s obsahem vápenné kaše, křemičitého písku a vápencové moučky, a to v různých poměrech, podle hloubky defektu a požadovaného povrchu. V místech iluzivní architektury byl vápenný tmel dotažen až k povrchu. V ploše figurálních výjevů byl vzhledem k citlivosti olejové vrstvy vůči zásadám použit pro povrchové vrstvy akrylátový tmel z mramorové moučky a 10% (hm.) vodné akrylátové disperze *Dispersion K9*. Po zaschnutí a zbroušení tmelů byl jejich povrch izolován 3% (hm.) vodnou akrylátovou disperzí *Dispersion K9*.

6.1.6 Retuš

Další fází restaurování byla retuš, která sestávala u figurálních výjevů ze dvou vrstev. Podkladovou vrstvou byla akvarelová retuš provedená do barevného tónu podobného okolí tmelu, avšak snížené intenzity. Akvarelová technika byla zvolena jako podklad další vrstvy zejména pro svou dobrou reverzibilitu. Použité minerální pigmenty byly pojené 1% (hm.) arabskou gumou.

Ve druhé vrstvě byly použity olejo-pryskyřičné barvy *Mussini* firmy *Schmincke* ředěné lakovým benzínem (*White Spirit*) s případným přidáním damarového laku o hmotnostní koncentraci 8–10% pro dosažení lesku, který by byl co nejpodobnější lesku originální barevné vrstvy.

U iluzivní architektury a rámů byla použita pouze akvarelová retuš.

6.1.7 Závěrečné lakování

Na závěr byly figurální výjevy ošetřeny lakem. Důvodem použití laku byla zejména velká nevyrovnanost lesků a matů, jež částečně vycházela z původní realizace, částečně byla způsobena druhotnými zásahy. Za účelem zrovnoměrnění těchto nehomogenních oblastí byl použit 20% (hm.) *Regalrez 1094*, s přídavkem 5% (hm.) běleného včelího vosku, jako matovací složky. Lak byl nanesen nástřikem ve dvou až třech vrstvách.

6.2 Použité materiály

Prekonsolidace barevné vrstvy

- voda z vodovodního řádu
- *Dispersion K9*, vodná akrylátová disperze, koncentrace 3% a 5% (hm.), distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- technický líh, ethanol 96%, výrobce: Severochema

Čištění figurální malby

- voda z vodovodního řádu, demineralizovaná voda
- *Blitz-fix*, mikroporézní houba, distributor: Deffner und Johann, Německo
- *Ethomeen C25*, detergent na bázi kokoalkylů (obj. koncentrace 1 : 300),
- distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- citrát amonný o neutrálním pH, koncentrace 2% (hm.)
- čistící rozpouštědlový gel na bázi kyseliny polyakrylové - gelovací složka: *Carbopol EZ2*, distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- *White Spirit*, lakový benzín, výrobce: Johnstone‘s Trade, UK
- čisticí štětce různých tvrdostí a velikostí, distributor: Deffner und Johann, Německo

Čištění iluzívní architektury

- *Akapad Hard*, čistící houba z vulkanizovaného latexu, distributor: Deffner und Johann, Německo

Hloubková injektáž omítek (směs následujících složek v obj. poměru)

- *Ledan TA1*, injektážní malta na hydraulické bázi, výrobce: Tecno Edile Toscana, Itálie
- vápencová moučka, distributor: Aqua Bárta, s r. o.

Fixáž barevné vrstvy figurálního výjevu

- *Paraloid B72*, akrylátová pryskyřice, v koncentraci 3 % (hm.), distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- xylen, organické rozpouštědlo, distributor: Penta Chemicals

Fixáž barevné vrstvy iluzívní architektury

- *Medium für Konsolidierung*, vodná akrylátová disperze, koncentrace 2% (hm.), distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo

Tmelení

- *Dispersion K9*, vodná akrylátová disperze, v koncentraci 10% (hm.), distributor: KremerPigmente GmbH Co. KG, Německo
- vápencová moučka, distributor: Aqua Bárta, s r. o.

Retuš

- minerální pigmenty, distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- arabská guma, přírodní polysacharid, koncetrace 1% (hm.), distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- voda z vodovodního řádu, demineralizovaná voda
- olejo-pryskyřičné barvy *Mussini*, výrobce: *Schmincke*, Německo

Závěrečné lakování figurálních výjevů (lak následujícího složení:)

- *Regalrez 1094*, hydrogenované oligomery styrenu a alfa-metyl styrenu, koncentrace 20% (hm.), distributor: Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo
- bělený včelí vosk, koncentrace 5% (hm.), distributor: Graz s. r. o.

6.3 Doporučený režim památky (pokyny pro údržbu)

Protože byla výzdoba kaple v minulosti zasažena zejména zatékáním dešťové vody, je třeba dbát zvýšenou pozornost, aby nedošlo k opakování této situace. Zatékání by zanechalo fatální následky nejen na vodorozpustných částech malby, ale jistě i na figurálních olejomalbách. Proto je doporučena pravidelná revize střechy, aby se předešlo těmto rizikům. Pro dobré zachování nástěnné a nástropní výmalby kaple je nutné prostor chránit i proti zvyšování vzdušné vlhkosti, která by mohla způsobit kondenzaci vody na stěnách. Kondenzace může vést nejen k přímému ohrožení působením vlhkosti, ale i k případnému výskytu biologického napadení. Proto je doporučeno udržovat v prostoru kaple stálé klimatické podmínky a především v jarních měsících regulovat větrání kaple tak, aby docházelo ke zvyšování teploty jen pozvolna. Je rovněž nutné chránit stěny kaple před mechanickým poškozením a před zvýšenou prašností. Revize maleb by měla probíhat v intervalu pěti let pod odborným dohledem restaurátora s příslušným povolením Ministerstva kultury ČR.

7 Seznam literatury, pramenů

7.1 Literatura a prameny

» *The Art-Journal*, Vol. 9, London 1847, s. 9. [cit. 02. 02. 2020] Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=UONIAQAAMAAJ&pg.
» BLUNT Anthony. *The Paintings of Nicolas Poussin: A Critical Catalogue*. London: Phaidon 1966.
» CZAJKOWSKI, Petr. *Malířská výzdoba v zámku a kostela v Budišově u Třebíče*. Zprávy Památkového ústavu v Brně 3, 1999, Brno.
» FUHRING Peter, MARCHESANO Louis, MATHIS Remi, SELBACH Vanessa. *A Kingdom of Images: French Prints in the Age of Louis XIV, 1660–1715*. Getty Publications 2015.
» HAMSÍK Antonín. *Restaurátorský sondážní průzkum (stratigrafie omítek) vnitřní plášť zámecké kaple Budišov*. Praha 2013.
» *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995.
» KOLMANOVÁ Eva, ŠTOURAČ Jiří. *Restaurátorská zpráva. O průzkumu nástěnných maleb v kapli sv. Anny na zámku Budišov*, 2009.
» NAGLER Georg Kaspar. *Neues Allgemeines Kunstler-Lexicon: Oder Nachrichten Von Dem Leben Und Den Werken Der Maler, Bildhauer, Baumeister, Kupferstecher Etc.*, Svazek 11, München: Verlag, von E. A. Fleischmann, 1841. Dostupné z https://digitalesammlungen.uni-weimar.de/viewer/object/PPN623495864/157/.
» PLICHTA Alois, NĚMEČEK Vladimír, ROSSI Adolf. *Za uměním Vysočiny na Budišovsku a Tasovsku*. Třebíč: nakladatelství Arca JiMfa 1996.
» SAMEK, Bohumil. *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Praha: Academia 1994.
» SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika malby: průzkum a restaurování obrazů*. Vyd. 2. Bohuslav holý. Praha: Paseka, 2003.
» ŠIMŮNKOVÁ Eva, BAYEROVÁ Tatiana. *Pigmenty*. 3., upr. vyd. — Praha: Společnost pro technologie ochrany památek - STOP, 2014
» ŠTOURAČ Jiří. Restaurátorská zpráva: *Restaurování stropu a fabionů v kapli sv. Anny na zámku Budišov*, Bystré 2019.
» THIEME, Ulrich – BECKER, Felix. *Allgemeines Lexikon der bildender Künstler, von der Antike bis zur Gegenwart*. Leipzig 1999.

7.2 Internetové zdroje

» https://pamatkovykatalog.cz/zamek-s-parkem-695226.
» http://www.mzm.cz/zamek-budisov/historie-budisova/.
» https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1349847.
» https://www.nationalgalleries.org/exhibition/poussins-sacraments.
» https://www.fitzmuseum.cam.ac.uk/gallery/paintinginfocus/sevensacraments.html.

8 Fotografická a obrazová dokumentace

Obr. 22: Celkový pohled do kaple od východu. Stav před restaurováním.

Obr. 23: Celkový pohled do kaple od jihozápadu. Stav před restaurováním.

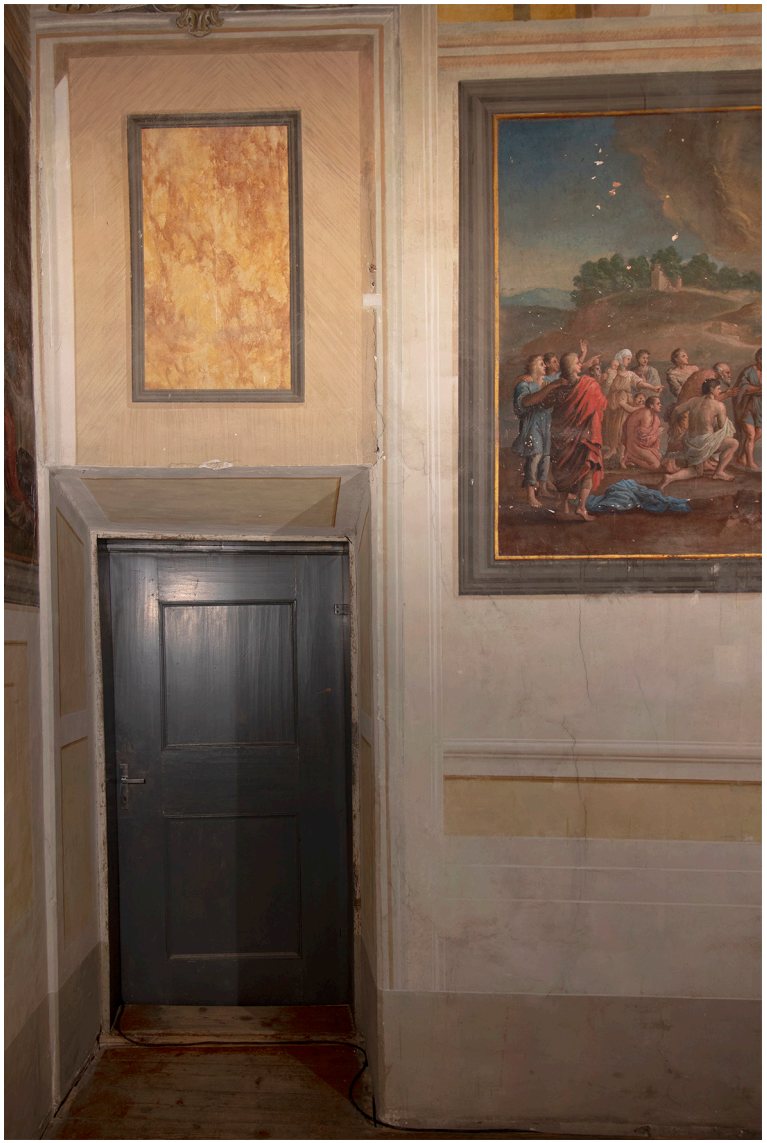

Obr. 24: Pohled na východní část jižní stěny kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 25: Pohled na střední část jižní stěny kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 26: Pohled na západní část jižní stěny kaple. Stav před restaurováním.

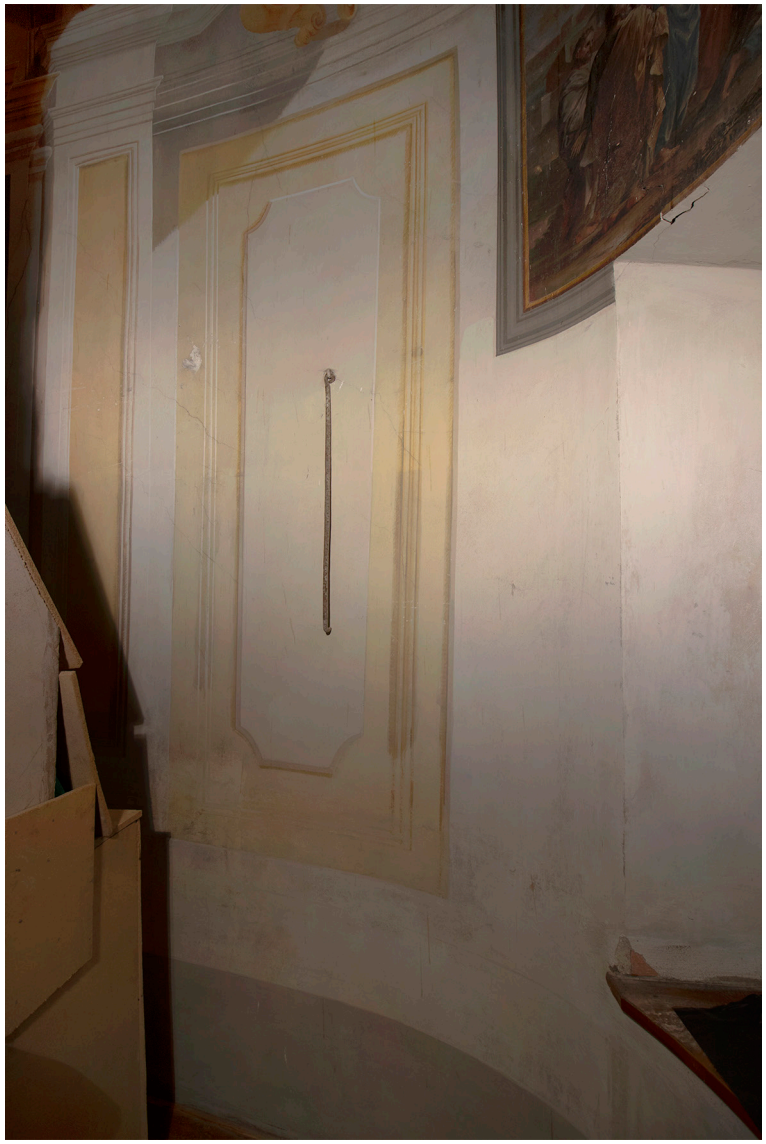

Obr. 27: Pohled na jihozápadní část závěru kaple. Stav před restaurováním

Obr. 28: Pohled na severozápadní část závěru kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 29: Pohled na severozápadní část závěru kaple. Stav před restaurováním.

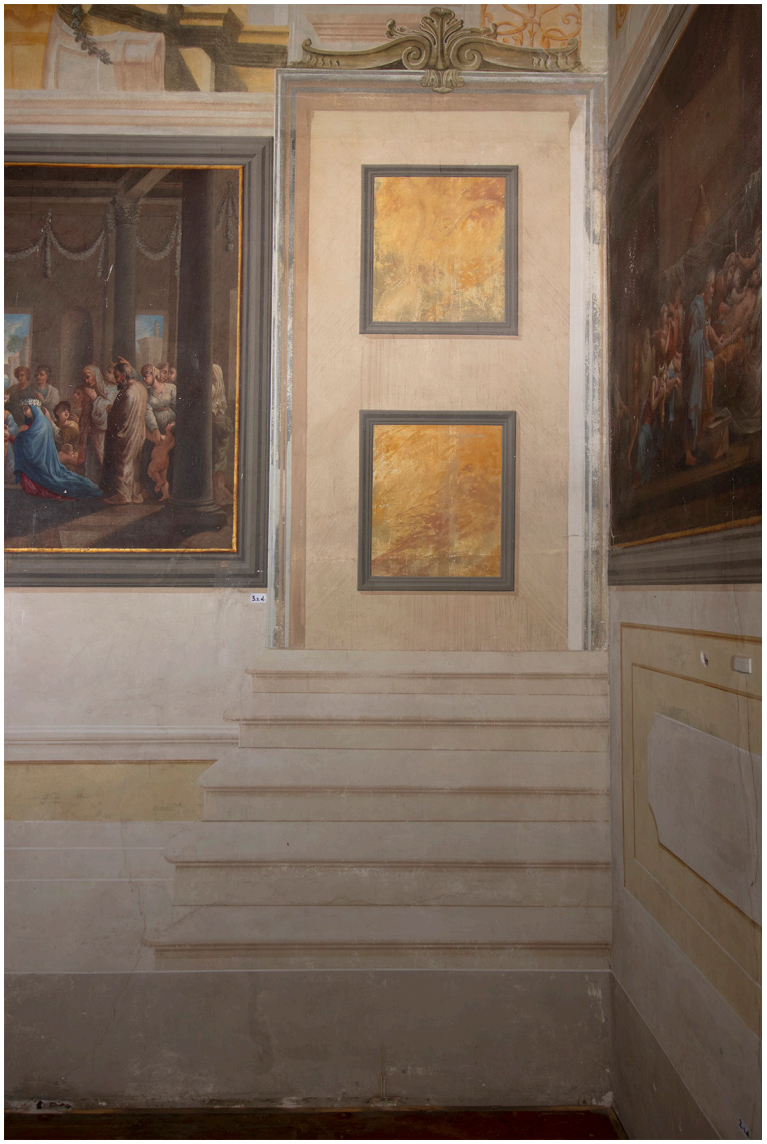

Obr. 30: Pohled na východní část severní stěny kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 31: Pohled na východní stěnu kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 32: Pohled na spodní část východní stěny. Stav před restaurováním.

Obr. 33: Pohled na spodní část stěny pod oknem v západním závěru kaple se zateklinami a novými omítkami po výměně oken. Stav před restaurováním.

Obr. 34: Pohled na iluzivní architekturu na jižní stěně kaple v rozptýleném bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr. 35: Pohled na iluzivní architekturu na jižní stěně kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 36: Pohled na iluzivní architekturu na severní stěně kaple v rozptýleném bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr. 37: Pohled na iluzivní architekturu na severní stěně kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 38: Ukázka praskliny na iluzivně malované architektuře. Stav před restaurováním.

Obr. 39: Ukázka praskliny na iluzivně malované architektuře. Stav před restaurováním. Od počátku 80. let nedošlo k prasknutí sádrového terče.

Obr. 40: Ukázka poškození iluzivně malované architektury – síť prasklin. Stav před restaurováním.

Obr. 41: Ukázka poškození iluzivně malované architektury – rozpraskání a ztráta adheze omítkové vrstvy ve spodní části stěn. Stav před restaurováním.

Obr. 42: Ukázka přemalby iluzivně malované architektury patrná v hnědé oblasti. Stav před restaurováním.

Obr. 43: Ukázka přemalby iluzivně malované architektury (hlavně světlá plocha). Stav před restaurováním.

Obr. 44: Ukázka dříve sejmutého sádrového terče na iluzivně malované architektuře. Stav před restaurováním.

Obr. 45: Druhotný sádrový tmel s přemalbou v okolí praskliny na iluzivně malované architektuře. Stav před restaurováním.

Obr. 46: Starší malba iluzivní architektury prosvítající pod stávající malbou. Stav před restaurováním.

Obr. 47: Ukázka zateklin pod okenním otvorem v severozápadní části závěru kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 48: Celkový pohled na výjev č. 1 - *kněžství* v západní části kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 49: Celkový pohled na výjev č. 1 - *kněžství* v západní části kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 50: Celkový pohled na výjev č. 2 - *eucharistie* na severní stěně kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 51: Celkový pohled na výjev č. 2 - *eucharistie* na severní stěně kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 52: Celkový pohled na výjev č. 3 - *manželství* na severní stěně kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 53: Celkový pohled na výjev č. 3 - *manželství* na severní stěně kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 54: Celkový pohled na výjev č. 4 - *pomazání nemocných* na východní stěně kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 55: Celkový pohled na výjev č. 4 - *pomazání nemocných* na východní stěně kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 56: Celkový pohled na výjev č. 5 - *biřmování* na východní stěně kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 57: Celkový pohled na výjev č. 5 - *biřmování* na východní stěně kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 58: Celkový pohled na výjev č. 6 - *křest* na jižní stěně kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 59: Celkový pohled na výjev č. 6 - *křest* na jižní stěně kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 60: Celkový pohled na výjev č. 7 - smíření na jižní stěně kaple. Stav před restaurováním.

Obr. 61: Celkový pohled na výjev č. 7 - *smíření* na jižní stěně kaple. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

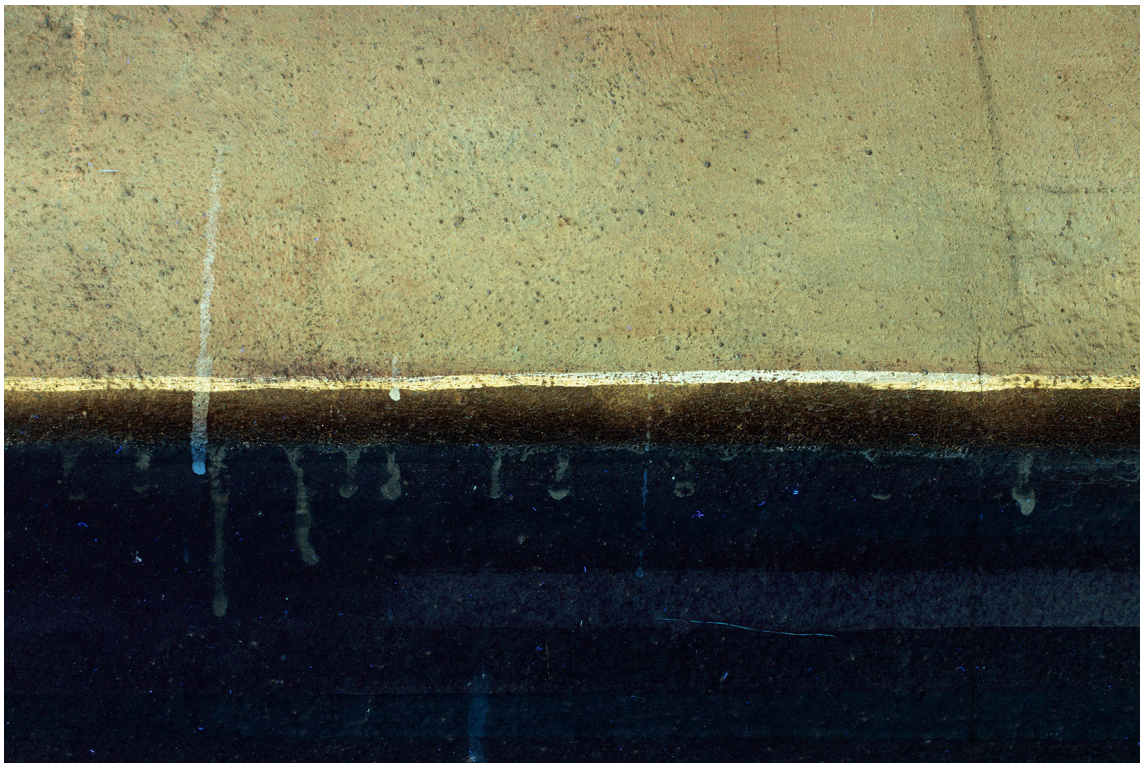

Obr. 62: Detail stékanců při okraji výjevu č. 7 v rozptýleném bílém světle. Stav před restaurováním.

Obr. 63: Detail stékanců a linie tvořící rozhraní mezi výjevem a rámem při okraji výjevu č. 7. UV fluorescenční fotografie. Stav před restaurováním.

Obr. 64: Pohled na horní západní část jižní stěny (úsek nade dveřmi). Stav před restaurováním.

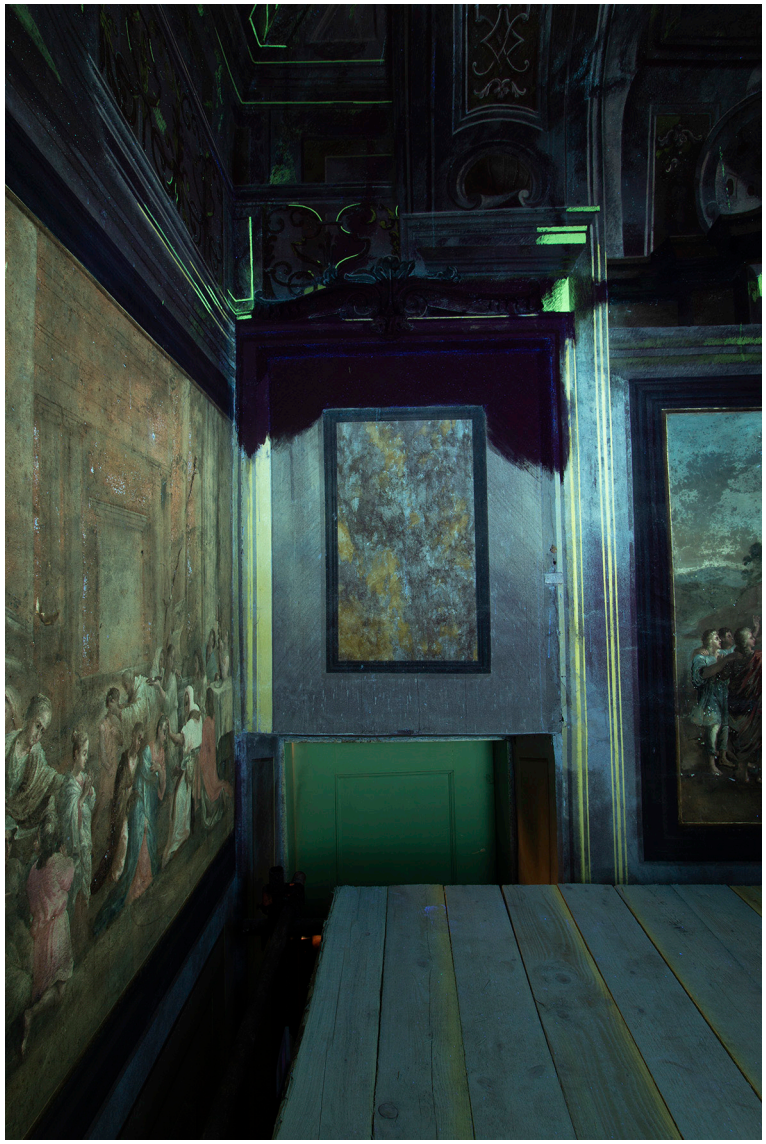

Obr. 65: Pohled na horní západní část jižní stěny (úsek nade dveřmi). UV fluorescenční fotografie dokumentující četné druhotné zásahy včetně rekonstrukce z roku 2018. Stav před restaurováním.

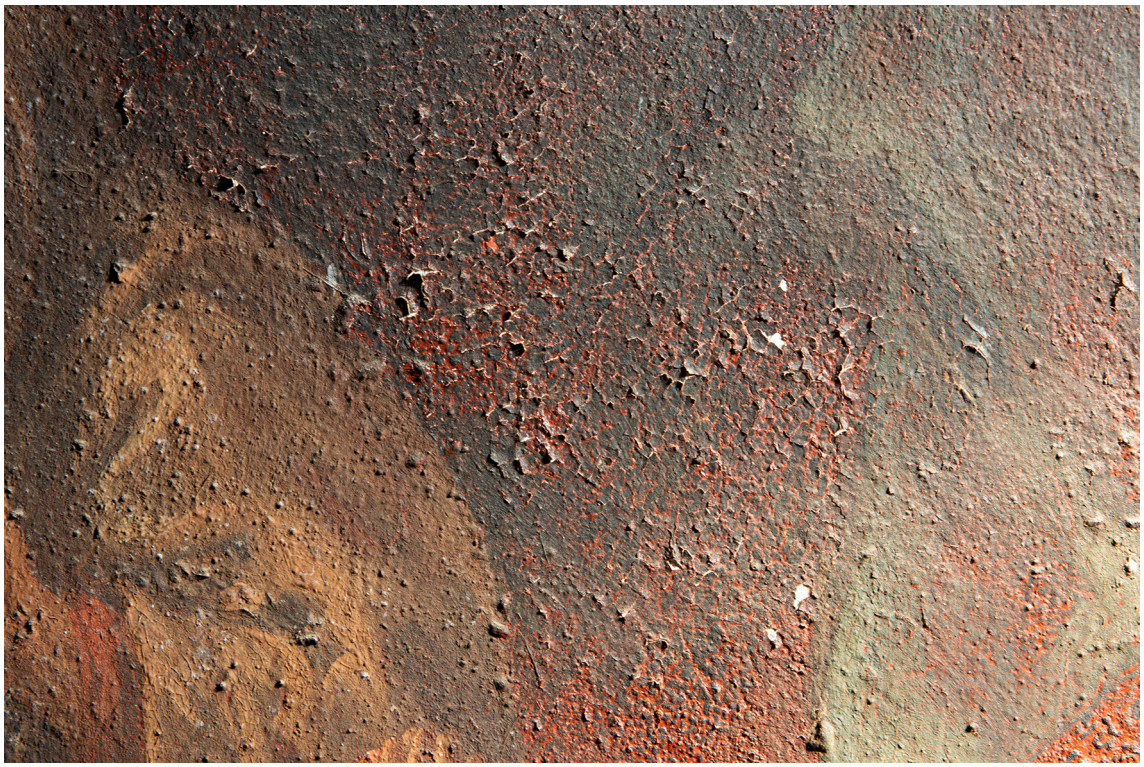

Obr. 66: Ukázka poškození figurálních malovaných výjevů – úplná ztráta barevné vrstvy včetně bolusového podkladu. Stav před restaurováním.

Obr. 67: Ukázka poškození figurálních malovaných výjevů – ztráta adheze (šupinovatění) v razantním bočním nasvícení. Stav před restaurováním.

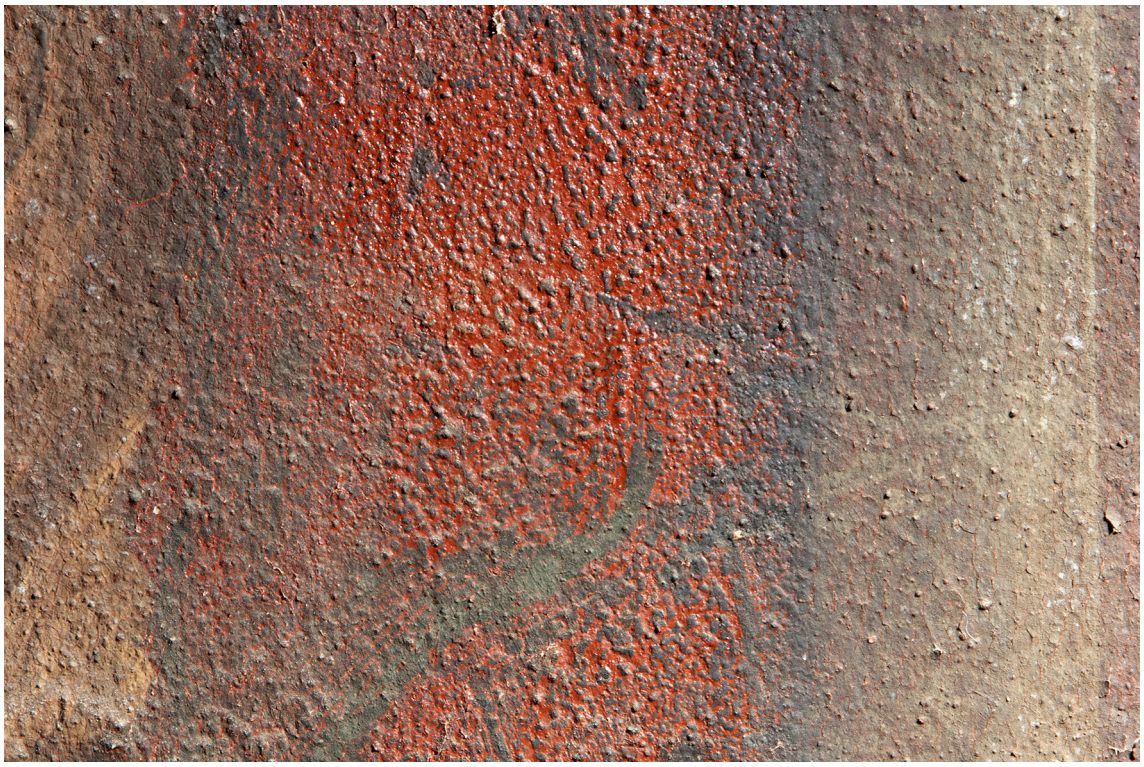

Obr. 68: Ukázka poškození figurálních malovaných výjevů – ztráta barevné vrstvy na bolusový podklad s vrstvou druhotné fixáže. Stav před restaurováním.

Obr. 69: Ukázka poškození figurálních malovaných výjevů – ztráta barevné vrstvy na bolusový podklad, lokálně úplná ztráta barevné vrstvy včetně bolusového podkladu. Stav před restaurováním.

Obr. 70: Ukázka poškození figurálních malovaných výjevů – ztráta barevné vrstvy na bolusový podklad (zřejmě vlivem předchozího čištění). Stav před restaurováním.

Obr. 71: Ukázka poškození figurálních malovaných výjevů – prasklina. Stav před restaurováním.

Obr. 72: Výjev č. 5. Zkoušky čištění pomocí detergentu *Ethommen C25* s vodou v objemových poměrech 1 :100 a 1 : 300.

Obr. 73: Výjev č. 7. Zkouška čištění pomocí citrátu amonného s neutrálním pH v koncentraci 2% (hm.).

Obr. 74: Pohled na výjev č. 1 - *kněžství* v západní části kaple. Stav po očištění a vytmelení.

Obr. 75: Pohled na výjev č. 2 - *eucharistie* na severní stěně kaple. Stav po očištění a vytmelení.

Obr. 76: Pohled na výjev č. 3 - *manželství* na severní stěně kaple. Stav po tmelení a retuši akvarelem.

Obr. 77: Pohled na výjev č. 4 - *pomazání nemocných* na východní stěně kaple. Stav po očištění a vytmelení.

Obr. 78: Pohled na výjev č. 5 - *biřmování* na východní stěně kaple. Stav po tmelení a retuši akvarelem.

Obr. 79: Pohled na výjev č. 6 - *křest* na jižní stěně kaple. Stav po očištění a vytmelení.

Obr. 80: Pohled na výjev č. 7 - *smíření* na jižní stěně kaple.
Stav po retuši akvarelem.

Obr. 81: Detail okenní špalety v západním závěru kaple. Stav po odstranění druhotných omítkových vysprávek nevhodného složení a povrchu.

Obr. 82: Detail okenní špalety v západním závěru kaple. Stav po vytmelení.

Obr. 83: Iluzivně malovaný pilastr ve střední části severní stěny. Stav po očištění a vytmelení.

Obr. 84: Pohled na východní část jižní stěny nad vchodem do kaple. Stav po očištění a vytmelení.

Obr. 85: Celkový pohled do kaple od východu. Stav po restaurování.

Obr. 86: Celkový pohled do kaple od západu. Stav po restaurování.

Obr. 87: Pohled na východní část jižní stěny nad vchodem do kaple. Stav po restaurování.

Obr. 88: Iluzivně malovaný pilastr ve střední části jižní stěny. Stav po restaurování.

Obr. 89: Pohled na iluzívní architekturu na jižní stěně. Stav po restaurování.

Obr. 90: Pohled na iluzívní architekturu na severní stěně. Stav po restaurování.

Obr. 91: Pohled na střední část severní stěny. Stav po restaurování.

Obr. 92: Pohled na východní část severní stěny. Stav po restaurování.

Obr. 93: Pohled na jihozápadní část závěru kaple. Stav po restaurování.

Obr. 94: Pohled na severozápadní část závěru kaple. Stav po restaurování.

Obr. 95: Nadokenní dekorace v severozápadní části kaple. Stav po restaurování.

Obr. 96: Okno a sokl v západním závěru kaple. Stav po restaurování.

Obr. 97: Pohled na výjev č. 1 - *kněžství* v západní části kaple. Stav po restaurování.

Obr. 98: Pohled na výjev č. 2 - *eucharistie* na severní stěně kaple. Stav po restaurování.

Obr. 99: Pohled na výjev č. 3 - *manželství* na severní stěně kaple. Stav po restaurování.

Obr. 100: Pohled na výjev č. 4 - *pomazání nemocných* na východní stěně kaple. Stav po restaurování.

Obr. 101: Pohled na výjev č. 5 - *biřmování* na východní stěně kaple. Stav po restaurování.

Obr. 102: Pohled na výjev č. 6 - *křest* na jižní stěně kaple. Stav po restaurování.

Obr. 103: Pohled na výjev č. 7 - *smíření* na jižní stěně kaple.
Stav po restaurování.

9 Grafická dokumentace

	celek	2.3283 m²	100.00%
	oblast ztráty adheze barevné vrstvy	0.1139 m²	4.89%
	ztráta barevné vrstvy na omítkový podklac	0.0058 m²	0.25%
	dutiny	0.1209 m²	5.19%
	praskliny	7.17 m	-

Obr. 104: Grafický zákres poškození. Výjev č. 1 - *kněžství* v západní části kaple.

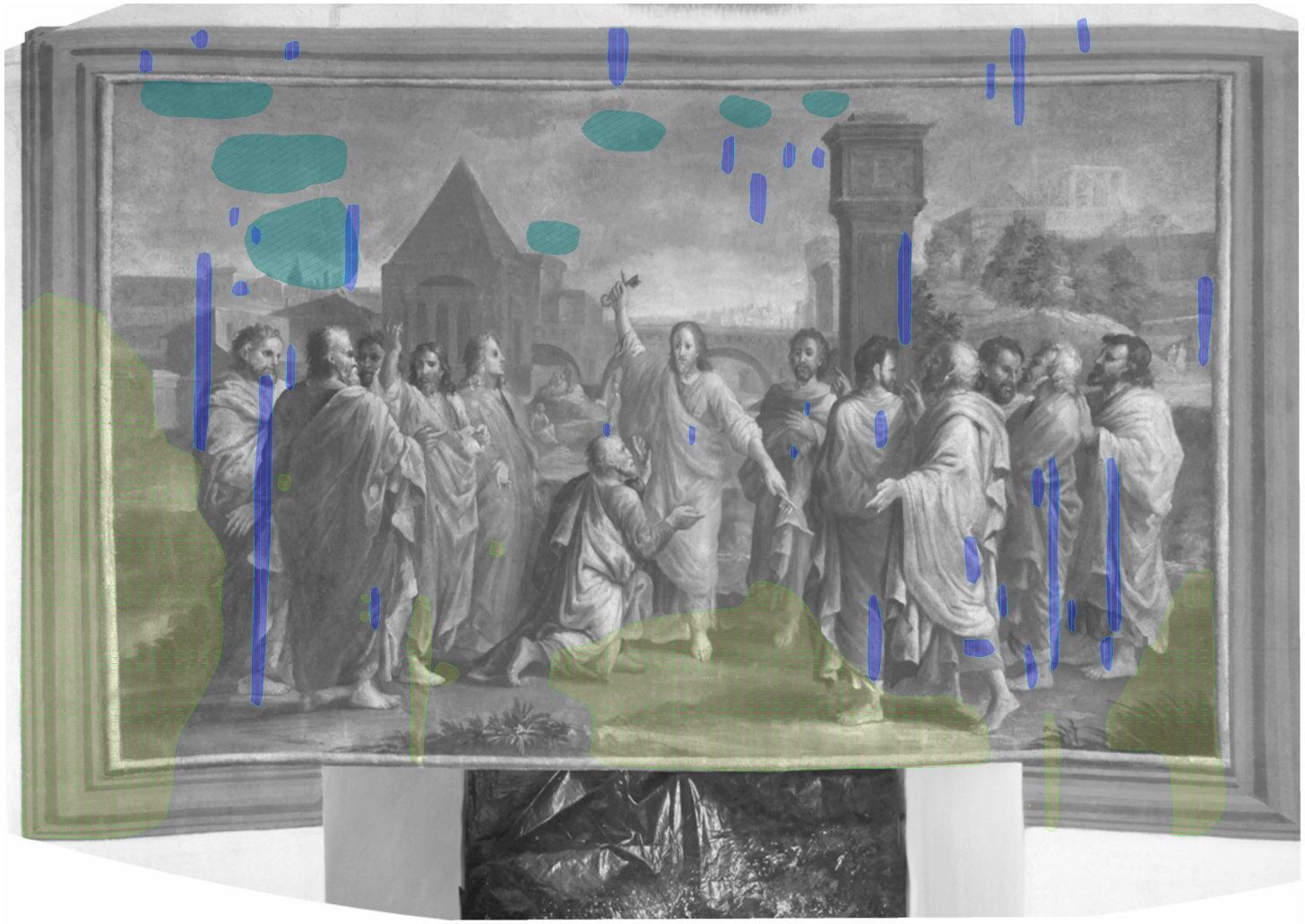

celek	2.3283 m²	100.00%
oblasti bílých kapek	0.3804 m²	16.34%
lesklé stékance	0.0638 m²	2.74%
lesklé oblasti	0.0611 m²	2.63%

Obr. 105: Grafický zákres druhotných zásahů. Výjev č. 1 - *kněžství* v západní části kaple.

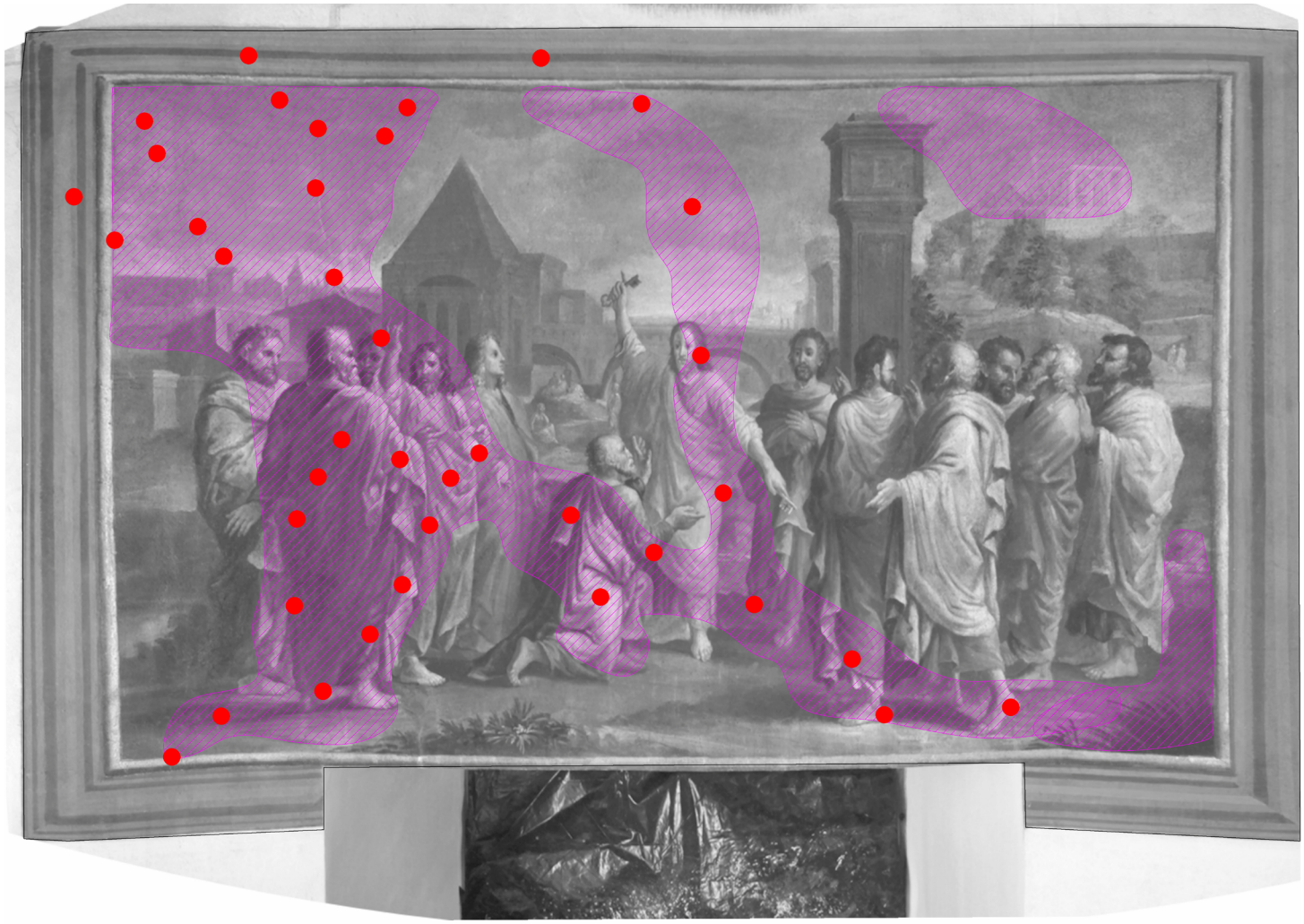

	celek	2.3283 m²	100.00%
	místa injektáží		-
	oblasti drobných retuší	0.6939 m²	29.80%

Obr. 106: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Výjev č. 1 - *kněžství* v západní části kaple.

	Celek	3.414 m²	100.0%
	Oblast ztráty adheze barevné vrstvy	0.070 m²	2.1%
	Ztráta barevné vrstvy na bolusový podklad	0.453 m²	13.3%
	Ztráta barevné vrstvy na omtíkový podklad	0.010 m²	0.3%
	Praskliny	2.364 m	-

Obr. 107: Grafický zákres poškození. Výjev č. 2 - *eucharistie* na severní stěně kaple.

	Celek	3.414 m²	100.0%
	Rozetřená přemalba	0.094 m²	2.8%
	oblasti bílých kapek	0.006 m²	0.2%
	Lesklé oblasti	0.896 m²	26.2%
	Lesklé stékance	0.010 m²	0.3%
	Stékance barvy	0.404 m	-

Obr. 108: Grafický zákres druhotných zásahů. Výjev č. 2 - *eucharistie* na severní stěně kaple.

	Celek	3.414 m²	100.0%
	Tmely	0.013 m²	0.4%
	Oblasti drobných retuší	0.392 m²	11.5%

Obr. 109: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Výjev č. 2 - *eucharistie* na severní stěně kaple.

celek	3.2520 m²	100.00%
oblast ztráty adheze barevné vrstvy	0.0574 m²	1.77%
ztráta barevné vrstvy na omítkový podklac	0.0660 m²	2.03%
dutiny	0.0385 m²	1.18%
praskliny	4.51 m	-

Obr. 110: Grafický zákres poškození. Výjev č. 3 - *manželství* na severní stěně kaple.

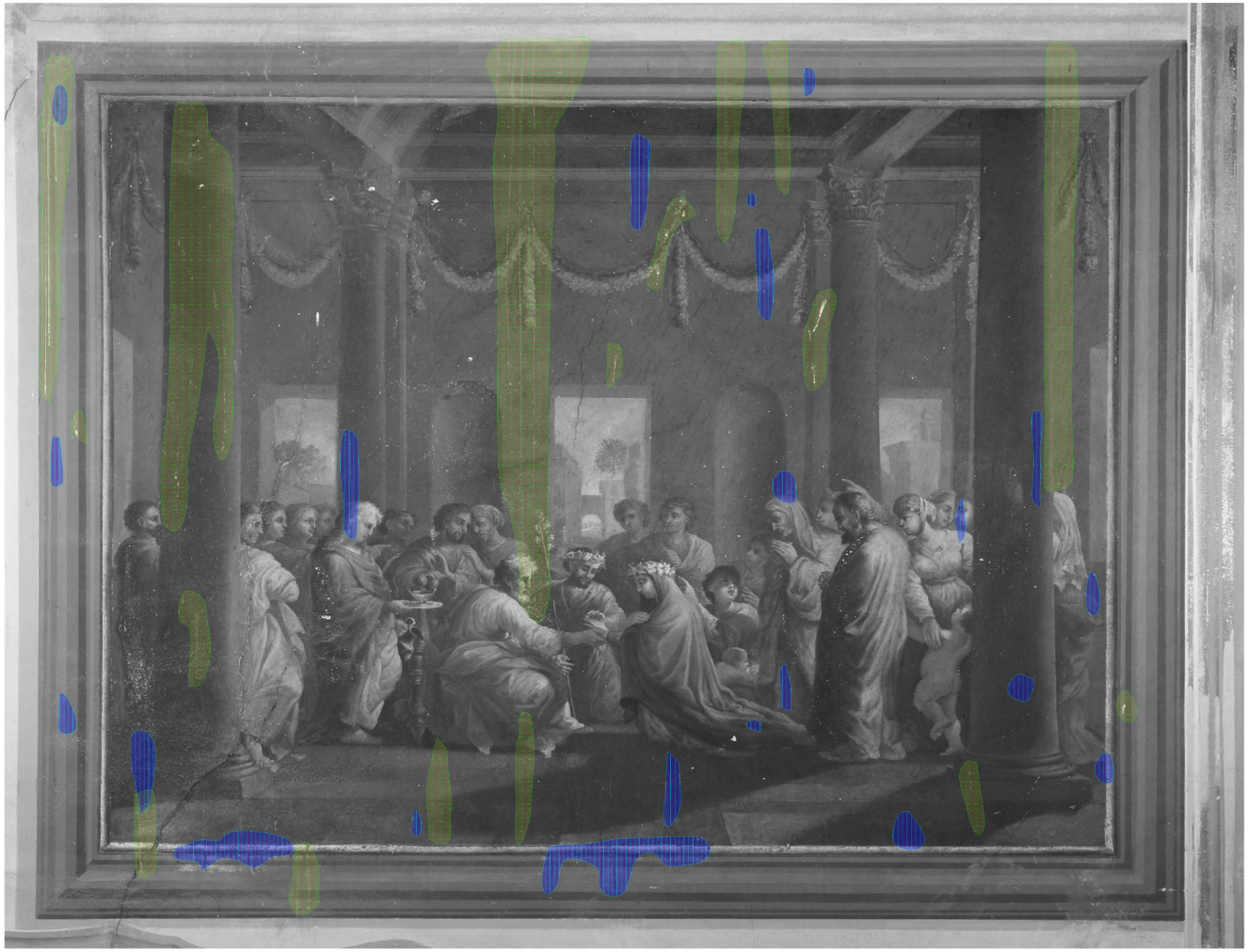

celek	3.2520 m²	100.00%
oblasti bílých kapek	0.3059 m²	9.41%
lesklé stékance	0.0697 m²	2.14%

Obr. 111: Grafický zákres druhotných zásahů. Výjev č. 3 - *manželství* na severní stěně kaple.

Obr. 112: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Výjev č. 3 - *manželství* na severní stěně kaple.

	celek	2.841 m²	100.00%
	oblast ztráty adheze barevné vrstvy	0.100 m²	3.52%
	ztráta barevné vrstvy na bolusový podklad	0.271 m²	9.54%
	ztráta barevné vrstvy na omítkový podklad	0.005 m²	0.18%
	dutiny	0.146 m²	5.14%
	praskliny	5.582 m	82.64%

Obr. 113: Grafický zákres poškození. Výjev č. 4 - *pomazání nemocných* na východní stěně kaple.

	celek	2.842 m²	100.00%
	oblasti bílých kapek	0.002 m²	0.07%
	lesklé oblasti	0.044 m²	1.55%
	lesklé stékance	0.052 m²	1.83%
	druhotné tmely	0.005 m²	0.18%

Obr. 114: Grafický zákres druhotných zásahů. Výjev č. 4 - *pomazání nemocných* na východní stěně kaple.

	celek	2.848 m²	100.00%
	místa injektáží	0.001 m²	0.04%
	tmely	0.055 m²	1.93%
	oblasti drobných retuší	0.284 m²	9.97%

Obr. 115: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Výjev č. 4 - *pomazání nemocných* na východní stěně kaple.

	celek	2.967 m²	100.00%
	oblast ztráty adheze barevné vrstvy	0.625 m²	21.07%
	ztráta badevné vrstvy na bolusový podklad	0.281 m²	9.47%
	ztráta barevné vrstvy na omítkový podklad	0.011 m²	0.37%
	dutiny	0.148 m²	4.99%
	praskliny	3.397 m	-

Obr. 116: Grafický zákres poškození. Výjev č. 5 - *biřmování* na východní stěně kaple.

	celek	2.966572 m²	2.85%
	oblasti bílých kapek	0.002242 m²	54.30%
	lesklé oblasti	0.014030 m²	28.57%
	druhotné zásahy	0.001037 m²	14.28%

Obr. 117: Grafický zákres druhotných zásahů. Výjev č. 5 - *biřmování* na východní stěně kaple.

	celek	2.967 m²	100.00%
	místa injektáže	0.000 m²	0.00%
	tmely	0.011 m²	0.37%
	oblasti drobných retuší	0.177 m²	5.97%

Obr. 118: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Výjev č. 5 - *biřmování* na východní stěně kaple.

	celek	3.723 m²	100.00%
	oblast ztráty adheze barevné vrstvy	0.140 m²	3.76%
	ztráta barevné vrstvy na omítkový podklad	0.082 m²	2.20%
	dutiny	0.010 m²	0.27%
	praskliny	4.200 m	-

Obr. 119: Grafický zákres poškození. Výjev č. 6 - *křest* na jižní stěně kaple.

	celek	3.723 m²	100.00%
	lesklé oblasti	0.755 m²	20.28%
	lesklé stékance	0.032 m²	0.86%
	přemalby	0.120 m²	3.22%

Obr. 120: Grafický zákres druhitných zásahů. Výjev č. 6 - *křest* na jižní stěně kaple.

	celek	3.723 m²	100.00%
	místa injektáží	0.001 m²	0.03%
	oblasti drobných retuší	0.227 m²	6.10%

Obr. 121: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Výjev č. 6 - *křest* na jižní stěně kaple.

celek	3.7545 m²	100.00%
oblast ztráty adheze barevné vrstvy	0.4019 m²	10.71%
ztráta barevné vrstvy na omítkový podklad	0.0022 m²	0.06%
dutiny	0.0548 m²	1.46%
praskliny_	4.9063 m	-

Obr. 122: Grafický zákres poškození. Výjev č. 7 - *smíření* na jižní stěně kaple.

celek	3.7545 m²	100.00%
oblasti bílých kapek	0.096 m²	0.26%
lesklé oblasti	0.0773 m²	2.06%
lesklé stékance	0.3327 m²	8.86%

Obr. 123: Grafický zákres druhotných zásahů. Výjev č. 7 - *smíření* na jižní stěně kaple.

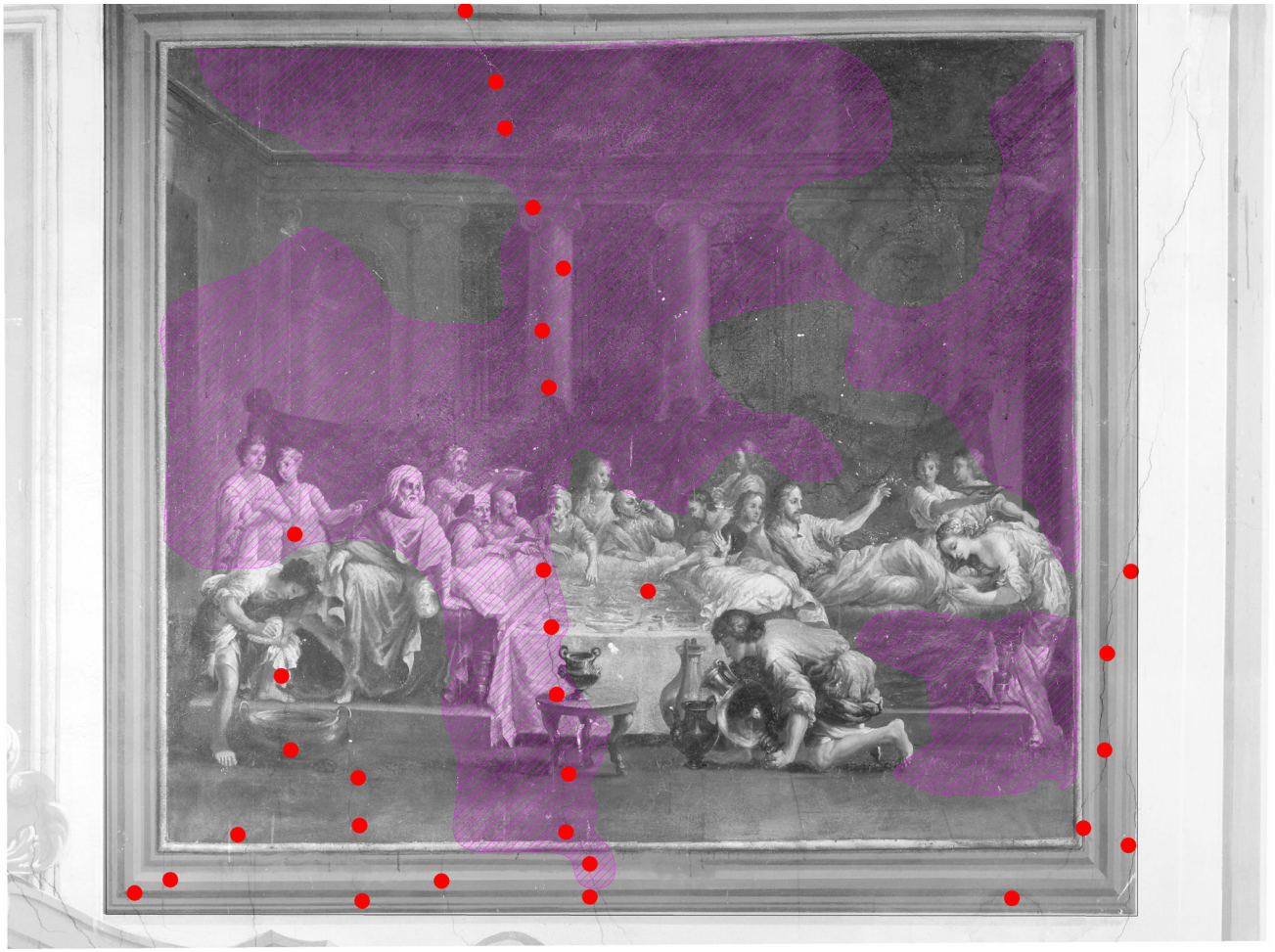

celek	3.7545 m²	100.00%
oblasti drobných retuší	1.5069 m²	40.14%
místa injektáží		-

Obr. 124: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Výjev č. 7 - *smíření* na jižní stěně kaple.

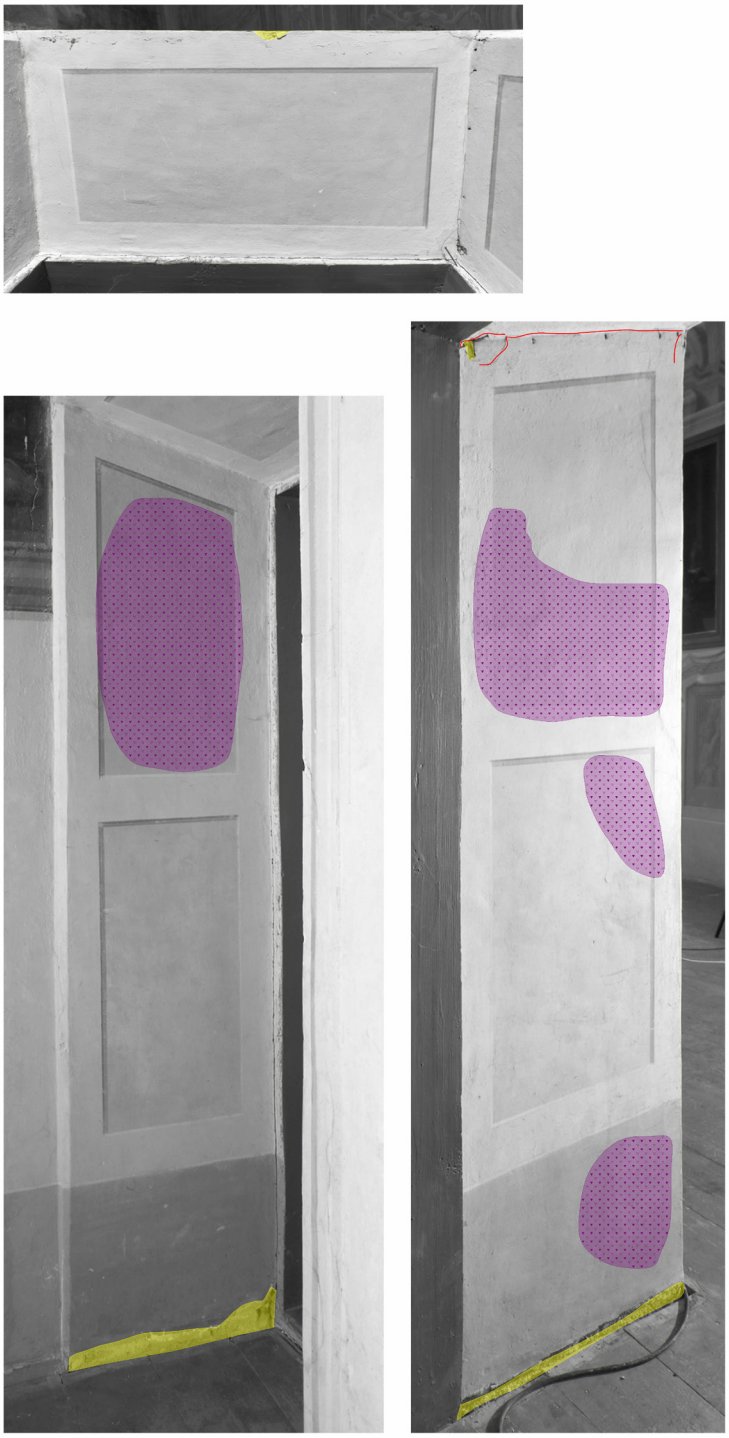

celek	1.1952 m²	100.00%
ztráta barevné vrstvy na omítkový podklad	0.0160 m²	1.34%
dutiny	0.1859 m²	15.56%
praskliny_	0.45 m	-

Obr. 125: Grafický zákres poškození. Východní část jižní stěny kaple.

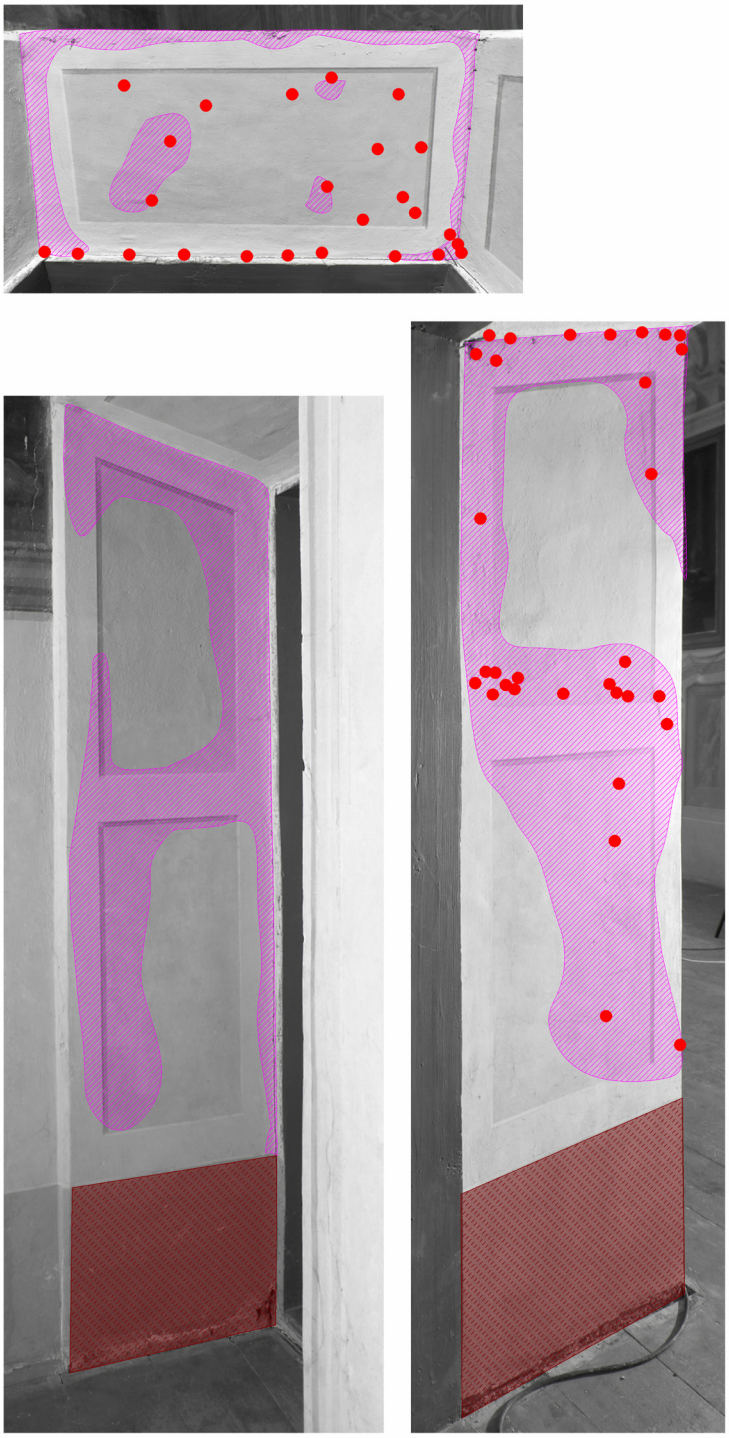

	celek	1.1952 m²	100.00%
	místa injektáží		-
	oblasti drobných retuší	0.4227 m²	35.37%
	plošné retuše	0.1915 m²	16.02%

Obr. 126: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Východní část jižní stěny kaple.

Obr. 127: Grafický zákres poškození. Jižní stěna kaple.

Obr. 128: Grafický zákres druhotných zásahů. Jižní stěna kaple.

Obr. 129: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Jižní stěna kaple.

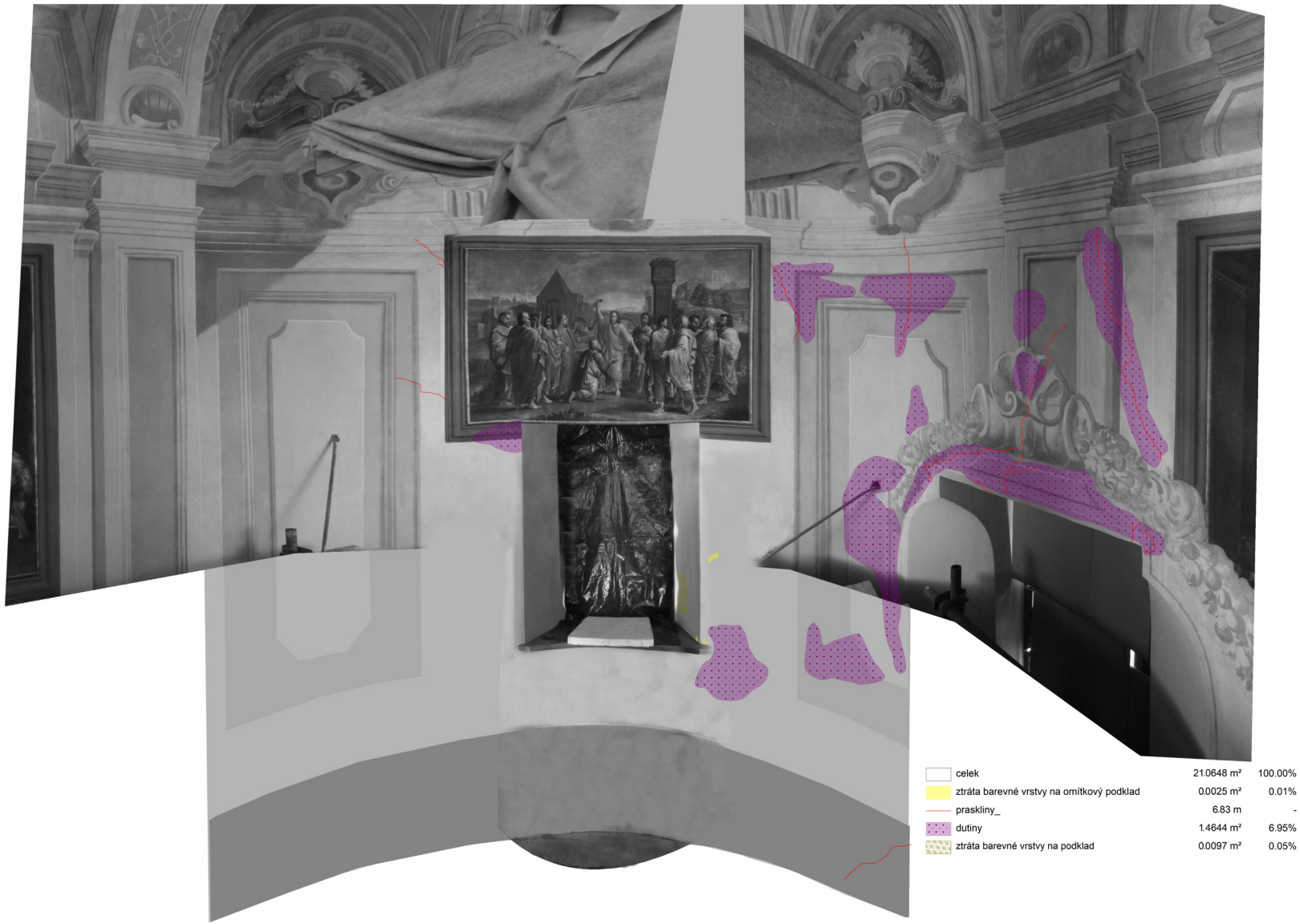

Obr. 130: Grafický zákres poškození. Závěr kaple v západní části.

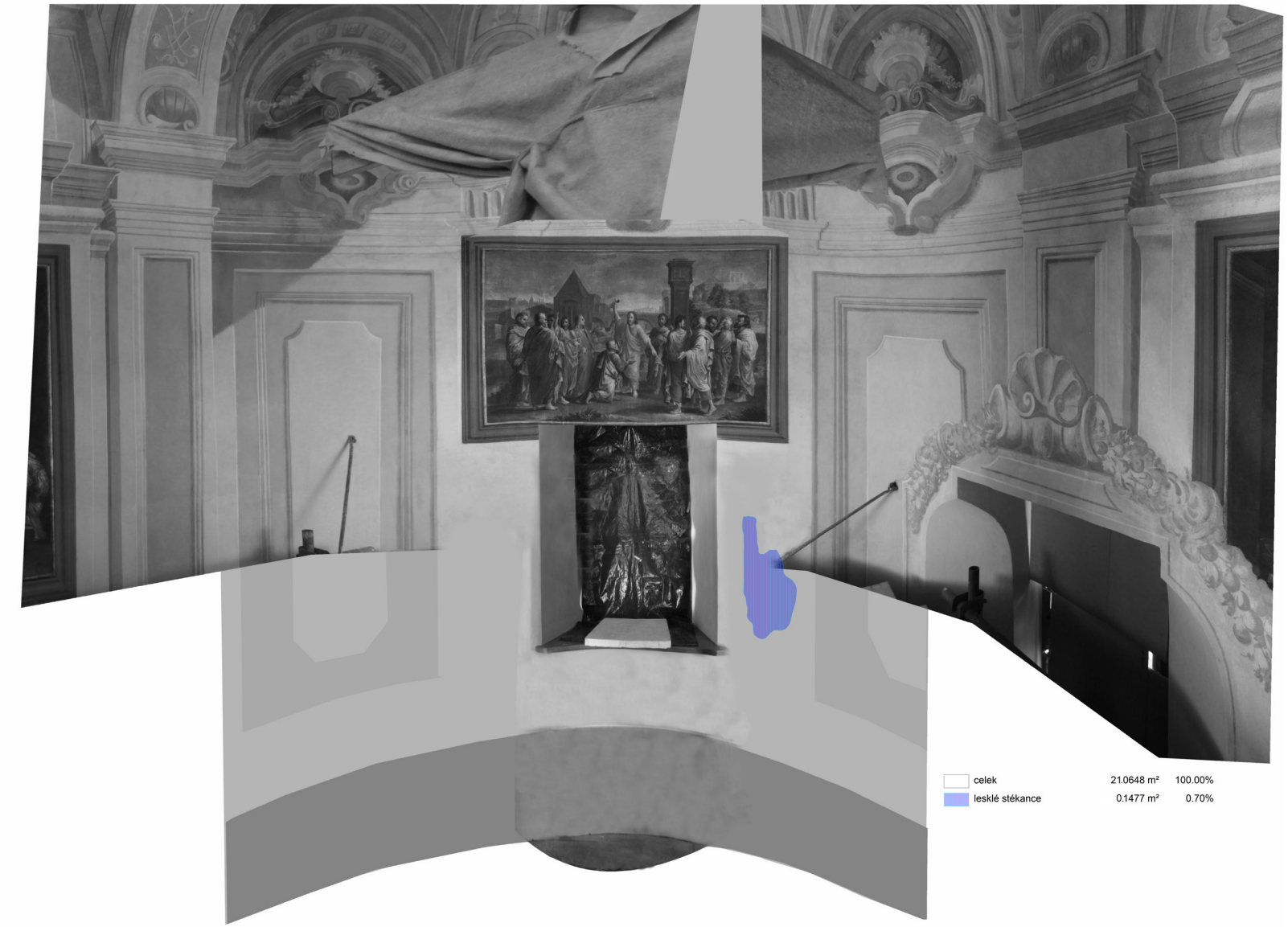

Obr. 131: Grafický zákres sdruhotných zásahů. Závěr kaple v západní části.

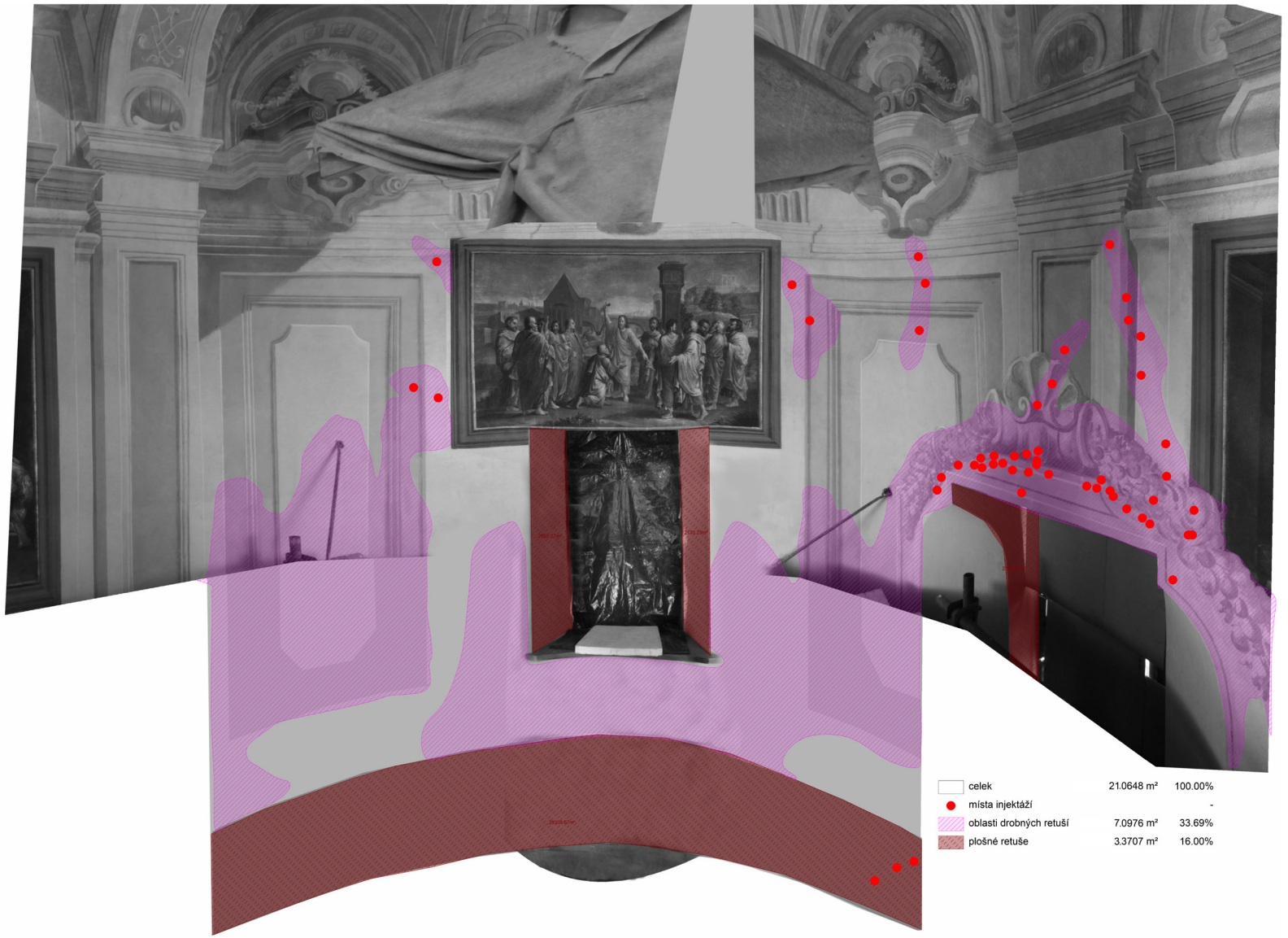

Obr. 132: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Závěr kaple v západní části.

celek	10.7371 m²	100.00%
ztráta barevné vrstvy na omítkový podklad	0.0860 m²	0.80%
zatekliny	0.8621 m²	8.03%
dutiny	0.5587 m²	5.20%
praskliny	2.94 m	-

Obr. 133: Grafický zákres poškození. Severozápadní část závěru kaple.

	celek	10.7371 m²	100.00%
	druhotné tmely	0.2690 m²	2.51%

Obr. 134: Grafický zákres druhotných zásahů. Severozápadní část závěru kaple.

celek	10.7371 m²	100.00%
místa injektáží		-
oblasti drobných retuší	1.2581 m²	11.72%
plošné retuše	1.6458 m²	15.33%

Obr. 135: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Severozápadní část závěru kaple.

Obr. 136: Grafický zákres poškození. Severní stěna kaple.

Obr. 137: Grafický zákres druhotných zásahů. Severní stěna kaple.

Obr. 138: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Severní stěna kaple.

celek	15.7427 m²	100.00%
ztráta barevné vrstvy na omítkový podklad	0.0059 m²	0.04%
ztráta barevné vrstvy na podklad	0.2907 m²	1.85%
zčernalé oblasti	0.0945 m²	0.60%
dutiny	1.0715 m²	6.81%

Obr. 139: Grafický zákres poškození. Východní stěna kaple.

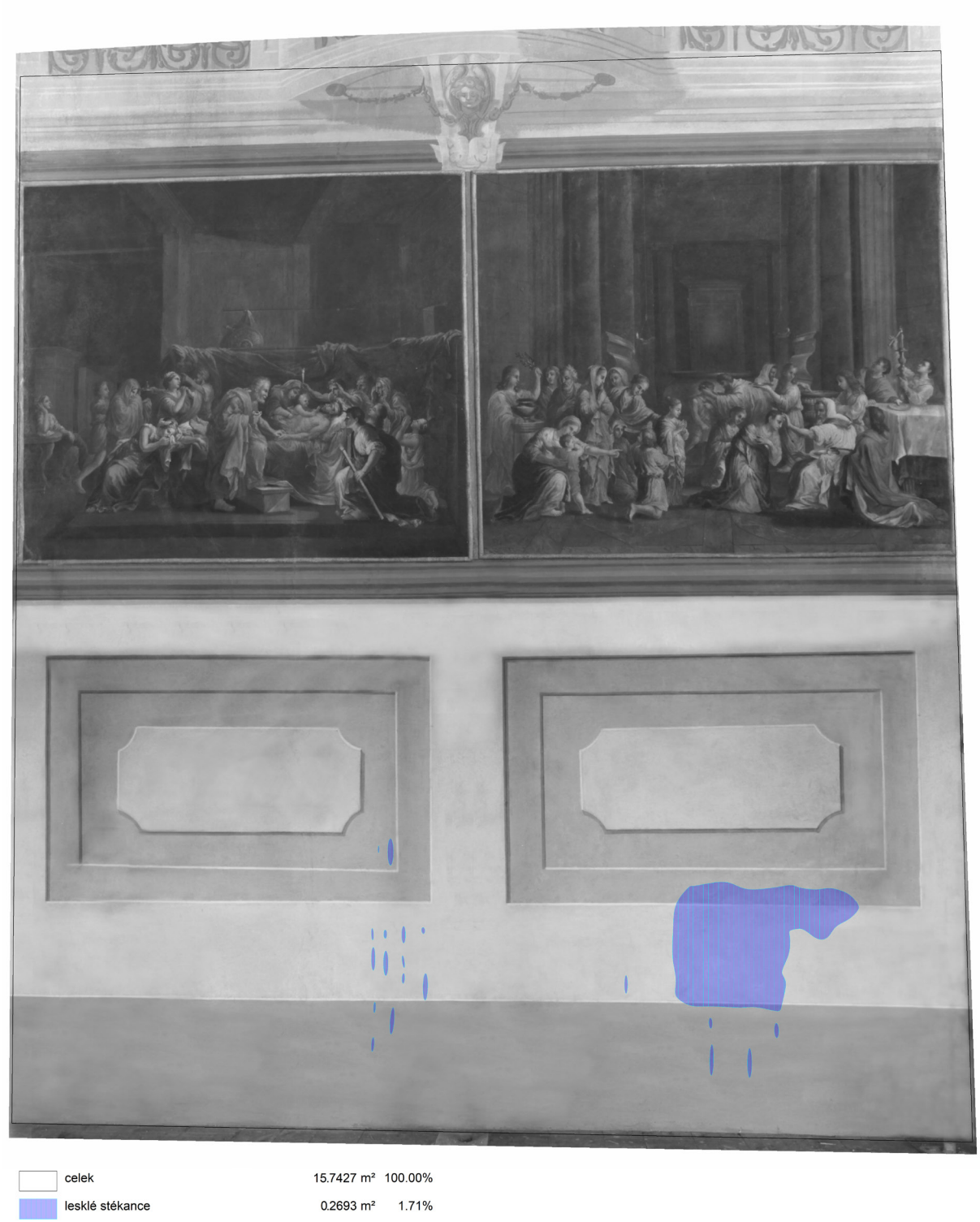

Obr. 140: Grafický zákres druhotných zásahů. Východní stěna kaple.

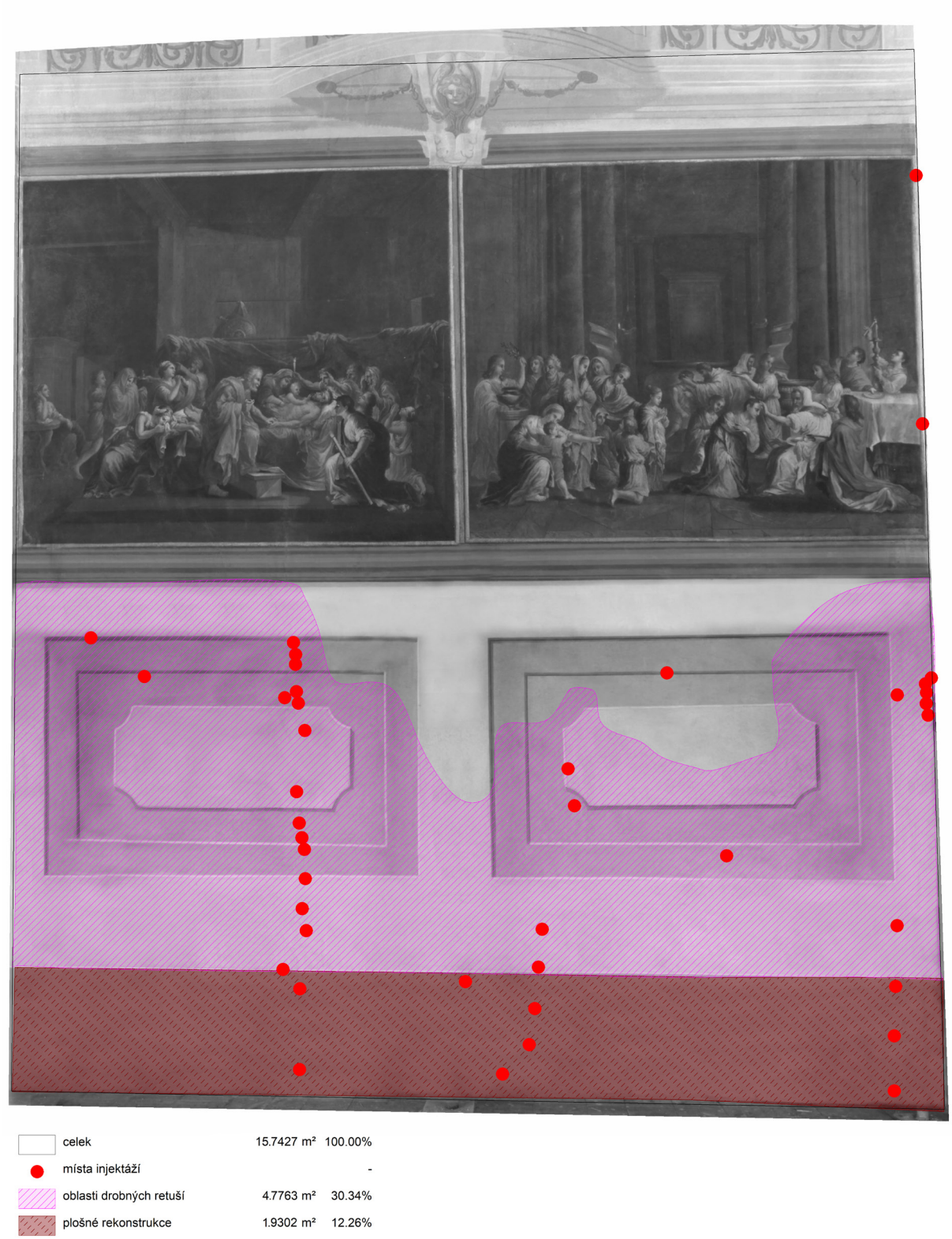

Obr. 141: Grafický zákres současného restaurátorského zásahu. Východní stěna kaple.

10 Přílohy

Př. 01: LESNIAKOVÁ, Petra: *Stratigrafický a materiálový průzkum vzorků z figurálních výjevů nástěnných maleb, Zámek Budišov, kaple sv. Anny*. LITOMYŠL, 2020. SVOBODOVÁ, Eva; KOPECKÁ, Ivana. *Materiálová analýza vzorků nástěnné malby, kaple sv. Anny, zámek Budišov*, Nepublikovaná technická zpráva. Praha, 2019.

Př. 02: Závazné stanovisko č. j.: OŠK 6760/14.

STRATIGRAFICKÝ A MATERIÁLOVÝ PRŮZKUM VZORKŮ Z FIGURÁLNÍCH VÝJEVŮ NÁSTĚNNÝCH MALEB ZÁMEK BUDIŠOV, KAPLE SV. ANNY

PEDAGOGICKÝ DOZOR / STUDENTI

Mgr. art. Jan Vojtěchovský, Ph.D., MgA. Barbora Vařejková
Eliška Drašnerová, Lucie Urbanová a Veronika Smutná, 3. ročník bakalářského studia

ZADAVATEL PRŮZKUMU

Ateliér restaurování nástěnné malby a sgrafita
Vedoucí ateliéru: Mgr. art. Jan Vojtěchovský, Ph.D.
Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

SPECIFIKACE OBJEKTU OD ZADAVATELE

Zámek Budišov, kaple sv. Anny, nástěnné malby, figurální výjevy, SD292005

ZADÁNÍ PRŮZKUMU

Počet a typ dodaných vzorků: 6 kompaktních/kusových vrstevnatých vzorků k průzkumu stratigrafie a složení vrstev nástěnných maleb a druhotných zásahů
Zadání a metody průzkumu: stratigrafie maleb (optická mikroskopie, skenovací elektronová mikroskopie), složení vrstev (skenovací elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou), složení vybraných vrstev vzorků 9811/V1, 9815/V5, 9816/V6 (infračervená mikrospektroskopie).

PŘEHLED VZORKŮ

Fotografická dokumentace a lokalizace míst odběrů vzorků jsou uvedeny v Příloze I.

Tab. 1: Přehled vzorků, označení, lokalizace, popis.

Číslo	Označení, lokalizace, popis
9811	V1 – výjev č. 6, paže Jana Křtitele; hnědá linka (přemalba?) na vrstvě originální malby
9812	V2 – výjev č. 6, modrá draperie levé krajní postavy
9813	V3 – výjev č. 4, hnědé pozadí v pravé horní části výjevu; degradovaný asfalt? + vrstva fixáže (analýza pojiva)
9814	V4 – výjev č. 1, červená draperie sv. Jana Evangelisty (pátá postava zleva)
9815	V5 – výjev č. 1, zlacený rám – levý horní roh; předpokládané vrstvy: vrstva zlacení – hnědočervená lazura – šedá přemalba rámu
9816	V6 – výjev č. 3, modrá draperie druhé postavy zleva (prasklina ve spodní části výjevu); modrá přemalba na vrstvě originální malby

ZPRÁVA ZE STRATIGRAFICKÉHO A MATERIÁLOVÉHO PRŮZKUMU VZORKŮ

Počet stran:	38 s Přílohami I, II	Datum:	6. 1. 2020
Autor:	Petra Lesniaková		
Místo:	Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice Jiráskova 3, Litomyšl		
Dílčí analýzy:	Ing. Ivana Kopecká, RNDr. Eva Svobodová, Ph.D. Národní technické muzeum v Praze, oddělení preventivní konzervace analýzy metodou infračervené mikrospektroskopie (μ-FTIR), vzorky 9811/V1, 9815/V5, 9816/V6, protokol z analýz je uveden v Příloze II		

METODIKA PRŮZKUMU

STRATIGRAFIE A OPTICKÉ VLASTNOSTI VRSTEV / OPTICKÁ MIKROSKOPIE (OM), SKENOVACÍ ELEKTRONOVÁ MIKROSKOPIE (SEM)

Studium stratigrafie omítkových a barevných vrstev bylo provedeno s využitím mikroskopických technik optické a skenovací elektronové mikroskopie (SEM). Vzorky byly nejprve zkoumány a zdokumentovány optickým mikroskopem Eclipse LV100D-U (Nikon) s digitálním fotoaparátem EOS 1100D (Canon) v dopadajícím bílém světle, viditelné fluorescenci generované modrým světlem a UV fluorescenci. Stejné techniky byly použity k mikroskopickému průzkumu nábrusů (příčných řezů) připravených z vybraných úlomků vzorků. Nábrusy byly připraveny zalitím úlomků vzorků do epoxidové pryskyřice Araldite 2020 a sbroušením po vytvrdnutí hmoty. Pouhličené nábrusy byly dále studovány skenovacím elektronovým mikroskopem Mira 3 LMU (Tescan) ve vysokém vakuu, v režimu zpětně odražených elektronů (BSE).

MATERIÁLOVÝ PRŮZKUM VRSTEV / SKENOVACÍ ELEKTRONOVÁ MIKROSKOPIE S PRVKOVOU MIKROANALÝZOU (SEM/EDX)

Materiálový průzkum byl proveden na základě určení prvkového složení částí vzorků vybraných pomocí optické mikroskopie skenovací elektronovou mikroskopií s energiově-disperzní rentgenovou analýzou (SEM/EDX). K tomuto účelu byly využity světelný mikroskop Eclipse LV100D-U (Nikon) a skenovací elektronový mikroskop Mira 3 LMU (Tescan) s analytickým systémem Bruker Quantax 2000 (Bruker, XFlash 5010 detektor). Měření bylo provedeno na pouhličených nábrusech vzorků ve vysokém vakuu v režimu zpětně odražených elektronů (BSE). Výsledky analýz jsou uvedeny na základě atomových procent tak, že prvky s dominantním zastoupením jsou podtrženy, následují prvky s menším zastoupením a v závorkách jsou prvky s minoritním zastoupením. Prvky kyslík a uhlík nejsou uváděny, pokud to není účelné.

MATERIÁLOVÝ PRŮZKUM VYBRANÝCH VRSTEV / INFRAČERVENÁ MIKROSPEKTROSKOPIE (μ-FTIR)

Materiálový průzkum vrstev byl proveden pomocí metody infračervené mikrospektroskopie s Fourierovou transformací (μ-FTIR). K tomuto účelu byl použit spektrometr Nicolet iN10 MX, měření bylo provedeno technikou ATR (germanium). Vzorky byly nejprve studovány a fotograficky dokumentovány pomocí stereoskopického mikroskopu Leica M165FC ve viditelném světle a v UV fluorescenci. Úlomky vzorků byly měřeny v tabletě bromidu draselného. Analyzovány byly vzorky 9811/V1, 9815/V5 a 9816/V6.
Analýzu provedly RNDr. Eva Svobodová, Ph.D. a Ing. Ivana Kopecká z Národního technického muzea v Praze, oddělení preventivní konzervace. Protokol z analýz je uveden v Příloze II. Pokud analýzy nerozšiřují poznatky získané pomocí elektronové mikroskopie s prvkovou analýzou, pak jsou ve výsledcích analýz uvedeny pouze zjištěné organické látky.

VÝSLEDKY PRŮZKUMU STRATIGRAFIE A MATERIÁLOVÉHO SLOŽENÍ VRSTEV

VZOREK 9811/V1 VÝJEV Č. 6, PAŽE JANA KŘTITELE; HNĚDÁ LINKA

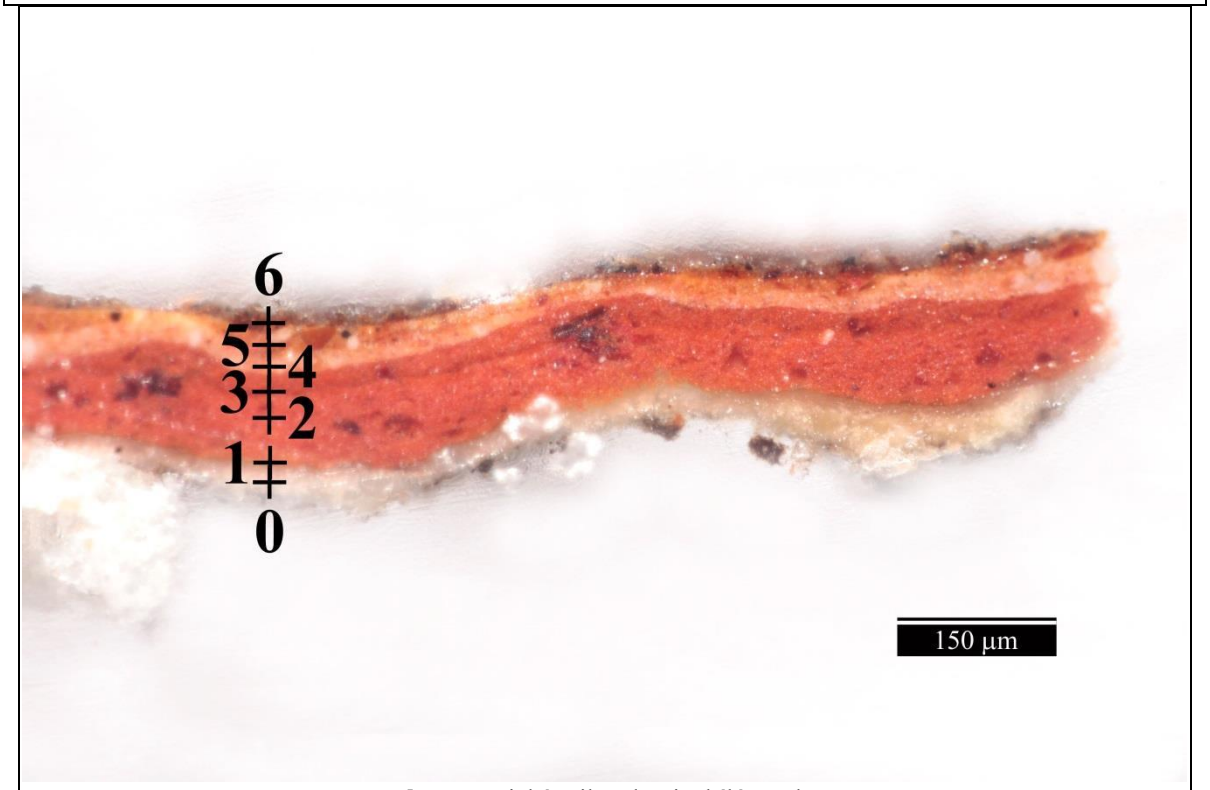

Obr. 1 Optická mikroskopie, bílé světlo.

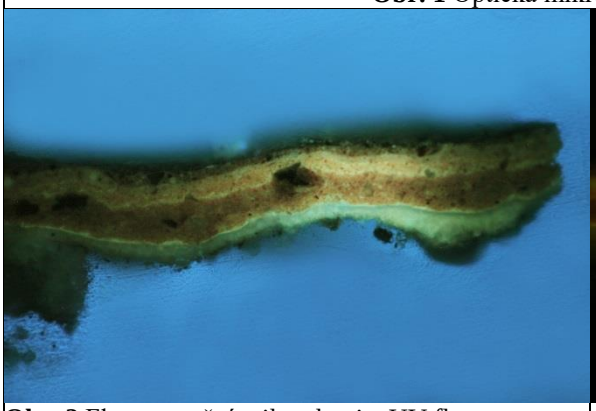

Obr. 2 Fluorescenční mikroskopie, UV fluorescence.

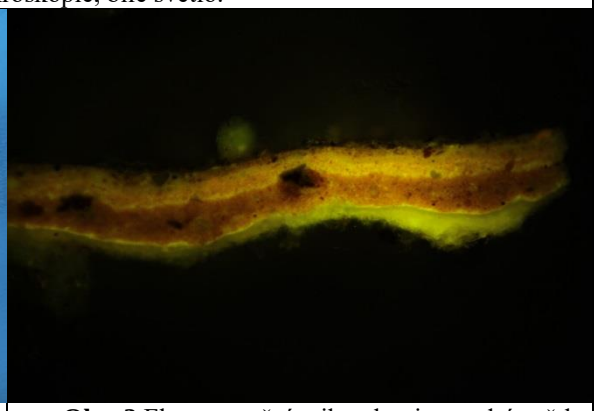

Obr. 3 Fluorescenční mikroskopie, modré světlo.

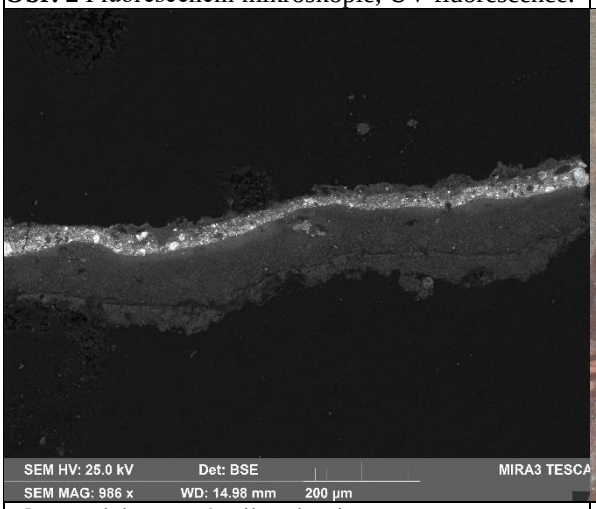

Obr. 4 Elektronová mikroskopie, BSE.

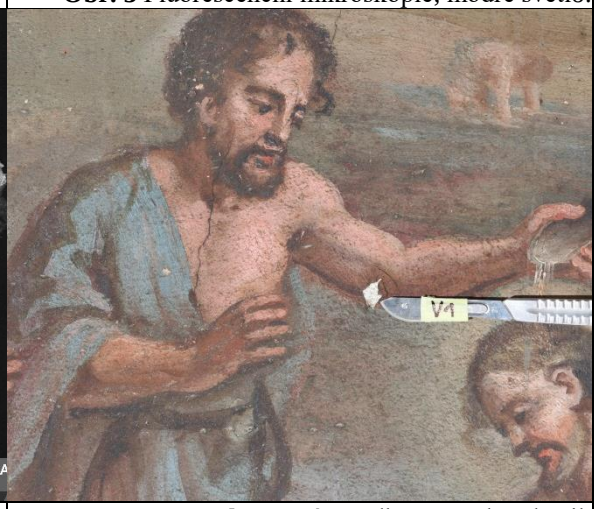

Obr. 5 Místo odběru vzorku, detail.

Tab. 2: Výsledky průzkumu, optická (OM) a elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX), infračervená mikrospektroskopie (µFTIR).

Číslo vrstvy	Popis a složení vrstvy / optická a skenovací elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX), infračervená mikrospektroskopie (µFTIR) vybraných vrstev
6	**Nesouvislá nahnědlá** vrstva, obsahuje uhličitan vápenatý, zřejmě umbru a jiné zemité pigmenty, nelze vyloučit barytovou bělobu, blíže nespecifikována SEM/EDX: Fe, Ca, Si, Al, Pb, K (Mn, Mg, Ca, Na, P, S, Ba) – plošná analýza µFTIR: obsahuje rostlinné oleje, stearáty, oxaláty, může obsahovat bílkoviny
5	**Oranžovo-růžová** vrstva, obsahuje červený a/nebo žlutý železitý pigment, rumělku, olovnatou bělobu, uhličitan vápenatý, křemenná zrna, ojedinělá zrna smaltu Si, As, Al, K (Co, Fe, Ca, Cl), červené organické barvivo s růžovou UV fluorescencí na substrátu oxidu/hydroxidu hlinitém, příměs kostní černi, vínové zrno Ca, P (Pb), nelze vyloučit suřík SEM/EDX: Fe, Pb, Si (Ca, Al, Mg, Na, Hg, K) – plošná analýza µFTIR: obsahuje rostlinné oleje, stearáty, oxaláty
4	**Světle růžová** vrstva, přechází do bílé vrstvy, jež je popsána níže, intenzivní UV fluorescence, obsahuje olovnatou bělobu, zřejmě suřík, červený či žlutý železitý pigment, rumělku, křemenná zrna SEM/EDX: Pb, Ca, Fe, Si, Al (Na, Mg, K, P, Hg) – plošná analýza µFTIR: obsahuje rostlinné oleje, stearáty **Bílá** část vrstvy s intenzivní UV fluorescencí, obsahuje olovnatou bělobu, černé částice Fe, P, S, světlá zrna Fe, P (K, Pb) – vivianit?, uhličitan vápenatý SEM/EDX: Pb, Ca, Fe, Si, Al, P (Al, Si, Mg, K) – plošná analýza, µFTIR: vrstva nebyla analyzována
3	**Červená** vrstva s intenzivní UV fluorescencí, obsahuje červenou hlinku, uhličitan vápenatý, křemenná zrna, příměs olovnatého pigmentu, na povrchu linka s vyšším obsahem vápníku, zřejmě uhličitanem vápenatým SEM/EDX: Si, Al, Fe, Ca (Pb, Mg, K, Na, Ti) – plošná analýza µFTIR: obsahuje rostlinné oleje, stearáty, oxaláty
2	**Červená** vrstva s červenou hlinkou, uhličitanem vápenatým, křemennými zrny a příměsí olovnatého pigmentu SEM/EDX: Si, Al, Ca, Fe (K, Ti, Pb, Na, Mg) – plošná analýza µFTIR: obsahuje rostlinné oleje, stearáty, oxaláty
1	**Tenká zřejmě převážně organická** vrstva s bílou UV fluorescencí, obsahuje uhličitan vápenatý SEM/EDX: C, Ca (Fe, Pb, K, Al) – plošná analýza, µFTIR: vrstva nebyla analyzována
0	**Bílá vrstva** s modro-bílou místy nažloutlou UV fluorescencí, obsahuje uhličitan vápenatý, příměs uhličitanu hořečnatého, na povrchu se vyskytuje tenká vrstva obohacená zřejmě o uhličitan vápenatý, zřejmě místy sírany SEM/EDX: Ca (Mg, Si, Al, Pb, Fe, K, Ti) – plošná analýza µFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje, stearáty, lokálně možná přítomnost polysacharidů

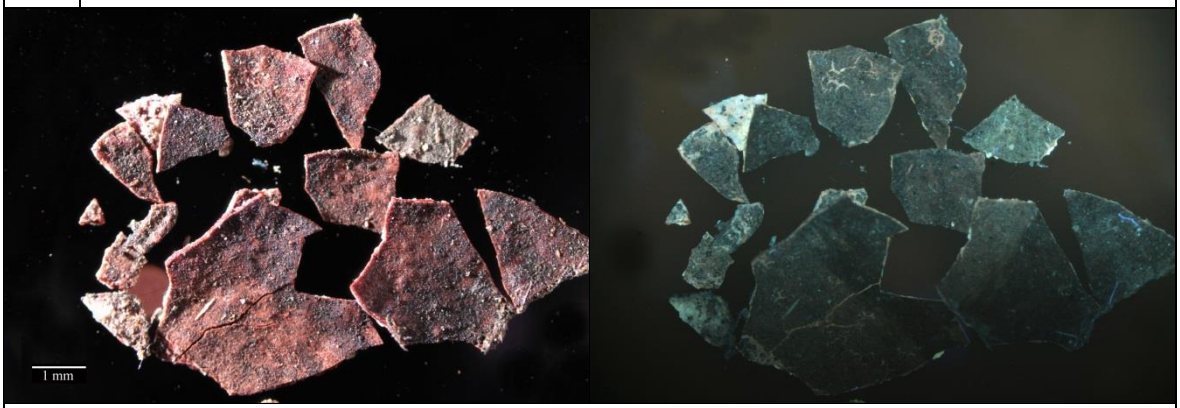

Obr. 6, 7 Optická mikroskopie, vzorek z vrchní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

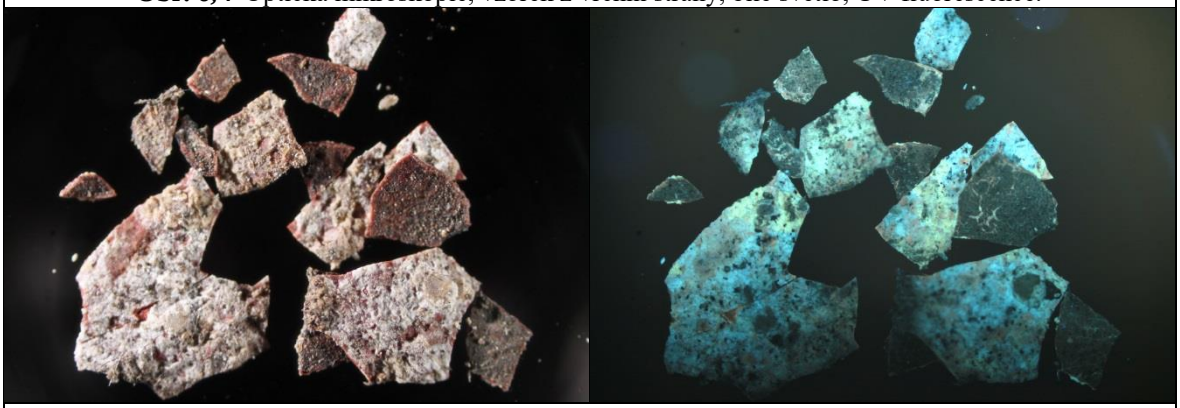

Obr. 8, 9 Optická mikroskopie, vzorek ze spodní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

VÝSLEDKY PRŮZKUMU STRATIGRAFIE A SLOŽENÍ VRSTEV
VZOREK 9812/V2 VÝJEV Č. 6, MODRÁ DRAPERIE LEVÉ KRAJNÍ POSTAVY

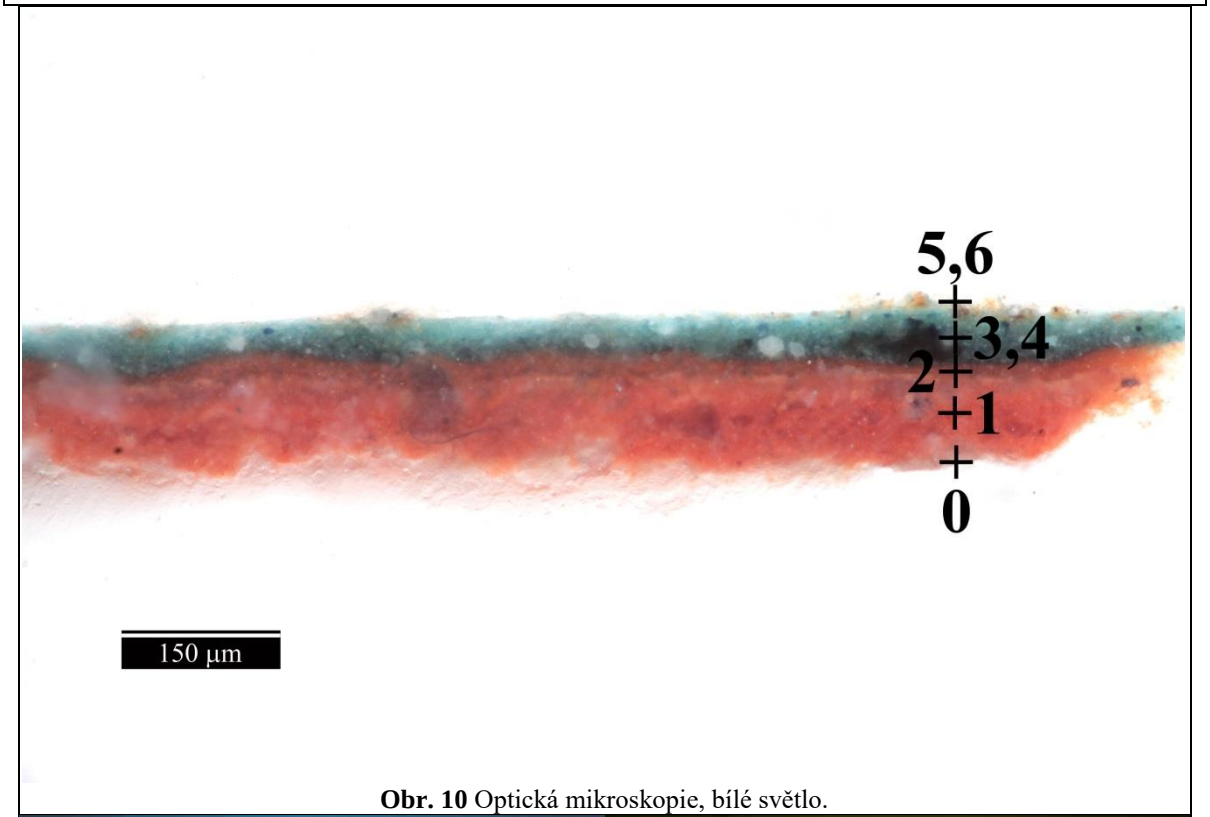

Obr. 10 Optická mikroskopie, bílé světlo.

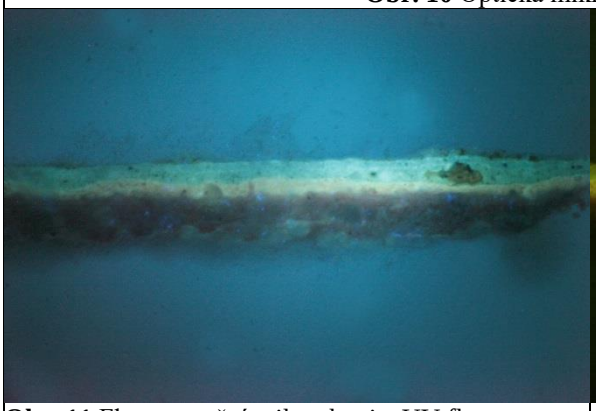

Obr. 11 Fluorescenční mikroskopie, UV fluorescence

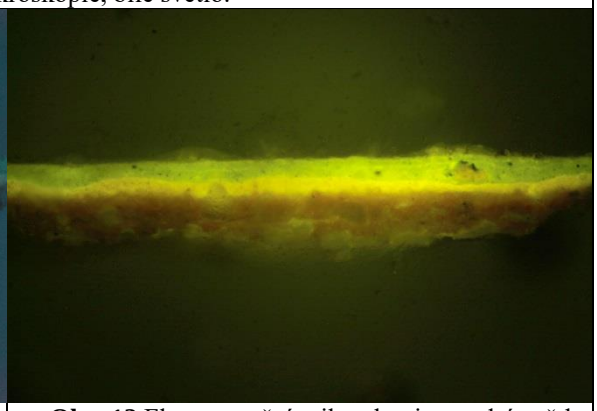

Obr. 12 Fluorescenční mikroskopie, modré světlo.

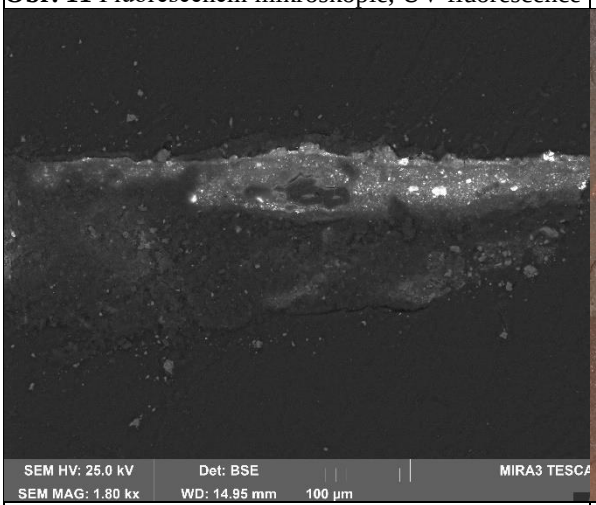

Obr. 13 Elektronová mikroskopie, BSE.

Obr. 14 Místo odběru vzorku, detail.

Tab. 3: Výsledky průzkumu, optická (OM) a elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX).

Číslo vrstvy	Popis a složení vrstvy / optická a skenovací elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX)
6	**Nesouvislá průhledná organická vrstva?** SEM/EDX: C (Si, Ca, Al, Pb, Cl, Na) – plošná analýza
5	**Fragmenty** se sníženou intenzitou UV fluorescence, částečně alterovaná vrstva? olovnatá běloba, zřejmě bílá hlinka, uhličitan vápenatý, barytová běloba, pruská modř na nosiči oxidu/hydroxidu hlinitém, zřejmě příměs železité červeně SEM/EDX: Pb, Si, Ca, Al, Fe (S, K, Ba, Mg, Na) – plošná analýza
4	**Modrá vrstva** olovnatá běloba, pruská modř na nosiči oxidu/hydroxidu hlinitém SEM/EDX: Pb, Al (Ca, K, Na, Si, Fe, P) – plošná analýza
3	**Modrá vrstva** olovnatá běloba, uhličitan vápenatý, zřejmě pruská modř SEM/EDX: Pb, Ca, Fe, Si (K, Al, Mg, P, Na) – plošná analýza
2	**Červená vrstva** s intenzivní UV fluorescencí červená hlinka, uhličitan vápenatý, křemenná zrna, příměs olovnatého pigmentu SEM/EDX: Si, Al, Ca, Fe (Pb, K, Na, Cl, S, Na, Ti, Mg) – plošná analýza
1	**Červená podkladová** vrstva červená hlinka, uhličitan vápenatý, křemenná zrna, příměs olovnatého pigmentu SEM/EDX: Si, Al, Ca, Fe (K, S, Na, Ti, Pb, Mg, P) – plošná analýza
0	**Fragmenty bílé vrstvy**, vrstva je patrná na snímku kompaktního vzorku

Obr. 15, 16 Optická mikroskopie, vzorek z vrchní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

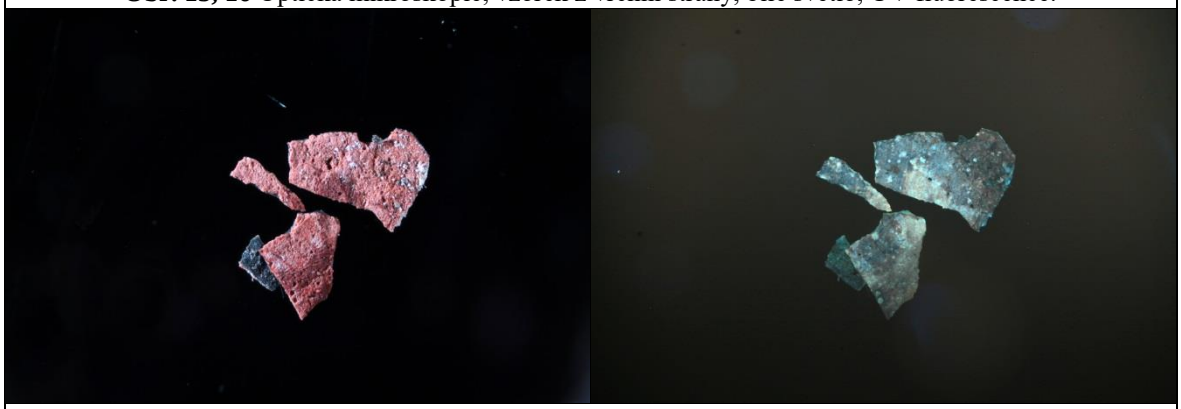

Obr. 17, 18 Optická mikroskopie, vzorek ze spodní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

VÝSLEDKY PRŮZKUMU STRATIGRAFIE A SLOŽENÍ VRSTEV
VZOREK 9813/V3 VÝJEV Č. 4, HNĚDÉ POZADÍ V PRAVÉ HORNÍ ČÁSTI VÝJEVU

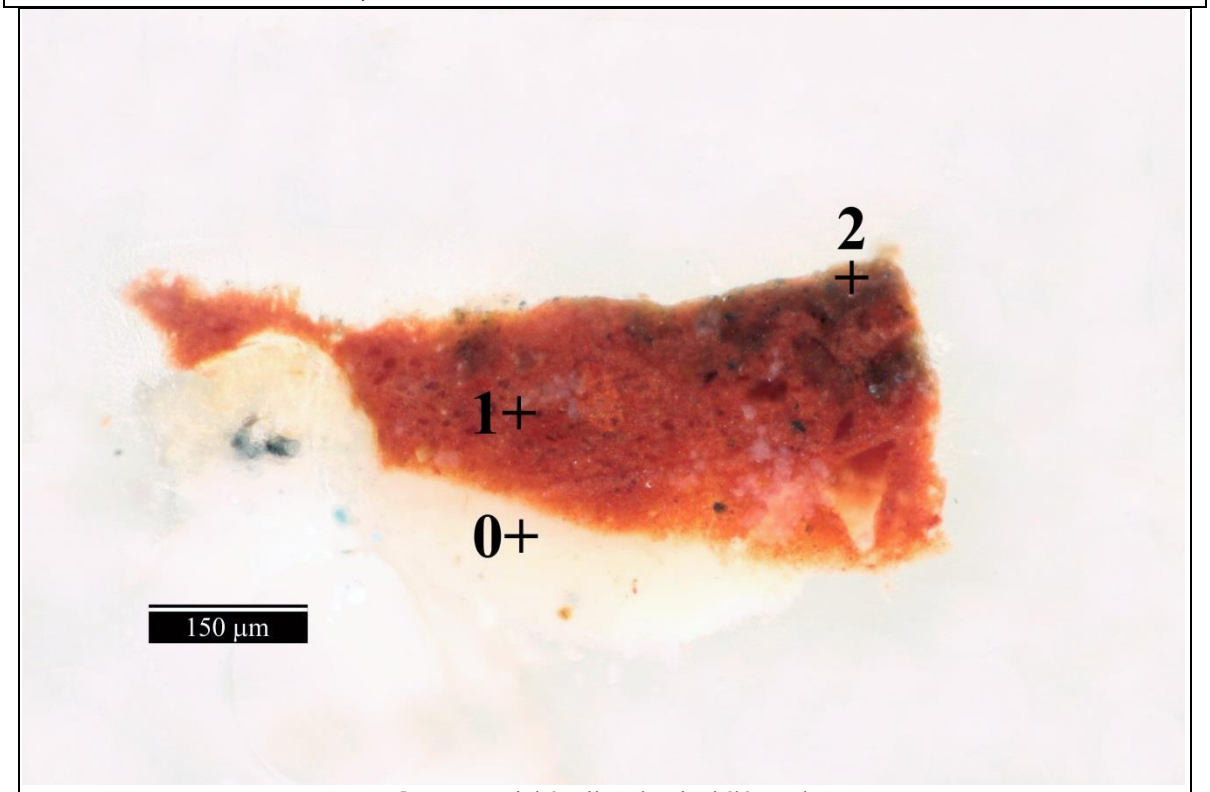

Obr. 19 Optická mikroskopie, bílé světlo.

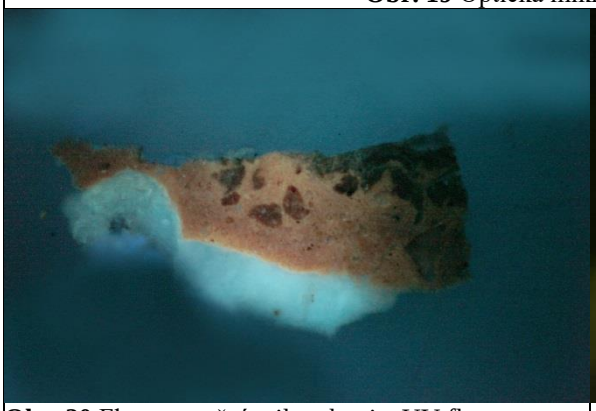

Obr. 20 Fluorescenční mikroskopie, UV fluorescence.

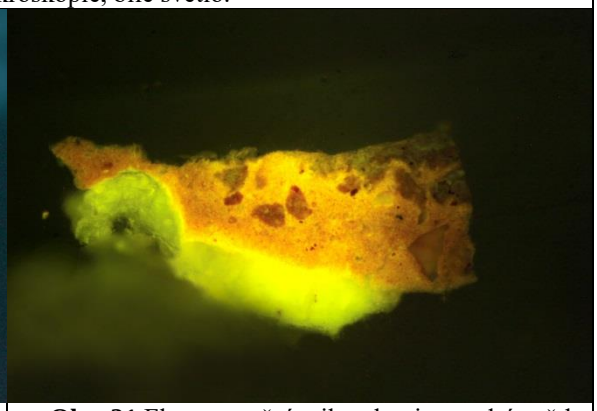

Obr. 21 Fluorescenční mikroskopie, modré světlo.

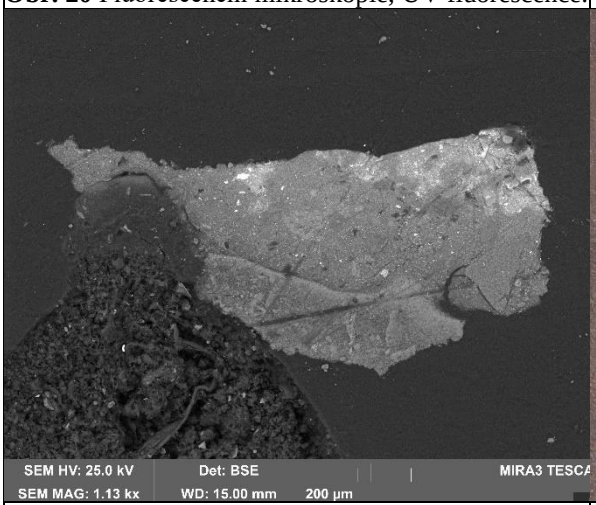

Obr. 22 Elektronová mikroskopie, BSE.

Obr. 23 Místo odběru vzorku, detail.

Tab. 4: Výsledky průzkumu, optická (OM) a elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX).

Číslo vrstvy	Popis a složení vrstvy / optická a skenovací elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX)
2	**Hnědo-červená** vrstva se sníženou intenzitou UV fluorescence železitá červeň, zrno zřejmě smaltu Si, K, As (Al, Fe, Ca, Co, Ni, Cl, Zn, Bi), příměs olovnaté běloby, nelze vyloučit jiný olovnatý pigment, zejména suřík, rumělka SEM/EDX: Fe, Ca, Si, Pb, Al (Mg, K, P, Na, Mn) – plošná analýza
1	**Červená** vrstva červená hlinka, uhličitan vápenatý, křemenná zrna, příměs olovnatého pigmentu, červené útvary s tlumenou UV fluorescencí obdobného složení jako zbytek vrstvy SEM/EDX: Si, Al, Fe, Ca (K, As, Ti, Pb, Na) – plošná analýza
0	**Bílá vrstva** s modro-bílou UV fluorescencí uhličitan vápenatý, malé množství uhličitanu hořečnatého SEM/EDX: Ca (Mg, Si, Al, S, Fe, K, Ti) – plošná analýza

Obr. 24, 25 Optická mikroskopie, vzorek z vrchní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

Obr. 26, 27 Optická mikroskopie, vzorek ze spodní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

VÝSLEDKY PRŮZKUMU STRATIGRAFIE A SLOŽENÍ VRSTEV

VZOREK 9814/V4 VÝJEV Č. 1, ČERVENÁ DRAPERIE SV. JANA EVANGELISTY

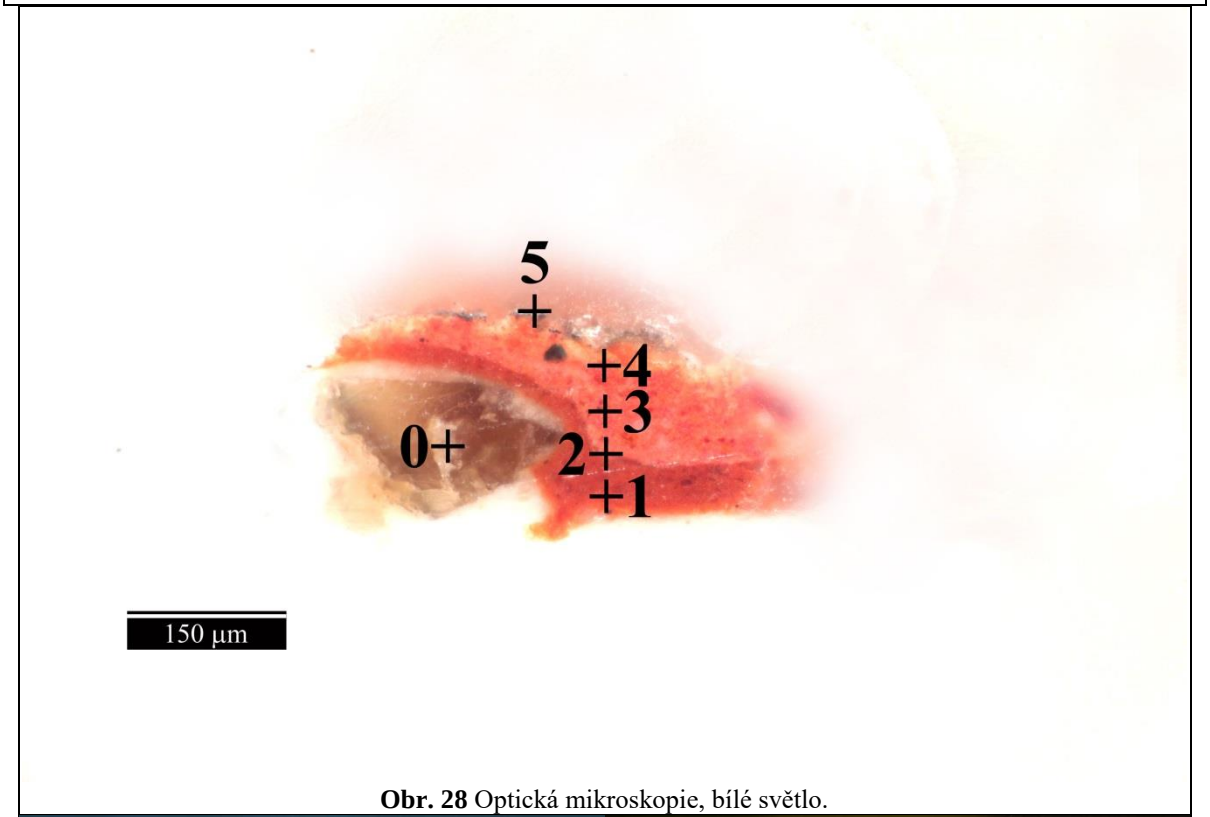

Obr. 28 Optická mikroskopie, bílé světlo.

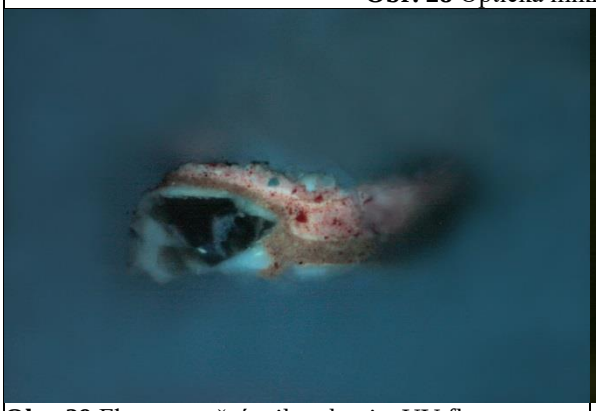

Obr. 29 Fluorescenční mikroskopie, UV fluorescence.

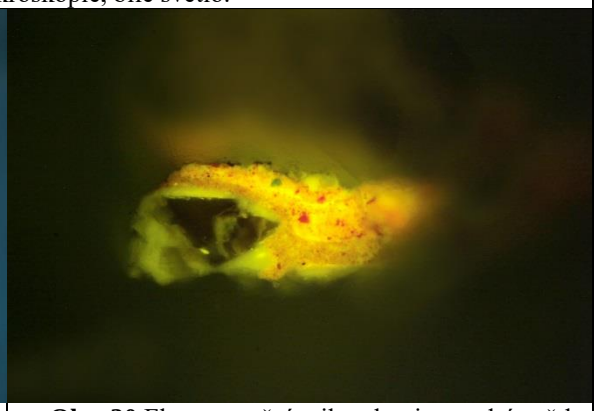

Obr. 30 Fluorescenční mikroskopie, modré světlo.

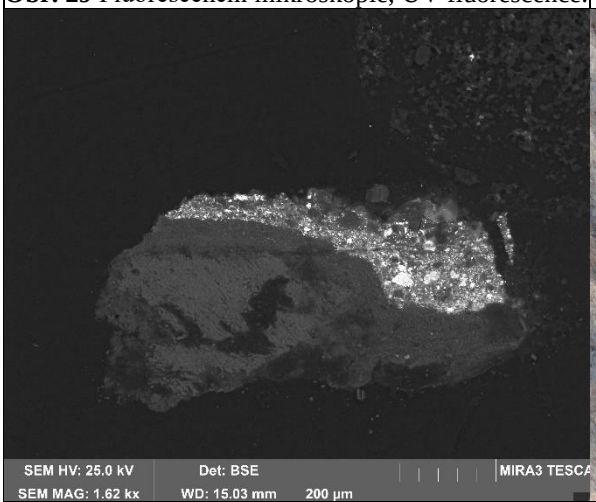

Obr. 31 Elektronová mikroskopie, BSE.

Obr. 32 Místo odběru vzorku, detail.

Tab. 5: Výsledky průzkumu, optická (OM) a elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX).

Číslo vrstvy	Popis a složení vrstvy / optická a skenovací elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX)
5	**Nesouvislá tmavá vrstva**, zřejmě depozit SEM/EDX: C, Ca, S, Pb (Na, K, Cl, Si, Hg) – plošná analýza
4	**Červeno-růžová vrstva** s intenzivní UV fluorescencí olovnatá běloba, rumělka, uhličitan vápenatý, zrno pruské modře na substrátu oxidu/hydroxidu hlinitém, organické červené barvivo s růžovou UV fluorescencí na nosiči oxidu/hydroxidu hlinitém SEM/EDX: Pb, Hg, S, Al, Na (Ca, Cl, Fe, Mg, Si, K) – plošná analýza
3	**Červeno-růžová vrstva** s intenzivní UV fluorescencí, obsahuje modrou částici olovnatá běloba, rumělka, uhličitan vápenatý, zřejmě organické červené barvivo s růžovou UV fluorescencí na substrátu oxidu/hydroxidu hlinitém, příměs železité červeně SEM/EDX: Pb, Hg, Ca, S, Al (Mg, Na, Fe, Si, K, Cl) – plošná analýza
2	**Fragment světlé vrstvy** s bílou UV fluorescencí uhličitan vápenatý SEM/EDX: Ca (Mg, Si, Al, Pb, Fe) – plošná analýza
1	**Červená podkladová** vrstva červená hlinka, uhličitan vápenatý, křemenná zrna, příměs olovnatého pigmentu SEM/EDX: Si, Al, Fe (Na, K, Ca, Pb, Ti, P, Cl) – plošná analýza
0	**Bílá vrstva** s modro-bílou UV fluorescencí uhličitan vápenatý, malé množství uhličitanu hořečnatého, zrno Si, Mg, Ca, Fe, Al (Na, K) SEM/EDX: Ca (Mg, Si, Al, Pb, Fe) – plošná analýza

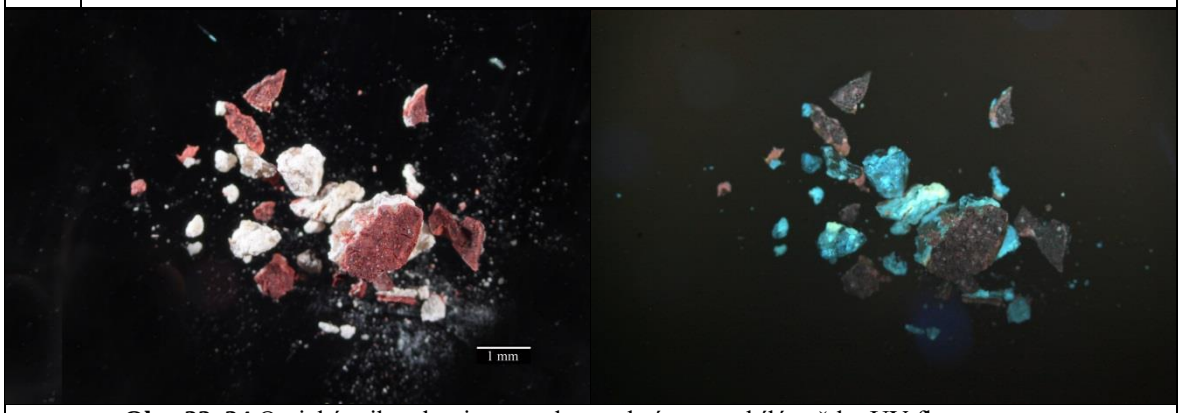

Obr. 33, 34 Optická mikroskopie, vzorek z vrchní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

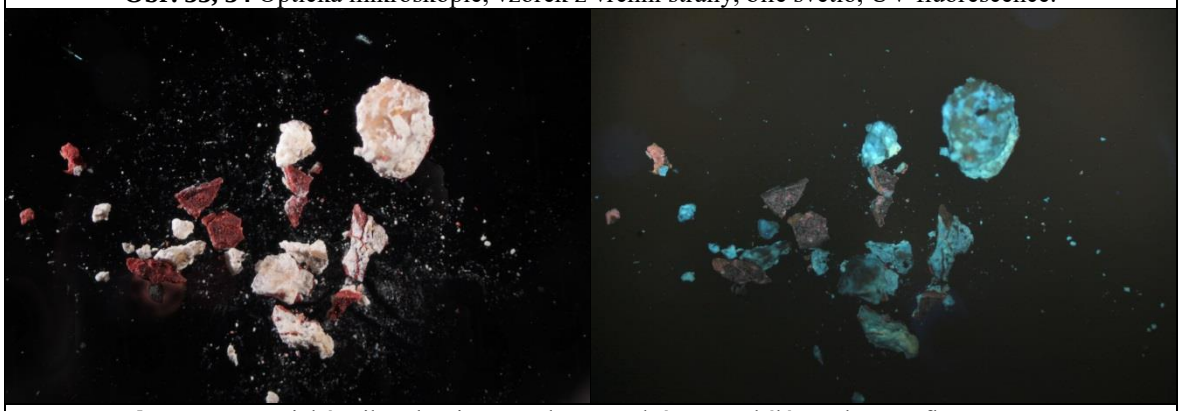

Obr. 35, 36 Optická mikroskopie, vzorek ze spodní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

VÝSLEDKY PRŮZKUMU STRATIGRAFIE A SLOŽENÍ VRSTEV
VZOREK 9815/V5 VÝJEV Č. 1, ZLACENÝ RÁM – LEVÝ HORNÍ ROH

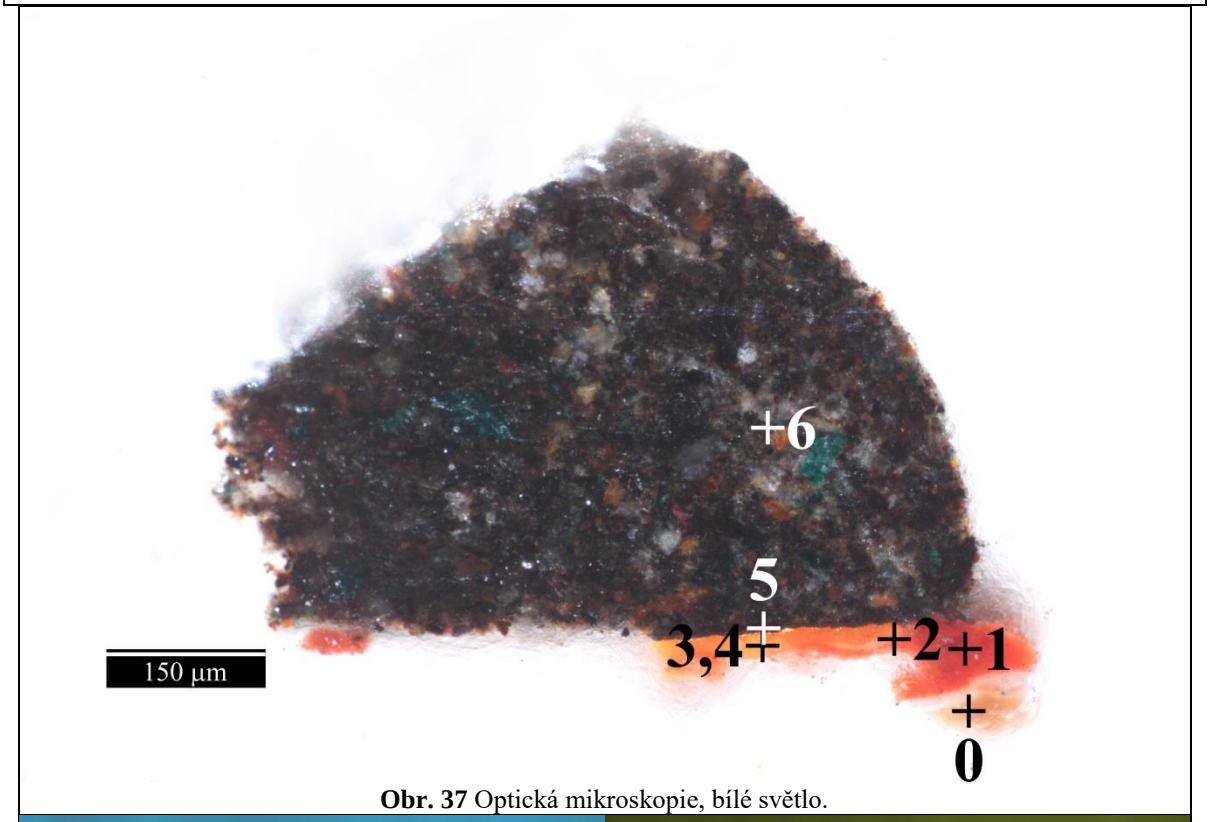

Obr. 37 Optická mikroskopie, bílé světlo.

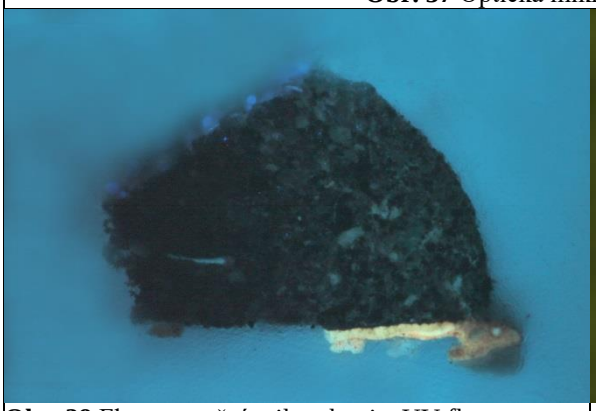

Obr. 38 Fluorescenční mikroskopie, UV fluorescence.

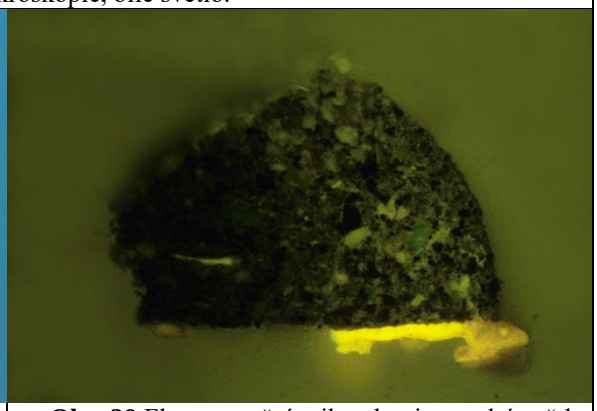

Obr. 39 Fluorescenční mikroskopie, modré světlo.

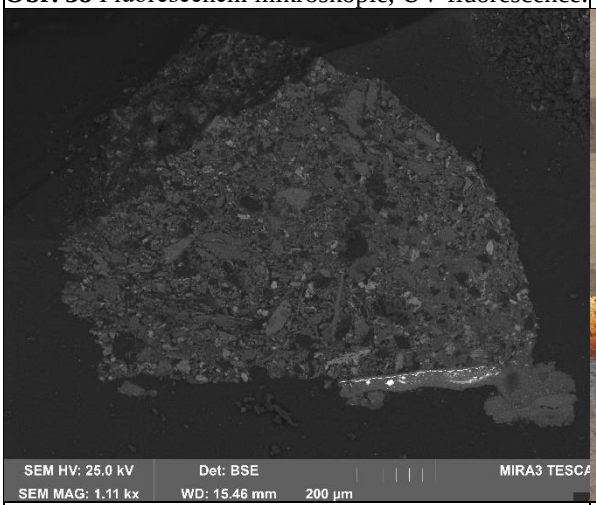

Obr. 40 Elektronová mikroskopie, BSE.

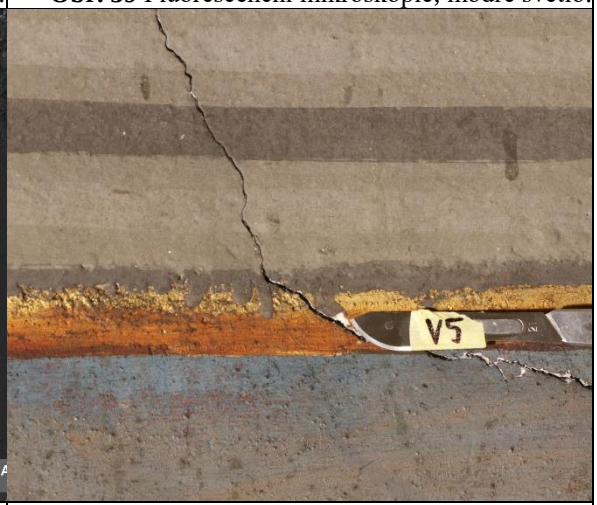

Obr. 41 Místo odběru vzorku, detail.

Tab. 6: Výsledky průzkumu, optická (OM) a elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX), infračervená mikrospektroskopie (μFTIR).

Číslo vrstvy	Popis a složení vrstvy / optická a skenovací elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX), infračervená mikrospektroskopie (μFTIR) vybraných vrstev
6	**Silná tmavá heterogenní vrstva** zem zelená, železitá hněď, křemenná zrna, další silikáty, tmavé útvary C (Al, S, Na, Si, Cl), tmavé zeleno-modré zrno Mg, Si, Fe, Al (Ca, Na, Mn, S, K, Cr), uhličitan vápenatý, blíže nespecifikováno SEM/EDX: Si, Al, Fe (Mn, Mg, K, Ca, S, Ti, Cl, P) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje bílkoviny
5	**Tenčí hnědo-červená** umbra, uhličitan vápenatý SEM/EDX: Fe, Ca, Al, Si, Mn (Mg, Na, K, Pb) – plošná analýza μFTIR: vrstva nebyla analyzována
4	**Plátkové zlato** SEM/EDX: Au (Ag)
3	**Oranžová** vrstva s intenzivní žlutou UV fluorescencí červená hlinka, uhličitan vápenatý, příměs olovnatého pigmentu SEM/EDX: Si, Al, Fe, Pb, Ca (Mg, K, Mn, Na, Ti) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje, stearáty
2	**Fragment bílé vrstvy** s intenzivní bílou UV fluorescencí olovnatá běloba, může obsahovat bílou hlinku SEM/EDX: Pb, Al, Si, Ca, Fe (K, Cl, Na) – plošná analýza μFTIR: vrstva pravděpodobně obsahuje rostlinné oleje, příměs bílkovin
1	**Červená** zřejmě podkladová vrstva červená hlinka, uhličitan vápenatý, příměs olovnatého pigmentu SEM/EDX: Si, Al, Fe, Ca (K, Ti, Pb, Mn) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje, příměs bílkovin
0	**Bílá vrstva** s modro-bílou UV fluorescencí uhličitan vápenatý, malé množství uhličitanu hořečnatého, zřejmě síran vápenatý SEM/EDX: Ca (S, Mg, Si, Al, Fe, K, Pb, Ti) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje, stearáty, lokálně možná přítomnost bílkovin

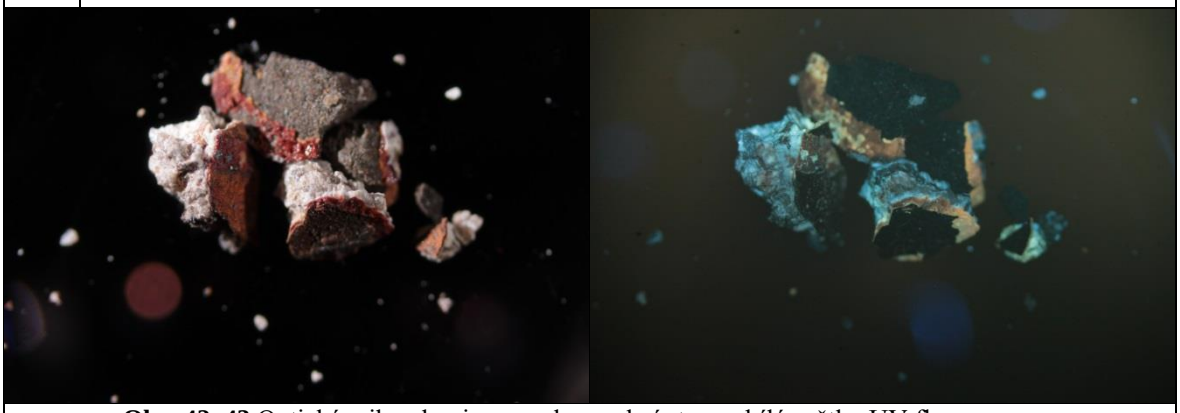

Obr. 42, 43 Optická mikroskopie, vzorek z vrchní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

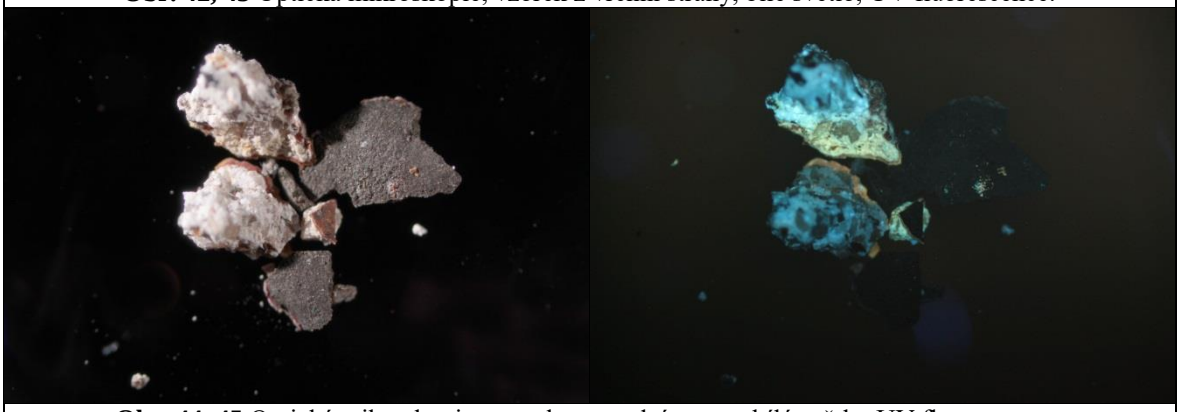

Obr. 44, 45 Optická mikroskopie, vzorek ze spodní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

VÝSLEDKY PRŮZKUMU STRATIGRAFIE A SLOŽENÍ VRSTEV
VZOREK 9816/V6 VÝJEV Č. 3, MODRÁ DRAPERIE DRUHÉ POSTAVY ZLEVA

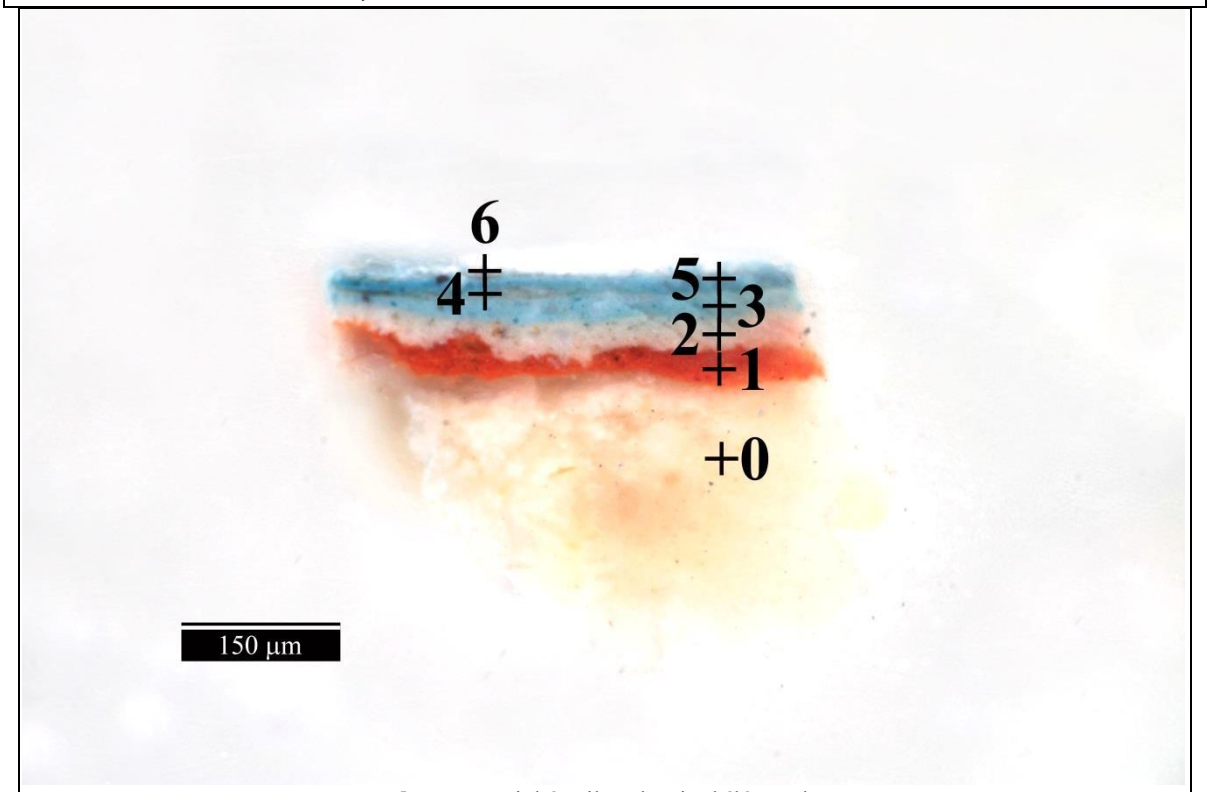

Obr. 46 Optická mikroskopie, bílé světlo.

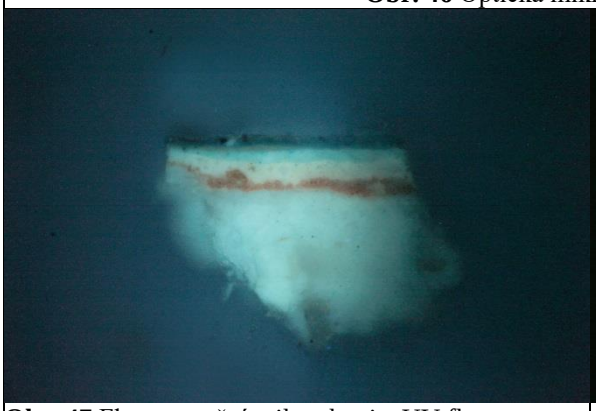

Obr. 47 Fluorescenční mikroskopie, UV fluorescence

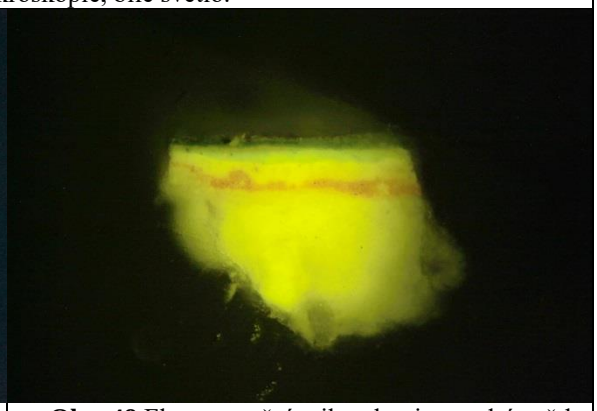

Obr. 48 Fluorescenční mikroskopie, modré světlo.

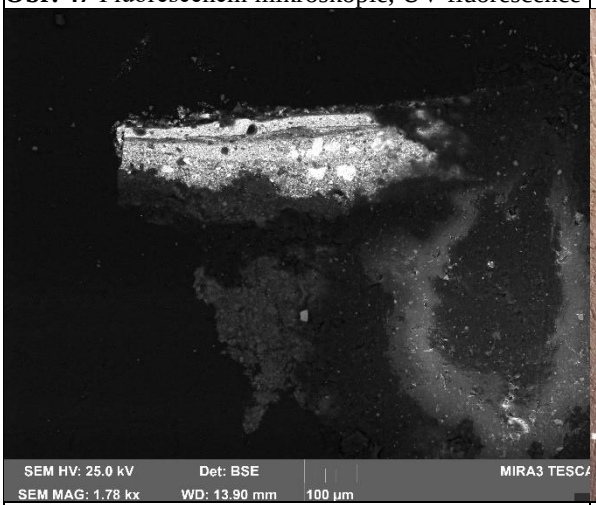

Obr. 49 Elektronová mikroskopie, BSE.

Obr. 50 Místo odběru vzorku, detail.

Tab. 7: Výsledky průzkumu, optická (OM) a elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX), infračervená mikrospektroskopie (μFTIR).

Číslo vrstvy	Popis a složení vrstvy / optická a skenovací elektronová mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX), infračervená mikrospektroskopie (μFTIR) vybraných vrstev
6	**Fragmenty neurčité místy tmavé převážně organické** vrstvy s tlumenou UV fluorescencí, zřejmě depozity, vrstva obsahuje olovnatou bělobu, uhličitan vápenatý, silikáty, sloučeniny železa, blíže nespecifikována SEM/EDX: C, Pb, Si, Ca, Al, Fe (Mg, P, K, Ba) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje, příměs bílkovin
5	**Modrá** vrstva olovnatá běloba, uhličitan vápenatý, pruská modř na nosiči hydroxidu/oxidu hlinitém, barytová běloba SEM/EDX: Pb, Al (Ba, Ca, Fe, Mg, S, P) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje, příměs bílkovin
4	**Nesouvislá tenká našedlá vrstva** olovnatá běloba, uhličitan vápenatý, zřejmě bílá hlinka, může obsahovat kostní čerň SEM/EDX: Pb, Ca, Al, Si (Mg, Fe, Na, K, P) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje
3	**Světle modrá** vrstva s poměrně intenzivní modro-bílou UV fluorescencí olovnatá běloba, uhličitan vápenatý, pruská modř na nosiči hydroxidu/oxidu hlinitém SEM/EDX: Pb, Al (Mg, Si, Na, Ca, Fe, P) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje, stearáty
2	**Bílá vrstva** s intenzivní UV fluorescencí olovnatá běloba, uhličitan vápenatý, příměs železité červeně SEM/EDX: Pb, Ca (Na, Si, Mg, Al, Fe) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje, šťavelany, oxaláty
1	**Červená podkladová vrstva** červená hlinka, uhličitan vápenatý, křemenná zrna, příměs olovnatého pigmentu SEM/EDX: Si, Al, Fe, Ca (Mg, K, Ti, Pb) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje
0	**Bílá vrstva** s plnivem a modro-bílou UV fluorescencí uhličitan vápenatý, malé množství uhličitanu hořečnatého, plnivo nebylo analyzováno SEM/EDX: Ca (Mg, Si, Al, Na, Fe, K) – plošná analýza μFTIR: vrstva obsahuje rostlinné oleje

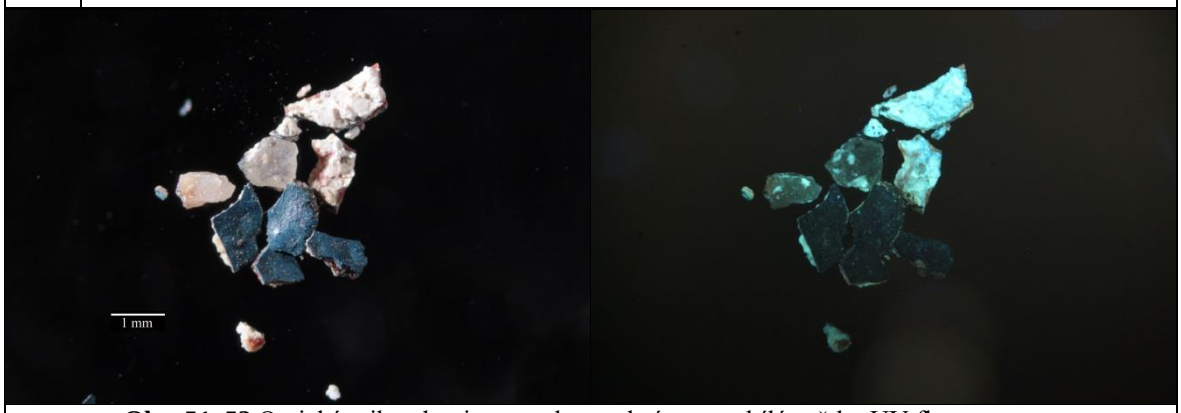

Obr. 51, 52 Optická mikroskopie, vzorek z vrchní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

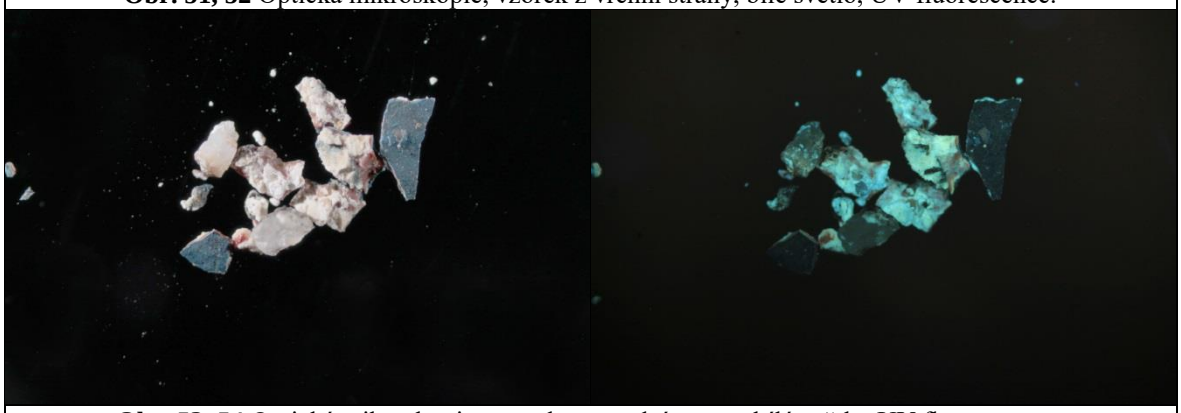

Obr. 53, 54 Optická mikroskopie, vzorek ze spodní strany, bílé světlo, UV fluorescence.

ZÁVĚR [1]

K průzkumu stratigrafie a složení souvrství barevných, případně omítkových nebo jiných vrstev, bylo odebráno šest vzorků z figurálních nástěnných maleb z kaple sv. Anny zámku v Budišově. Průzkum nábrusů všech vzorků byl proveden pomocí metod optické mikroskopie (OM) a skenovací elektronové mikroskopie s prvkovou mikroanalýzou (SEM/EDX). S cílem získat orientační informace především o organických pojivech a příměsích byly vybrané vrstvy dále externě analyzovány infračervenou mikrospektroskopií (μFTIR, Příloha II Protokol z analýz).
Poznatky z průzkumu jsou detailně uvedeny s mikrofotografiemi nábrusů ve výsledcích průzkumu výše a shrnuty v následujících odstavcích nebo v Příloze III.

V analyzovaných vrstvách byly identifikovány následující pigmenty, plniva, případně kovy:
Bílá, průhledná: olovnatá běloba, bílá hlinka, křemenná zrna, uhličitan vápenatý, zřejmě světlá zrna na bázi Fe, P – není jisté, zda se může jednat o vivianit/degradovaný
Žlutá: železitá žluť
Červená: červená hlinka/červený železitý pigment, rumělka, nelze vyloučit suřík, organické barvivo na substrátu oxidu/hydroxidu hlinitém
Modrá: pruská modř na nosiči oxidu/hydroxidu hlinitém
Hnědá: železitý pigment, umbra
Černá: kostní čerň
Pozlacovací techniky: zlatý plátek

Podkladové/přípravné vrstvy
Nejprve se na vzorcích vyskytují fragmenty bílých vrstev s modro-bílou UV fluorescencí. Fragmenty obsahují zejména uhličitan vápenatý, vyznačují se nízkým, ale charakteristickým obsahem uhličitanu hořečnatého. Zřejmě obsahují rostlinné oleje, případně příměs jiných organických látek (9811/V1 polysacharidy, 9815/V5 bílkoviny). V některých případech se v těchto vrstvách vyskytují zrna plniva. Je pravděpodobné, že se jedná o fragmenty omítky nebo silnějšího nátěru s plnivem, vrstvy jsou zřejmě penetrované pojivem z následujících úprav. U vzorku 9811 následuje převážně organická tenká mezivrstva s bílou UV fluorescencí. Všechny vzorky dále obsahují srovnatelnou podkladovou červenou vrstvu s červenou hlinkou, uhličitanem vápenatým, křemennými zrny a příměsí olovnatých pigmentů. Pojivo této vrstvy je na bázi rostlinných olejů.

Vzorek 9811/V1 výjev č. 6, paže Jana Křtitele; hnědá linka na vrstvě originální malby
Na podkladových vrstvách (bílé fragmenty 0, organická a červená vrstva 1, 2) se vyskytuje další červená vrstva 3 s intenzivnější UV fluorescencí. Vrstva obsahuje červenou hlinku, uhličitan vápenatý, křemenná zrna a příměs olovnatého pigmentu. Pojivo této vrstvy, podobně jako vrstev 4, 5, je zřejmě na bázi rostlinných olejů. Na vrstvě byla zaznamenána tenká linka obohacená o uhličitan vápenatý, jejíž přítomnost nebyla vysvětlena. Následuje světle růžová, lokálně bílá vrstva 4, se suříkem, železitým pigmentem, olovnatou bělobou, rumělkou a uhličitanem vápenatým. V bílé části je potom přítomna olovnatá běloba, uhličitan vápenatý a světlá zrna na bázi prvků Fe, P, může se jednat o vivianit. Následuje oranžovo-růžová vrstva 5 s olovnatou bělobou, rumělkou a červeným organickým barvivem na substrátu oxidu/hydroxidu hlinitém, dále vrstva obsahuje uhličitan vápenatý, křemenná zrna a příměs kostní černi. Předpokládaná hnědá přemalba 6 obsahuje uhličitan vápenatý, zřejmě umbru a jiné zemité pigmenty, nelze vyloučit přítomnost barytové běloby. Pojena byla rostlinným olejem nebo mastnou temperou (rostlinné oleje, příměs bílkovin).

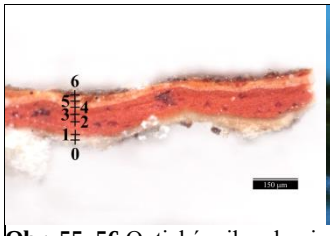

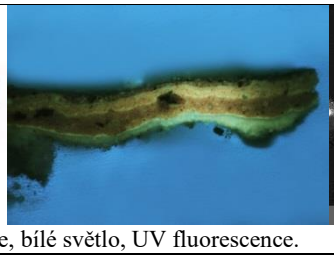
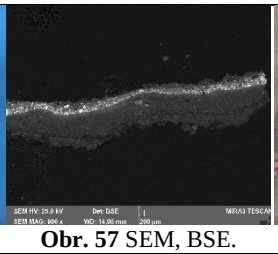

Obr. 55, 56 Optická mikroskopie, bílé světlo, UV fluorescence. **Obr. 57** SEM, BSE. **Obr. 58** Odběr vzorku.

[1] Zdroj literatury k identifikaci pigmentů: Šimůnková E., Bayerová T. Pigmenty. STOP. Praha 2014.

Vzorek 9812/V2 výjev č. 6, modrá draperie levé krajní postavy

Na červené podkladové vrstvě 1 je přítomna další červená vrstva 2 s červenou hlinkou, uhličitanem vápenatým, křemennými zrny a příměsí olovnatého pigmentu vyznačující se intenzivnější UV fluorescencí. Následují dvě modré vrstvy 3, 4 s olovnatou bělobou a uhličitanem vápenatým. Modrý pigment spodní modré vrstvy nebyl přesně zjištěn, nejspíše se jedná o pruskou modř. Vrchní modrá vrstva je probarvena pruskou modří na substrátu oxidu/hydroxidu hlinitém. Na povrchu vzorku se vyskytují nahnědlé fragmenty 5 a zřejmě průhledná organická vrstva 6.

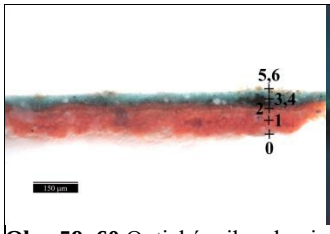

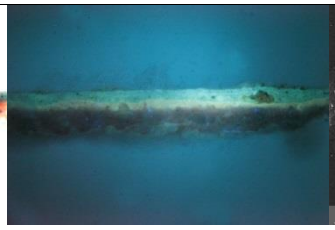
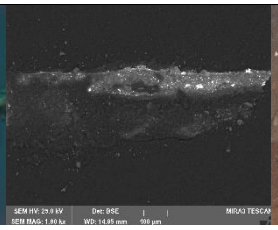

Obr. 59, 60 Optická mikroskopie, bílé světlo, UV fluorescence. **Obr. 61** SEM, BSE. **Obr. 62** Odběr vzorku.

Vzorek 9813/V3 výjev č. 4, hnědé pozadí v pravé horní části výjevu; vrstva fixáže

Na podkladech 0, 1 je hnědá vrstva 2 s železitou červení, příměsí olovnatého pigmentu a rumělky.

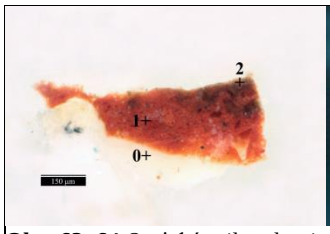

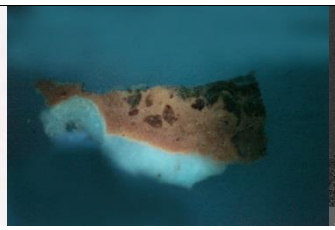
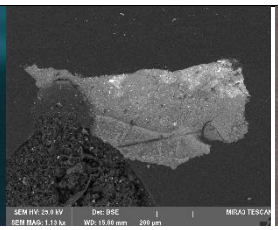

Obr. 63, 64 Optická mikroskopie, bílé světlo, UV fluorescence. **Obr. 65** SEM, BSE. **Obr. 66** Odběr vzorku.

Vzorek 9504/V4 výjev č. 1, červená draperie sv. Jana Evangelisty (pátá postava zleva)

Na červeném podkladu 1 se vyskytuje fragment bílé vrstvy 2 s uhličitanem vápenatým. Následují dvě červené vrstvy 3, 4 obdobného složení s olovnatou bělobu, rumělkou, uhličitanem vápenatým a organickým červeným barvivem s růžovou UV fluorescencí na nosiči oxidu/hydroxidu hlinitém. Následují tmavé fragmenty 5 zřejmě depozitu.

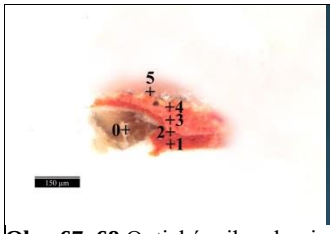

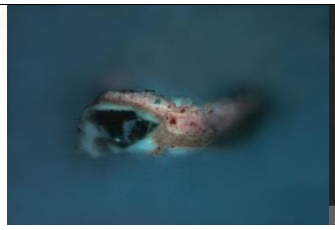
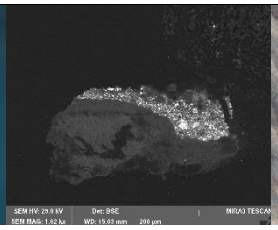

Obr. 67, 68 Optická mikroskopie, bílé světlo, UV fluorescence. **Obr. 69** SEM, BSE. **Obr. 70** Odběr vzorku.

Vzorek 9815/V5 výjev č. 1, zlacený rám – levý horní roh s šedou přemalbou

Na červeném podkladu 1 se vyskytují bílá 2 a oranžová vrstva 3. Vrstvy 2, 3 jsou podkladem pro plátkové zlato 4. Pojivo vrstev 1, 2, 3 je na bázi přírodních olejů, vrstvy 1, 2 mohou obsahovat příměs bílkovin. Bílá vrstva 2 obsahuje zejména olovnatou bělobu, oranžová vrstva 3 červenou hlinku, uhličitan vápenatý a příměs olovnatého pigmentu. Na zlatém plátku 4 se vyskytuje tenká zřejmě hnědá či vínová vrstva 5 s umbrou a uhličitanem vápenatým. Následuje silná heterogenní druhotná šedo-zelená vrstva 6 se zemí zelenou, železitou hnědí, křemennými a dalšími silikátovými zrny, tmavým zřejmě organickým pigmentem a uhličitanem vápenatým. Pojena je bílkovinami.

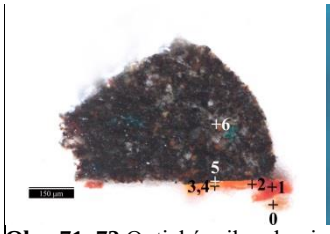

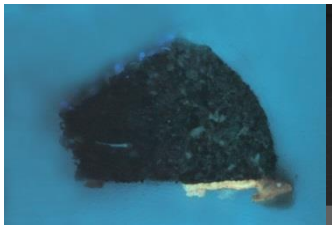
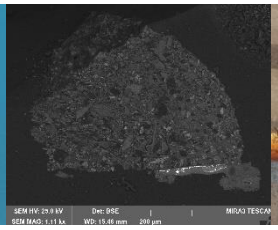
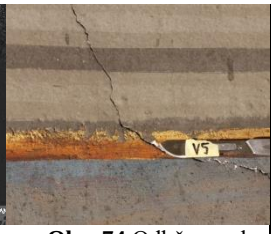

Obr. 71, 72 Optická mikroskopie, bílé světlo, UV fluorescence. **Obr. 73** SEM, BSE. **Obr. 74** Odběr vzorku.

Vzorek 9816/V6 výjev č. 3, modrá draperie druhé postavy zleva a modrou přemalbou

Na červeném podkladu 1 se nalézá bílá vrstva 2 s olovnatou bělobou a malou příměsí uhličitanu vápenatého a červeného/žlutého železitého pigmentu. Vrstva se vyznačuje intenzivnější UV fluorescencí. Následuje světlejší modrá vrstva 3 s poměrně intenzivní modro-bílou UV fluorescencí s olovnatou bělobou. Vrstva obsahuje menší množství uhličitanu vápenatého a pruské modře na nosiči hydroxidu/oxidu hlinitém. Na této vrstvě byla zaznamenána nesouvislá našedlá vrstva 4 obsahující olovnatou bělobu, uhličitan vápenatý a zřejmě bílou hlinku. Vzhledem k přítomnosti barytové běloby lze předpokládat, že další modrá vrstva 5 může být přemalbou. Tato modrá vrstva obsahuje zejména olovnatou bělobu, dále potom uhličitan vápenatý a pruskou modř na nosiči hydroxidu/oxidu hlinitém. Na povrchu vzorku byly dále zaznamenány fragmenty převážně organické vrstvy 6 s tlumenou UV fluorescencí a zřejmě depozity. Lze předpokládat, že je pojivo všech zaznamenaných vrstev na bázi rostlinných olejů, ve vrstvách 5, 6 byla zjištěna přítomnost bílkovin.

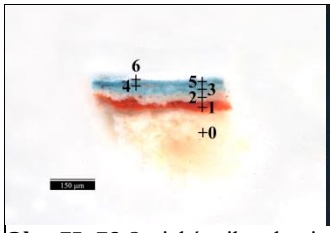

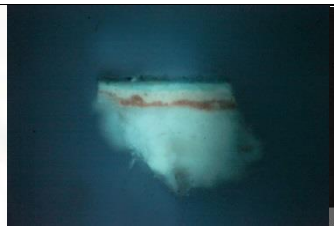
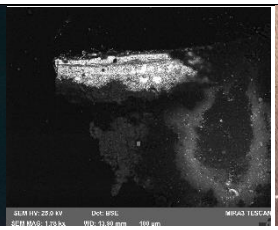

Obr. 75, 76 Optická mikroskopie, bílé světlo, UV fluorescence. **Obr. 77** SEM, BSE. **Obr. 78** Odběr vzorku.

PŘÍLOHA I – FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTACE MÍST ODBĚRŮ VZORKŮ

Autor fotografií: Jan Vojtěchovský, Barbora Vařejková

Obr. 79 Lokalizace odběru vzorku 9811/V1.

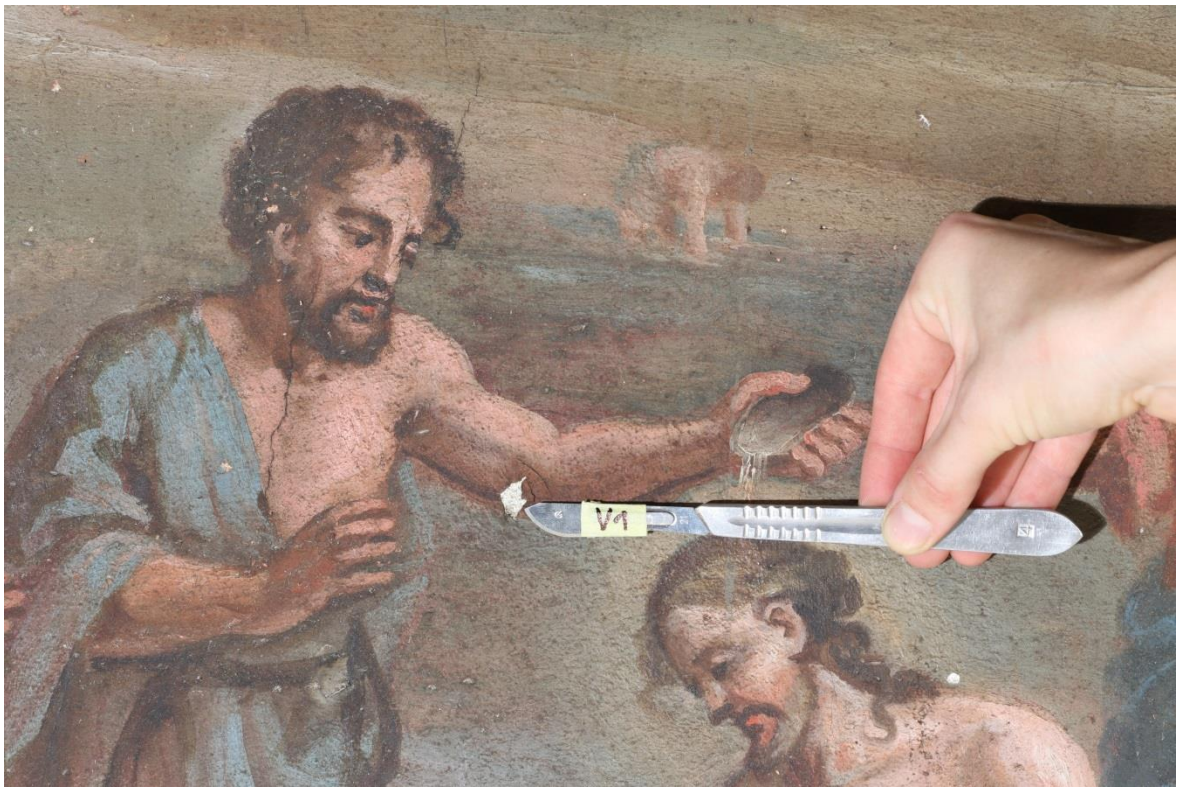

Obr. 80 Lokalizace odběru vzorku 9811/V1, detail.

Obr. 81 Lokalizace odběru vzorku 9812/V2.

Obr. 82 Lokalizace odběru vzorku 9812/V2, detail.

Obr. 83 Lokalizace odběru vzorku 9813/V3.

Obr. 84 Lokalizace odběru vzorku 9813/V3, detail.

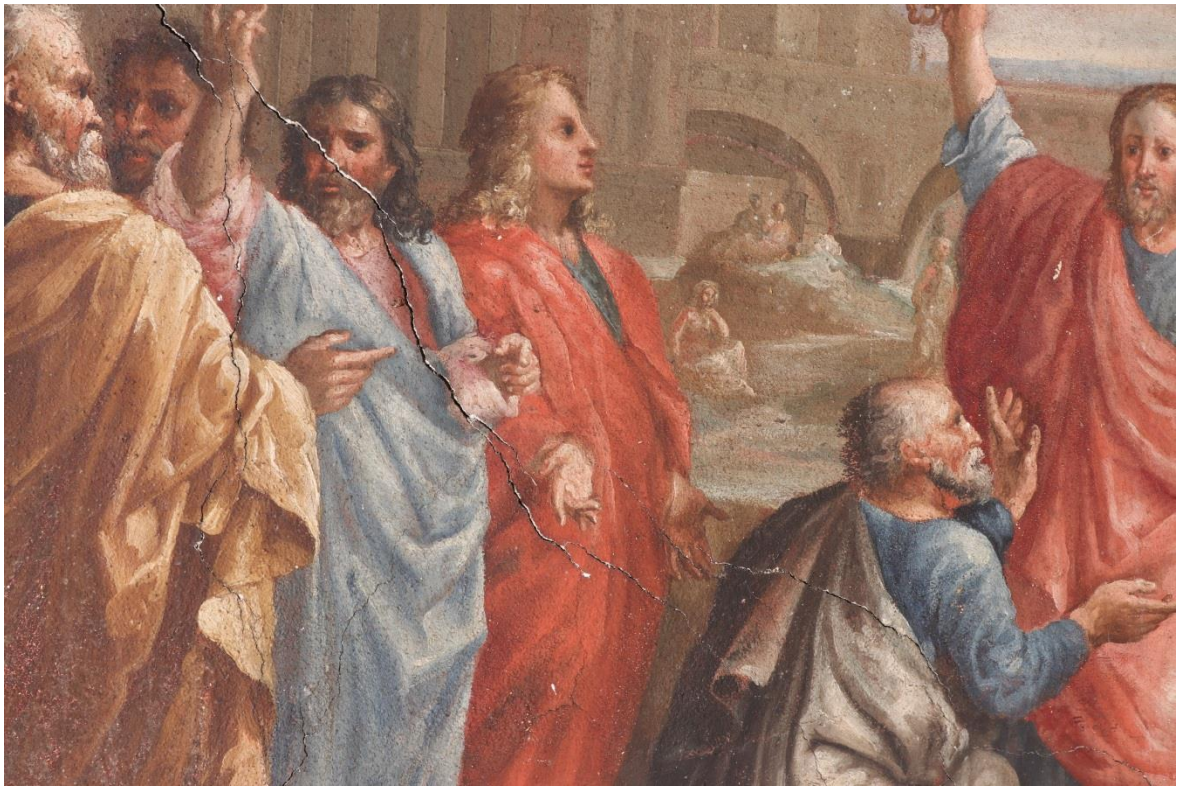

Obr. 85 Lokalizace odběru vzorku 9814/V4.

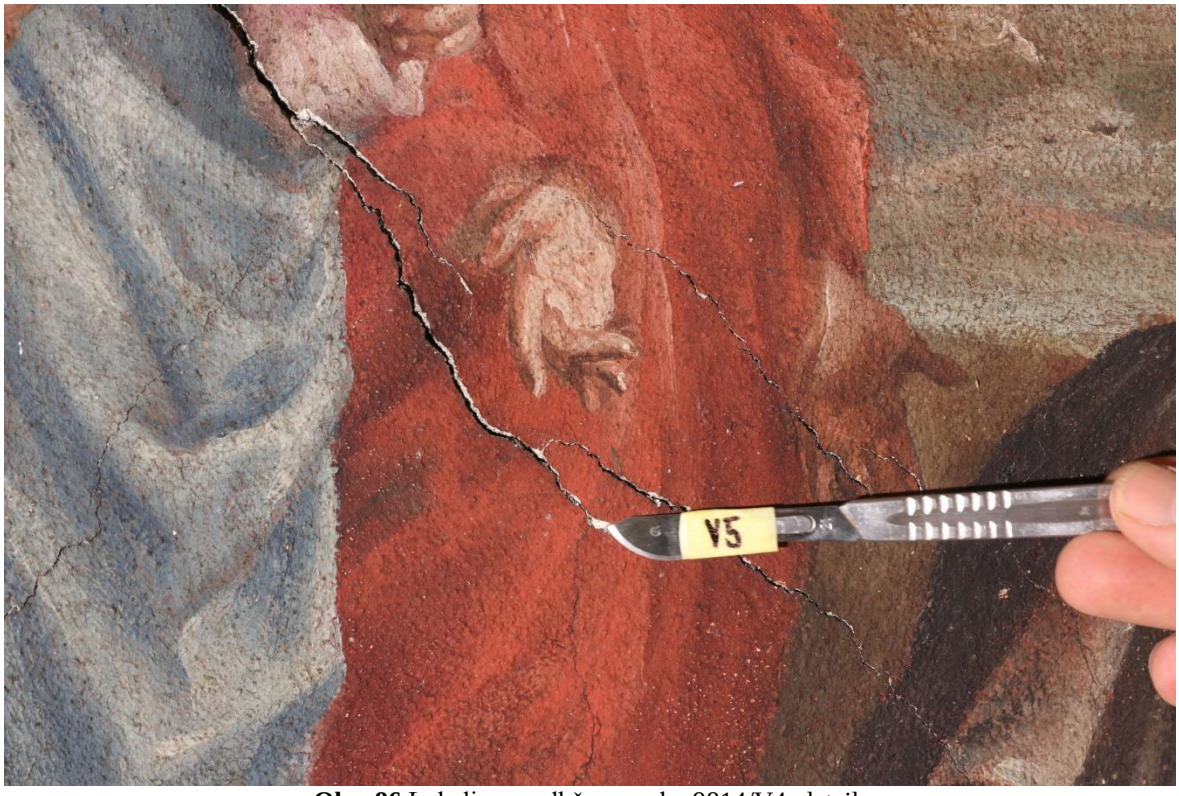

Obr. 86 Lokalizace odběru vzorku 9814/V4, detail.

Obr. 87 Lokalizace odběru vzorku 9815/V5.

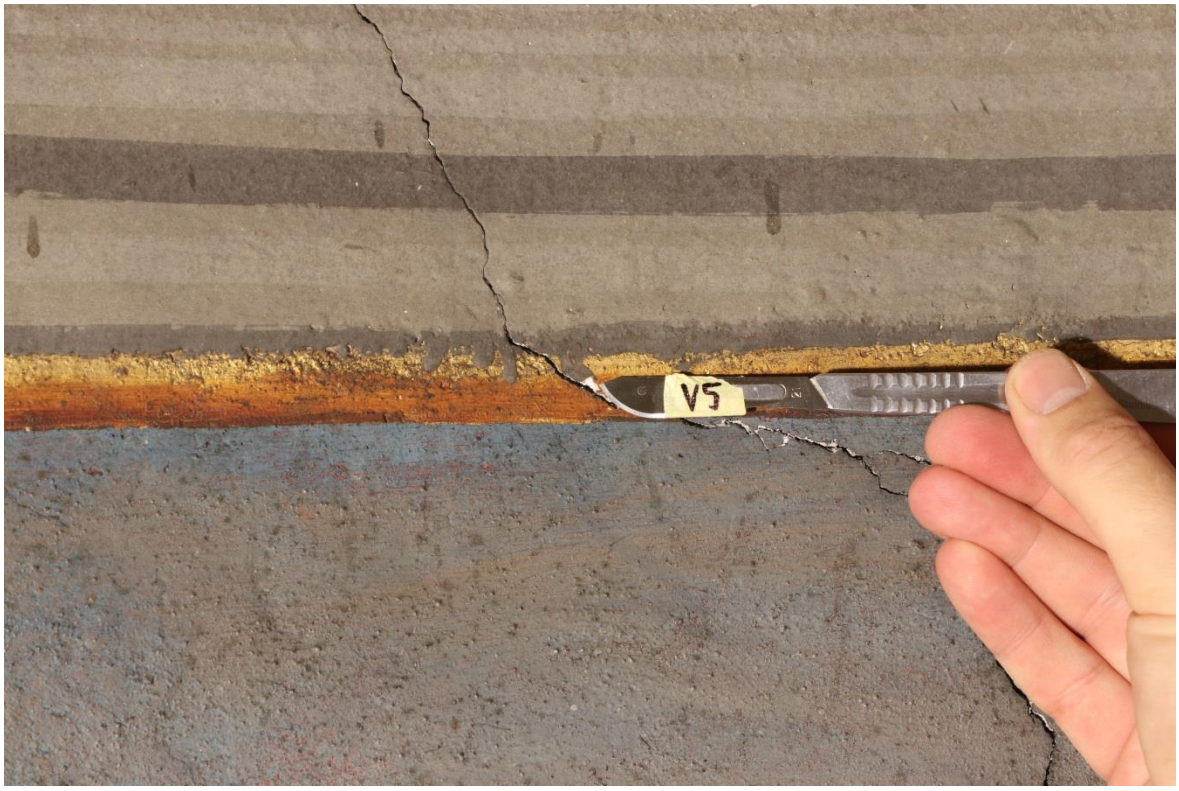

Obr. 88 Lokalizace odběru vzorku 9815/V5, detail.

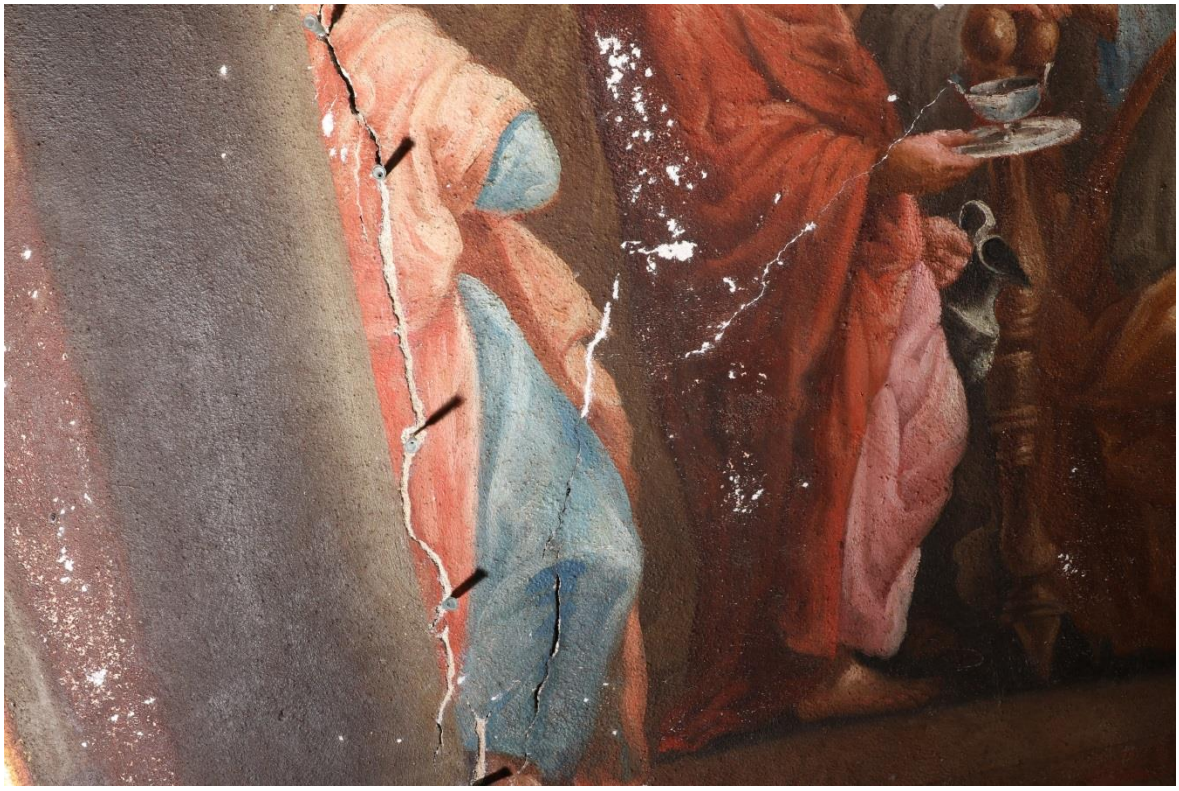

Obr. 89 Lokalizace odběru vzorku 9816/V6.

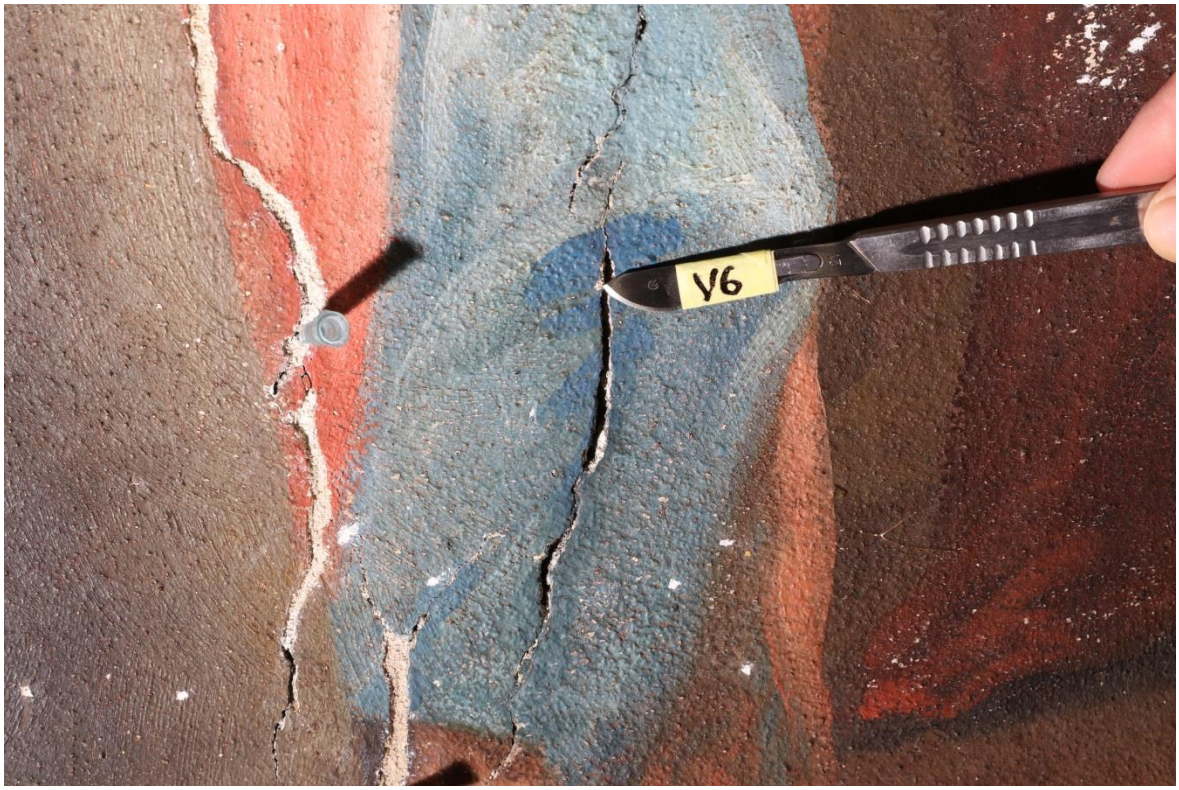

Obr. 90 Lokalizace odběru vzorku 9816/V6, detail.

PŘÍLOHA II – PROTOKOL Z ANALÝZ METODOU INFRAČERVENÉ MIKROSPEKTROSKOPIE

NÁRODNÍ TECHNICKÉ MUZEUM • NATIONAL TECHNICAL MUSEUM • TECHNISCHES NATIONALMUSEUM

Oddělení preventivní konzervace

Kostelní 42, 170 78 Praha 7; tel. +420 220 399 228; E-mail info@ntm.cz; http://www.ntm.cz

ZADAVATEL: FR UPCE - Ing. Petra Lesniaková, Ph.D.

ODBĚR – LOKALITA: nástěnné malby, kaple sv. Anny, zámek Budišov

Č. AKCE / Č. VZORKU: 77/19/184-186

POPIS VZORKŮ A MÍSTA ODBĚRU:

184	vzorek 9811/V1 výjev č.6, paže Jana Křtitele, hnědá linka
185	vzorek 9815/V5 výjev č.1, zlacený rám – levý horní roh
186	vzorek 9816/V6 výjev č.3, modrá draperie druhé postavy zleva

POŽADOVANÉ STANOVENÍ: materiálová analýza

PROTOKOL

POSTUP:

Materiálová analýza: Vzorky, odebrané z oboustranného obrazu s malbami sv. Jiří a sv. Aloise, byly zalisovány do tablety z bromidu draselného, pozorovány pod stereomikroskopem Leica M165FC pod viditelným a ultrafialovým světlem a následně jednotlivé vrstvy analyzovány FTIR spektrometrií na FTIR spektrometru Nicolet iN10 MX technikou mikro-ATR/germanium. Získaná spektra byla porovnána se spektry standardů z různých databází.

Získaná spektra nejsou spektry čistých látek, ale směsí. V některých případech na základě analýzy nelze specifikovat konkrétní látku, ale pouze chemickou skupinu látek, do které přísluší (např. vosky, polysacharidy).

Vzorek 9811/V1 – paže Jana Křtitele

Obr. 1: Mikroskopický snímek úlomků vzorku 9811/V1 zalisovaných do tablety z bromidu draselného pod viditelným (vlevo) i ultrafialovým světlem (vpravo). Měřítko je vloženo.

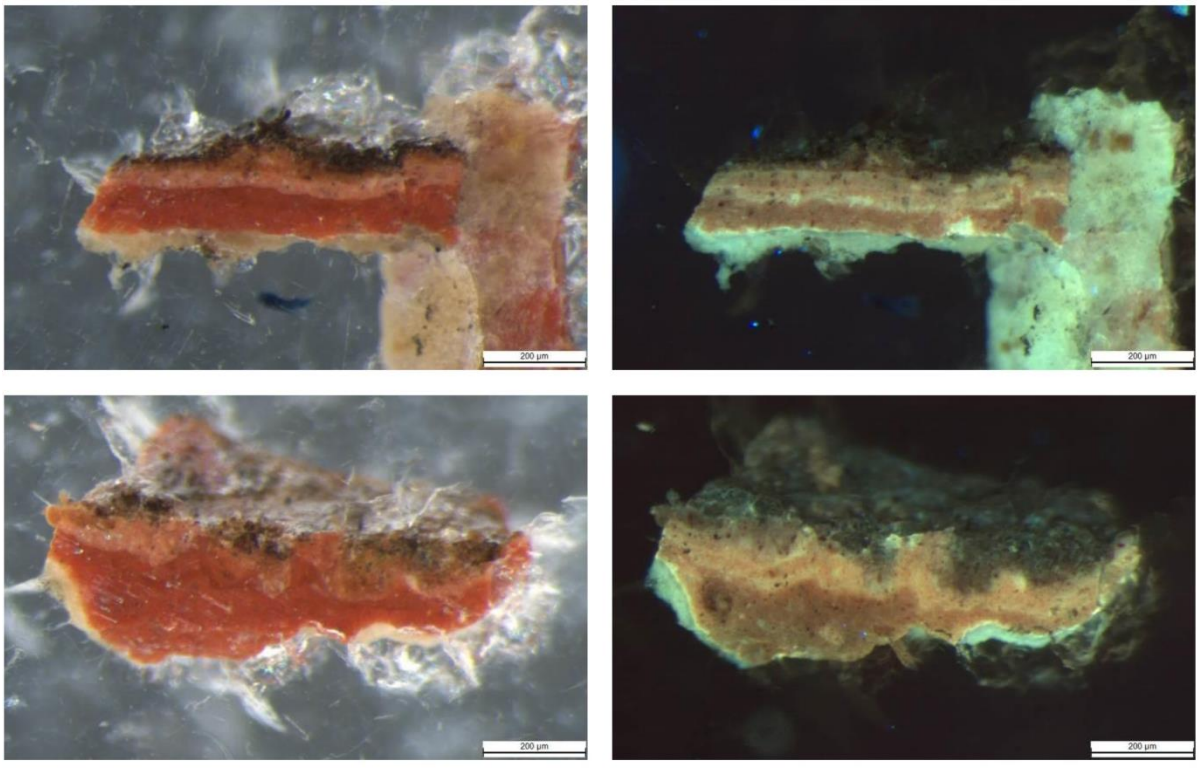

Obr. 2: Mikroskopický snímek vzorku 9811/V1 s označenými místy měření.

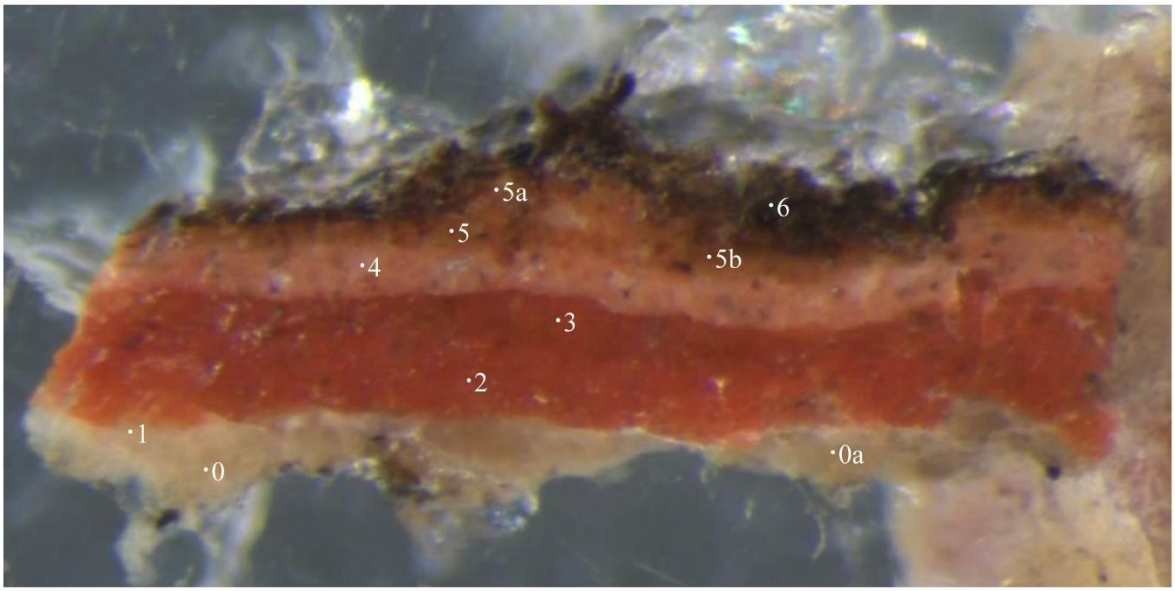

Obr. 3: FTIR spektra podkladové vrstvy 0 vzorku 9811/V1 z různých míst měření společně se spektry standardů – vrstva byla pravděpodobně pojena olejem, o čemž svědčí i přítomnost degradačních produktů oleje (stearáty). Vrstva dále obsahuje uhličitan vápenatý (uveden standard křídy) s příměsemi – A) ve spektru lze dále identifikovat pigmenty/plniva na bázi hlinitokřemičitanu; B) ve spektru lze identifikovat síranové aniony (pravděpodobně se jedná o sádru) a není zde vyloučena ani přítomnost polysacharidu (ve spektru je uveden standard škrobu).

A

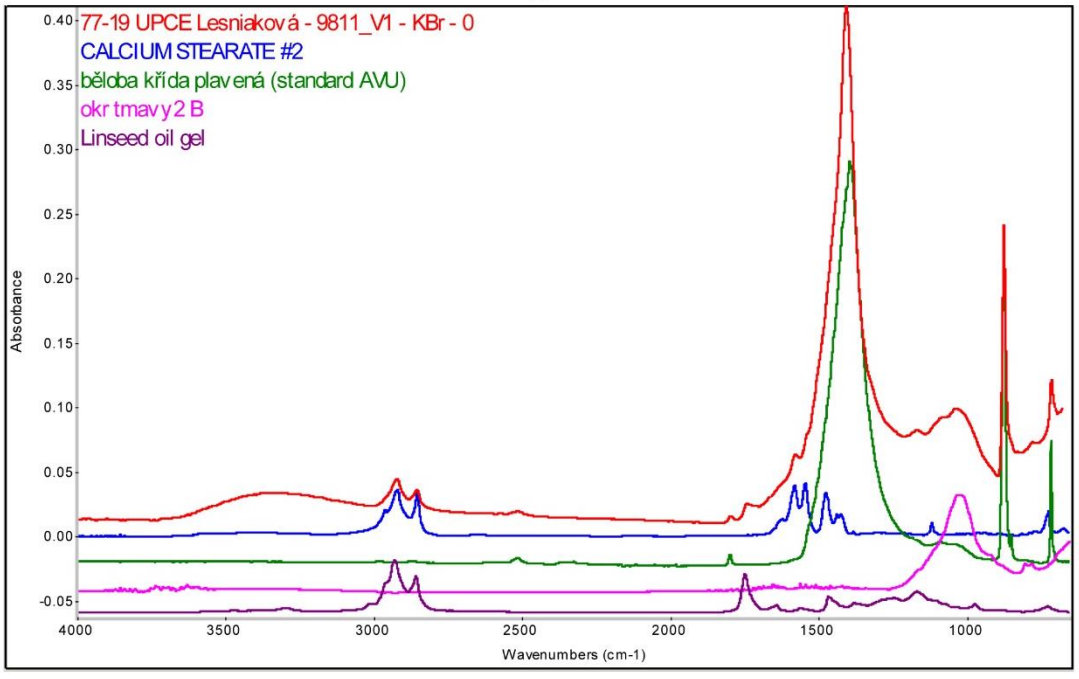

B

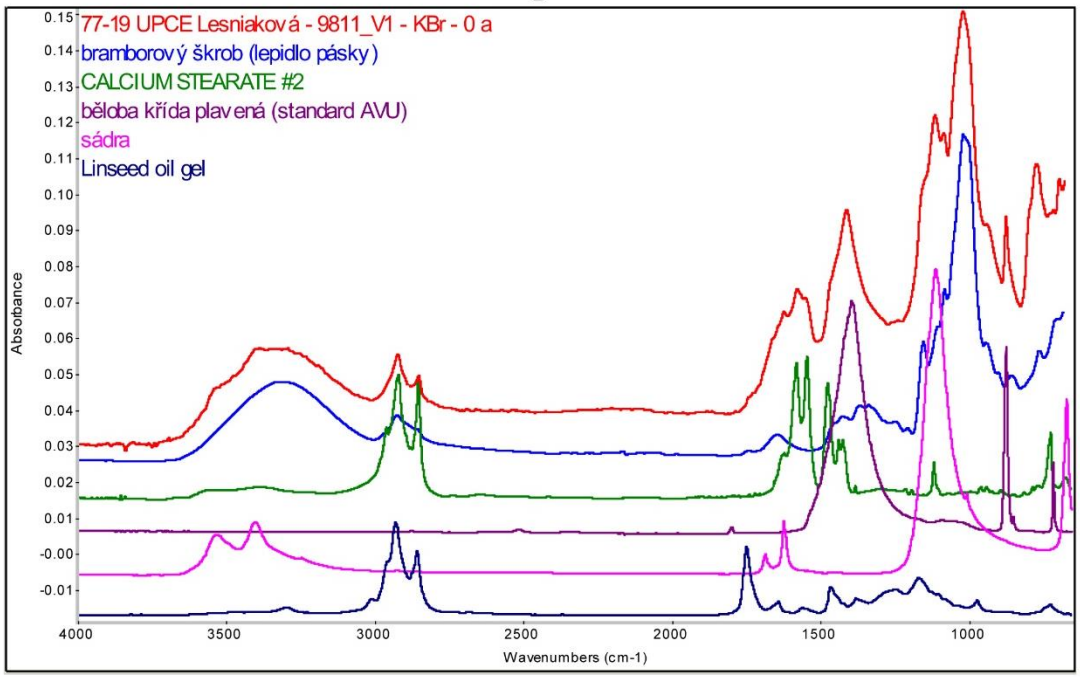

Obr. 4: FTIR spektra vrstev 2 a 3 vzorku 9811/V1 společně se spektry standardů – vrstvy byly pravděpodobně pojeny olejem, o čemž svědčí i přítomnost degradačních produktů oleje (stearáty a šťavelany – oxaláty). Vrstvy dále obsahují minerální červeně, na bázi hlinitokřemičitanu s příměsí uhličitanu vápenatého (uveden standard křídy).

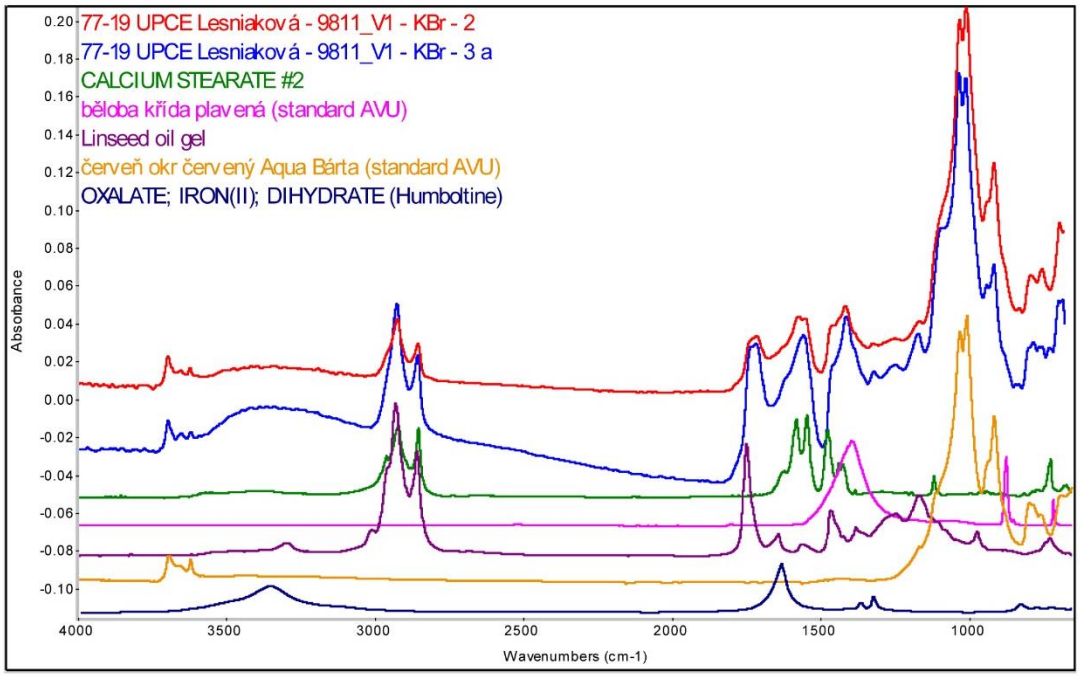

Obr. 5: FTIR spektrum vrstvy 4 vzorku 9811/V1 společně se spektry standardů – vrstva byla pravděpodobně pojena olejem, o čemž svědčí i přítomnost degradačních produktů oleje (stearáty). Vrstva dále obsahuje minerální pigmenty – uhličitan vápenatý (např. křída), olovnatou bělobu a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu.

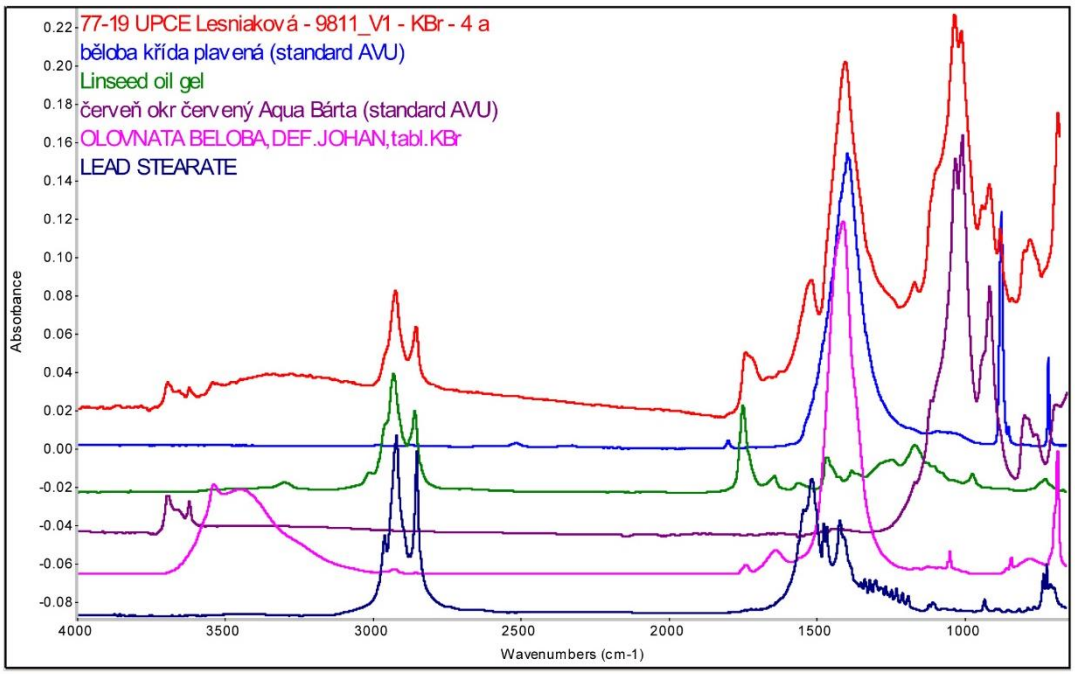

Obr. 6: FTIR spektrum vrstvy 5 vzorku 9811/V1 společně se spektry standardů – vrstva byla pravděpodobně pojena olejem, o čemž svědčí i přítomnost degradačních produktů oleje (stearáty a šťavelany – oxaláty). Ve spektru lze dále identifikovat uhličitan vápenatý (např. křída), olovnatou bělobu a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu.

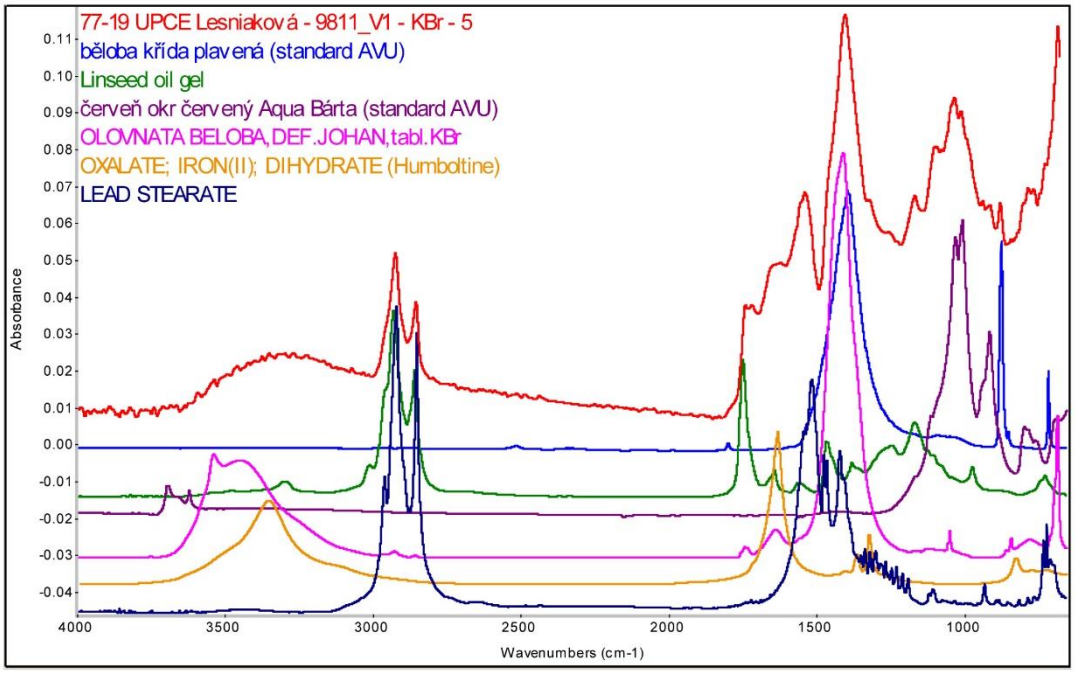

Obr. 7: FTIR spektrum vrstvy 6 vzorku 9811/V1 společně se spektry standardů – vrstva byla pravděpodobně pojena olejem, o čemž svědčí i přítomnost degradačních produktů oleje (stearáty a šťavelany). Ve spektru lze dále identifikovat uhličitan vápenatý (např. křída) a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu. Není zde vyloučena ani přítomnost proteinového pojiva (ve spektru uveden standard albuminu)

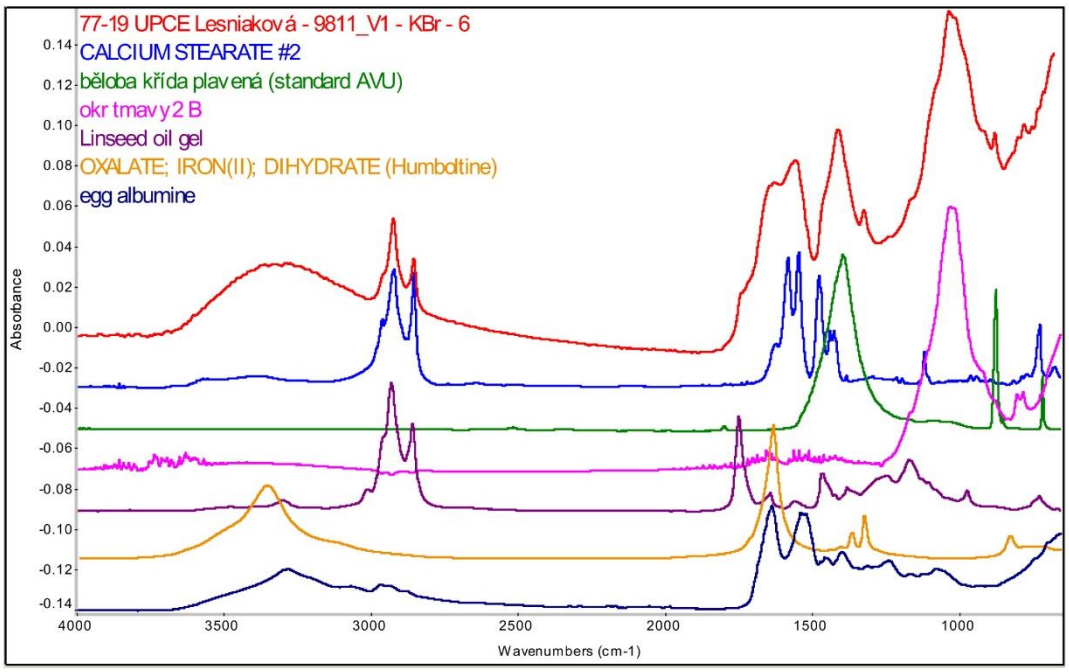

Vzorek 9815/V5 – zlacený rám

Obr. 8: Mikroskopický snímek úlomků vzorku 9815/V5 zalisovaných do tablety z bromidu draselného pod viditelným (vlevo) i ultrafialovým světlem (vpravo). Měřítko je vloženo.

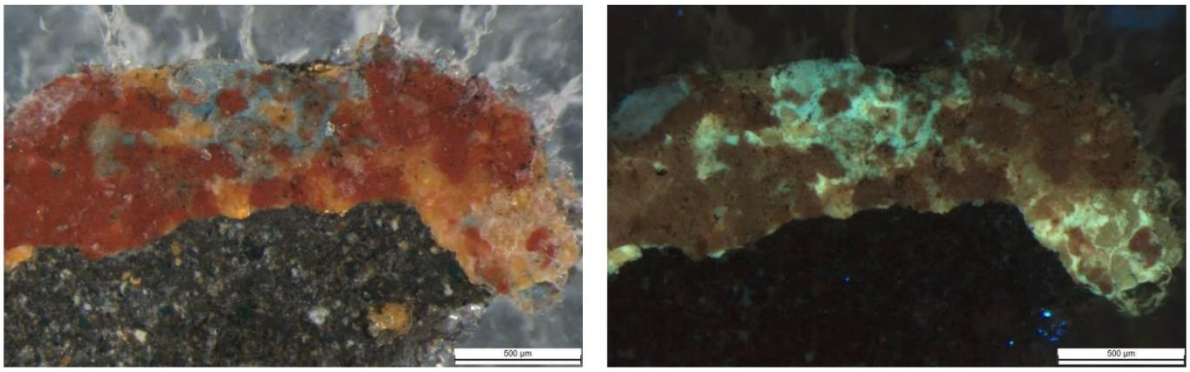

Obr. 9: Mikroskopický snímek vzorku 9815/V5 s označenými místy měření.

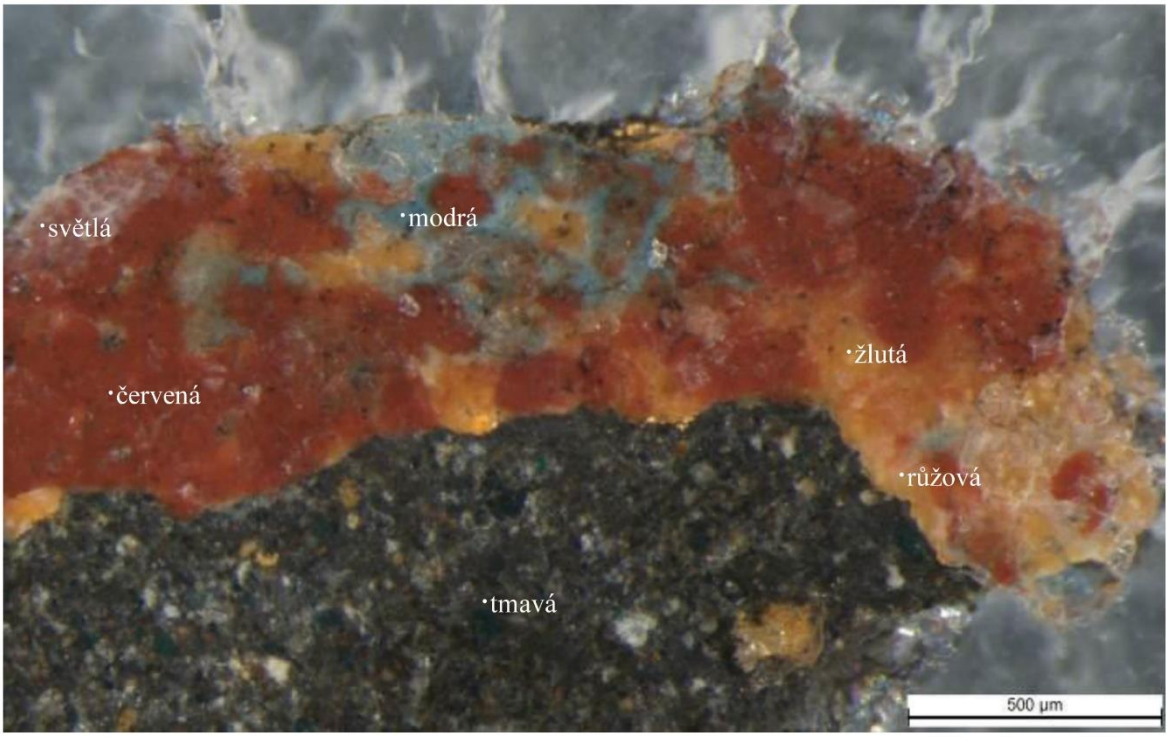

Obr. 10: FTIR spektra tmavé vrstvy vzorku 9815/V5 z různých míst měření společně se spektry standardů – vrstva obsahuje proteinové pojivo – ve spektru uveden standard klihu. Ve spektrech lze dále identifikovat směs bělob (olovnatá běloba, sádra) a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu.

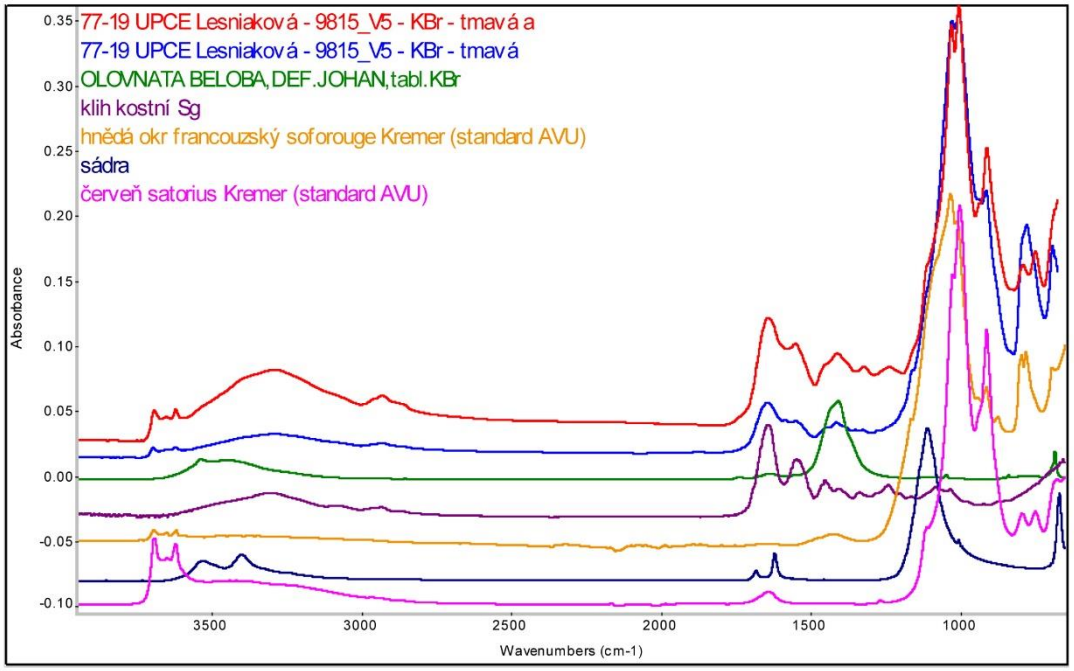

Obr. 11: FTIR spektra žluté vrstvy vzorku 9815/V5 z různých míst měření společně se spektry standardů – vrstva byla pravděpodobně pojena velmi mastnou temperou (směs proteinového pojiva s olejem). Ve spektrech lze dále identifikovat olovnatou bělobu, uhličitan vápenatý a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu.

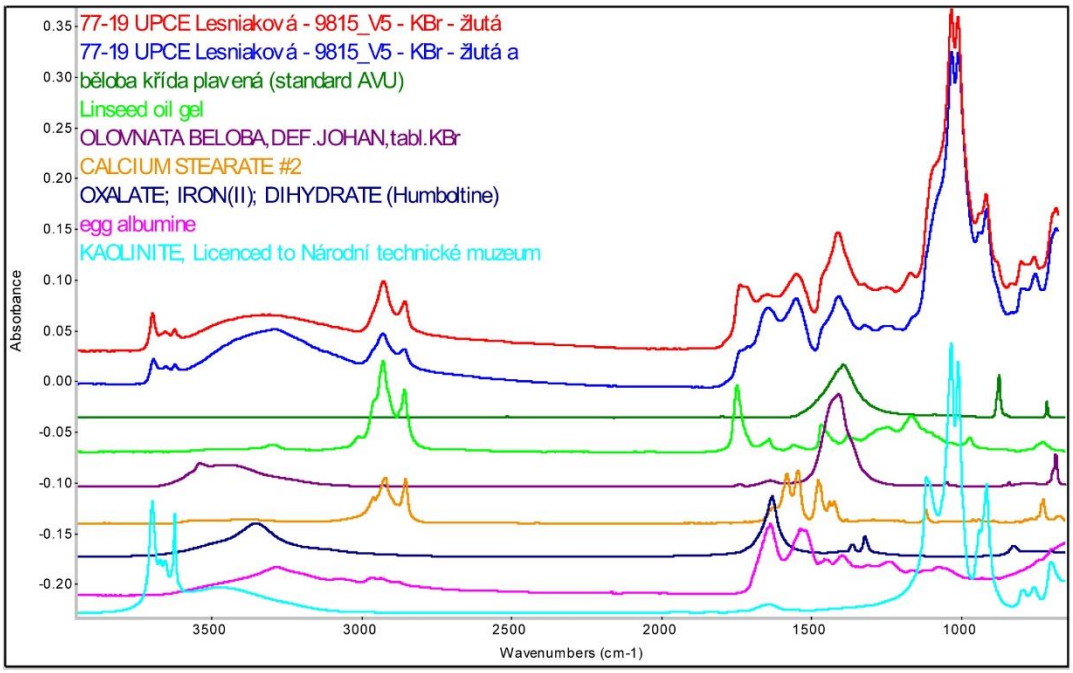

Obr. 12: FTIR spektrum růžové vrstvy vzorku 9815/V5 společně se spektry standardů – vrstva byla pravděpodobně pojena olejem, o čemž svědčí i přítomnost degradačních produktů oleje (stearáty). Vrstva dále obsahuje olovnatou bělobu, uhličitan vápenatý a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu.

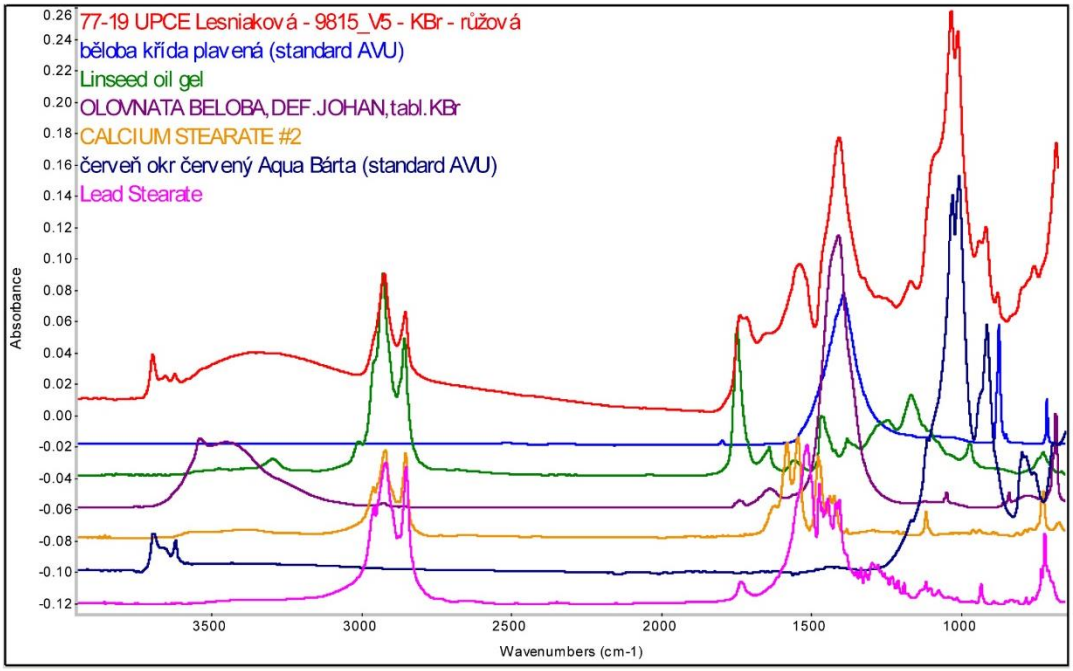

Obr. 13: FTIR spektrum červené vrstvy vzorku 9815/V5 společně se spektry standardů – vrstva je pravděpodobně pojena velmi mastnou temperou. Vrstva obsahuje červené minerální pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu s příměsí uhličitanu vápenatého.

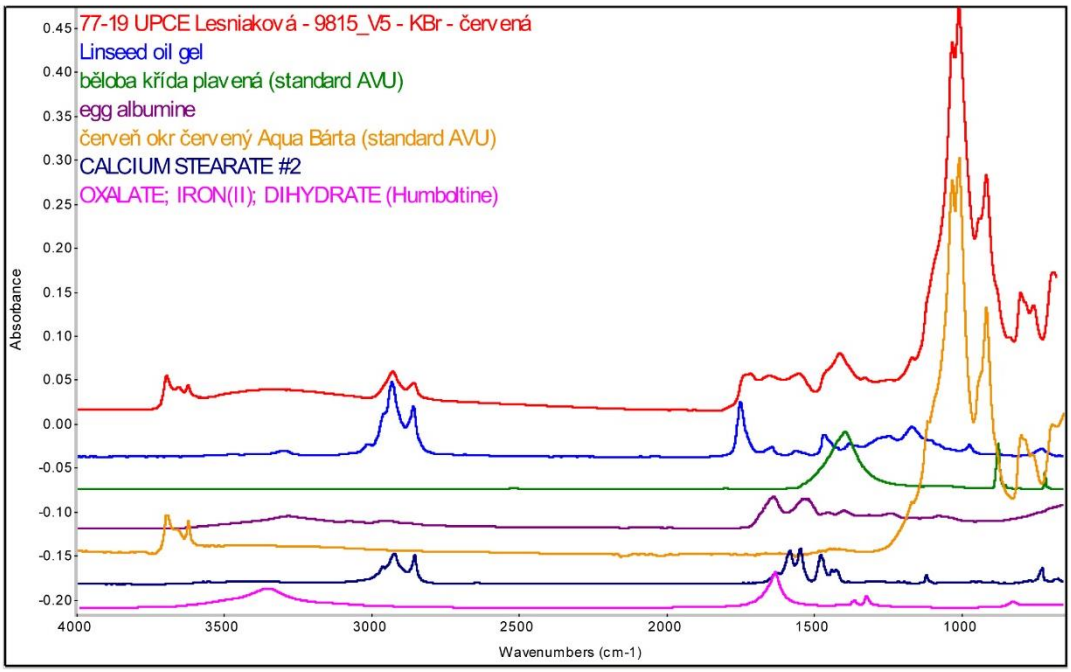

Obr. 14: FTIR spektrum modré vrstvy vzorku 9815/V5 společně se spektry standardů – vrstva je pravděpodobně pojena olejem, o čemž svědčí i přítomnost degradačních produktů oleje (stearáty). Vrstva obsahuje olovnatou bělobu a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu. Nelze však vyloučit ani přítomnost proteinového pojiva.

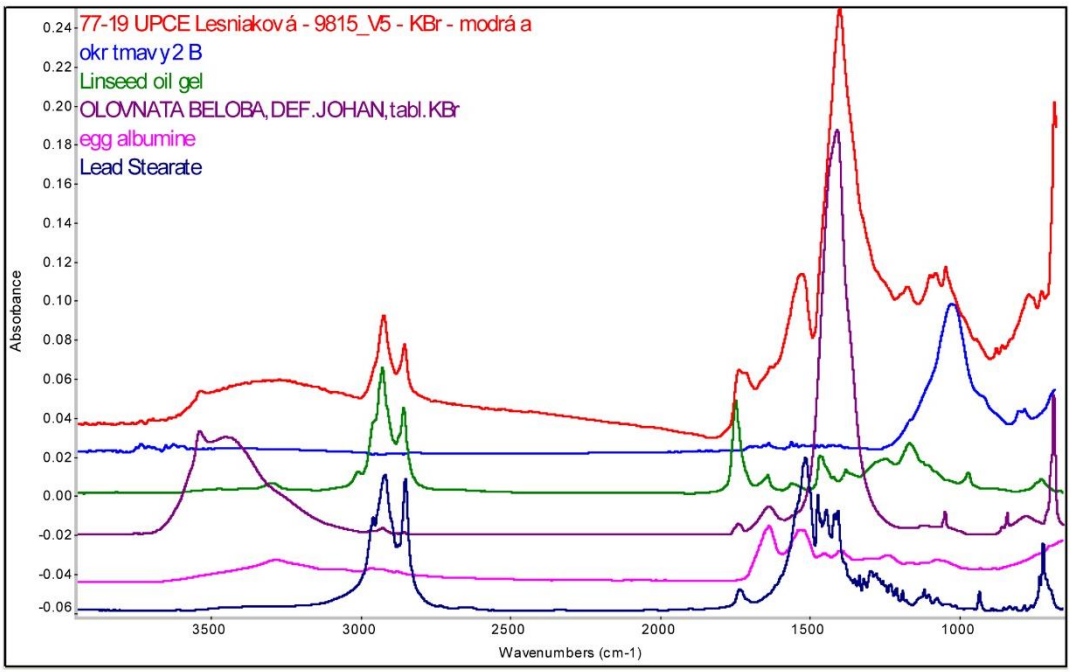

Obr. 15: FTIR spektrum světlé vrstvy vzorku 9815/V5 společně se spektry standardů – vrstva je pravděpodobně pojena olejem, o čemž svědčí i velký podíl šťavelanů a stearátu. Vrstva obsahuje uhličitan vápenatý s příměsí síranových anionů (např. sádry) a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu.

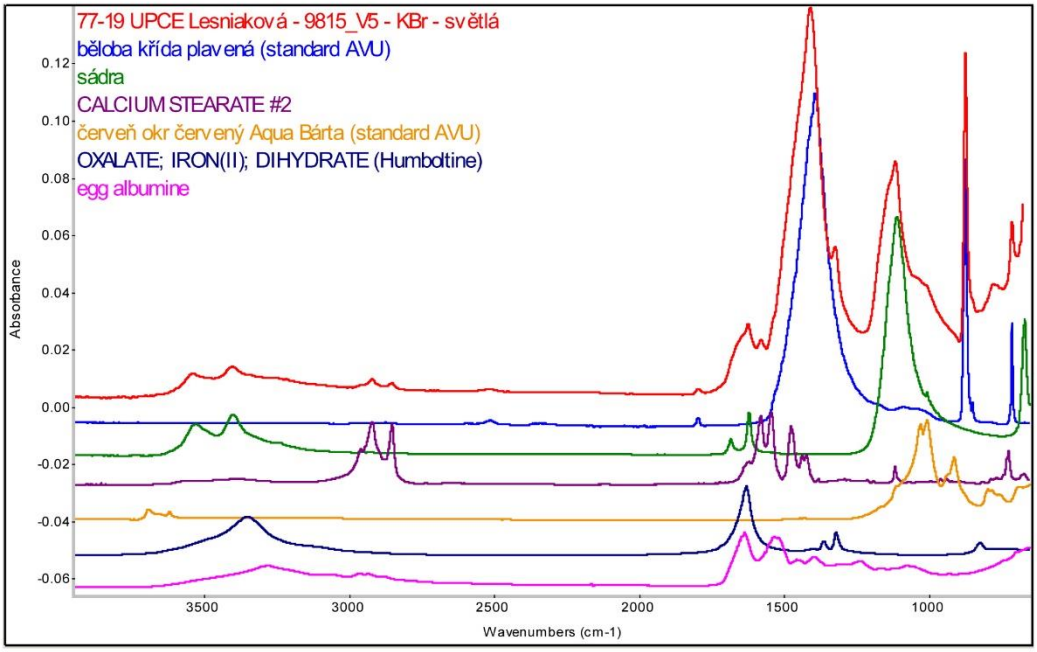

Vzorek 9816/V6 – modrá drapérie

Obr. 16: Mikroskopický snímek úlomků vzorku 9816/V6 zalisovaných do tablety z bromidu draselného pod viditelným (vlevo) i ultrafialovým světlem (vpravo). Měřítko je vloženo.

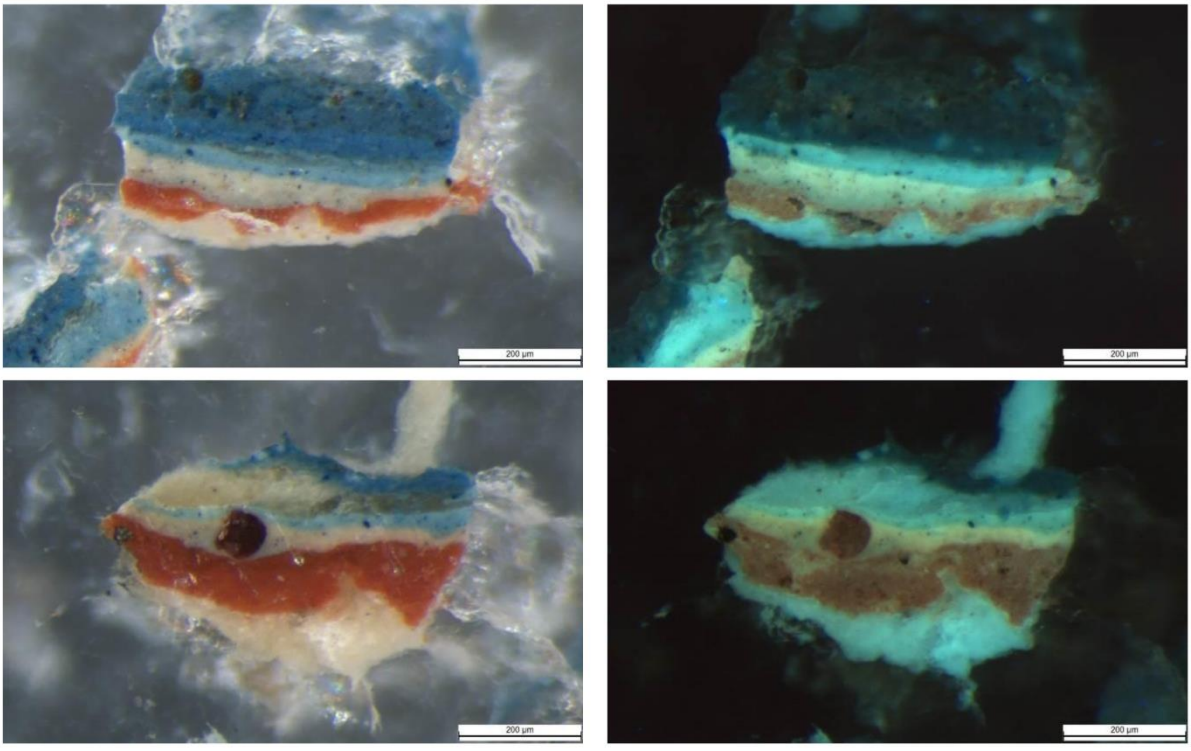

Obr. 17: Mikroskopický snímek vzorku 9816/V6 s označenými místy měření.

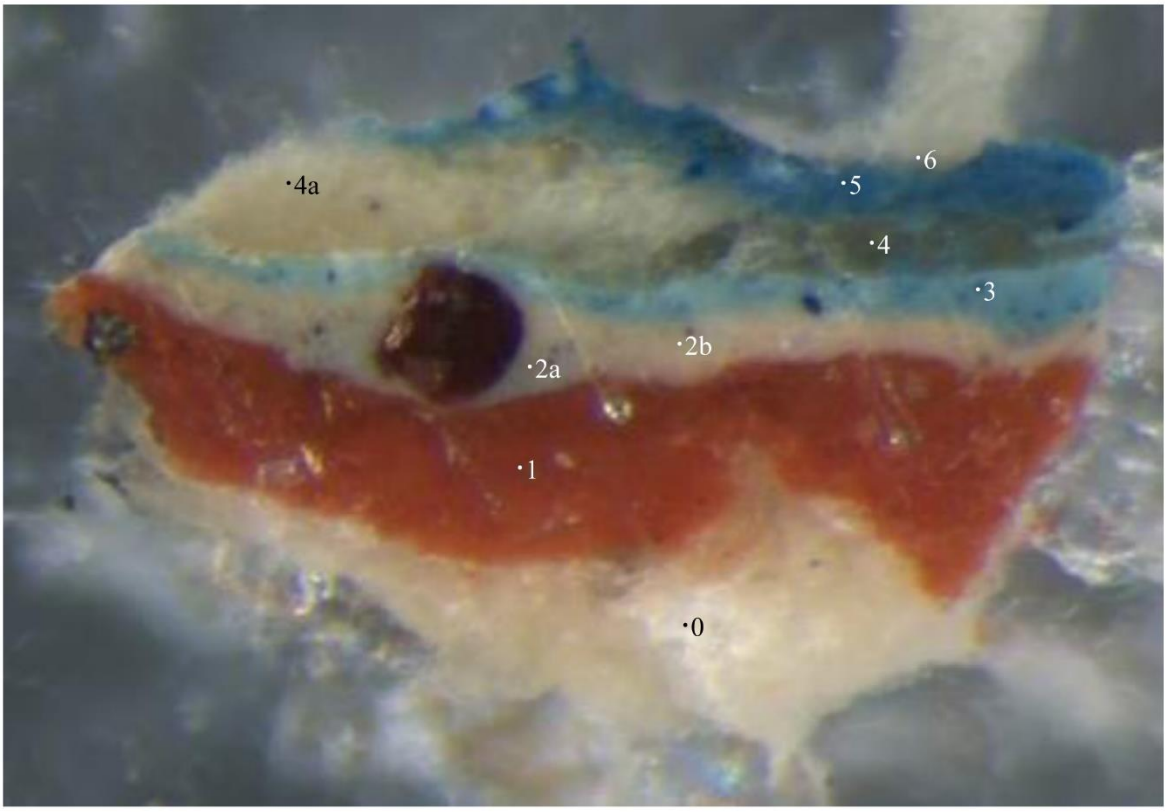

Obr. 18: FTIR spektrum vrstvy 0 vzorku 9816/V6 společně se spektry standardů – vrstva byla pravděpodobně pojena olejem a dále obsahuje uhličitan vápenatý (např. křídu) a pigment na bázi hlinitokřemičitanu.

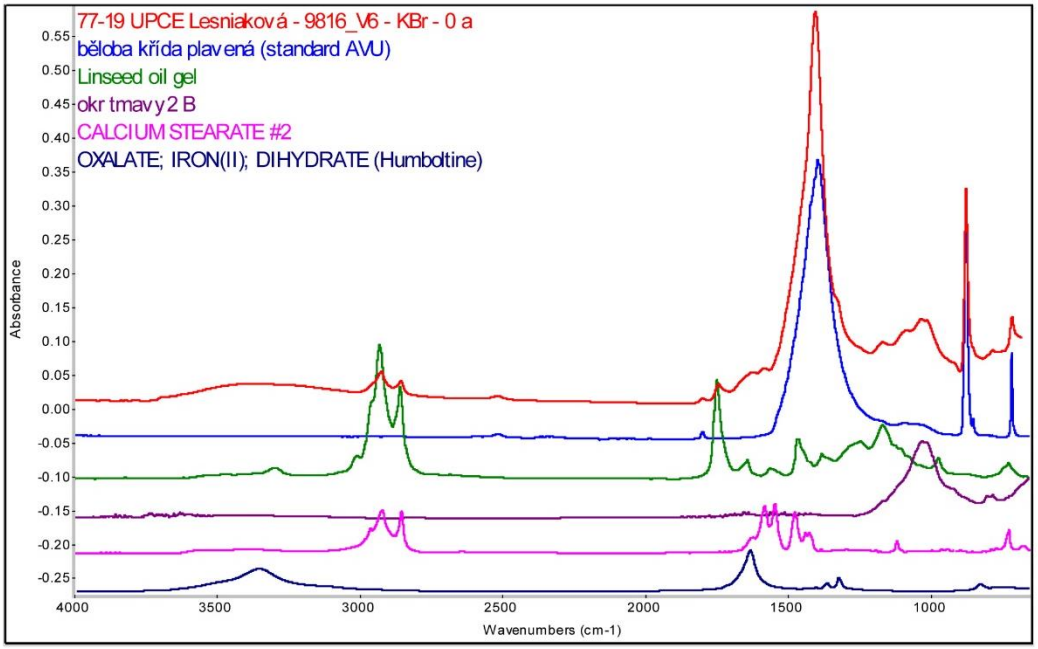

Obr. 19: FTIR spektra vrstvy 1 vzorku 9816/V6 z různých míst měření společně se spektry standardů – vrstva byla pravděpodobně pojena olejem a dále obsahuje hlinitokřemičitany s příměsí uhličitanu vápenatého a olovnaté běloby.

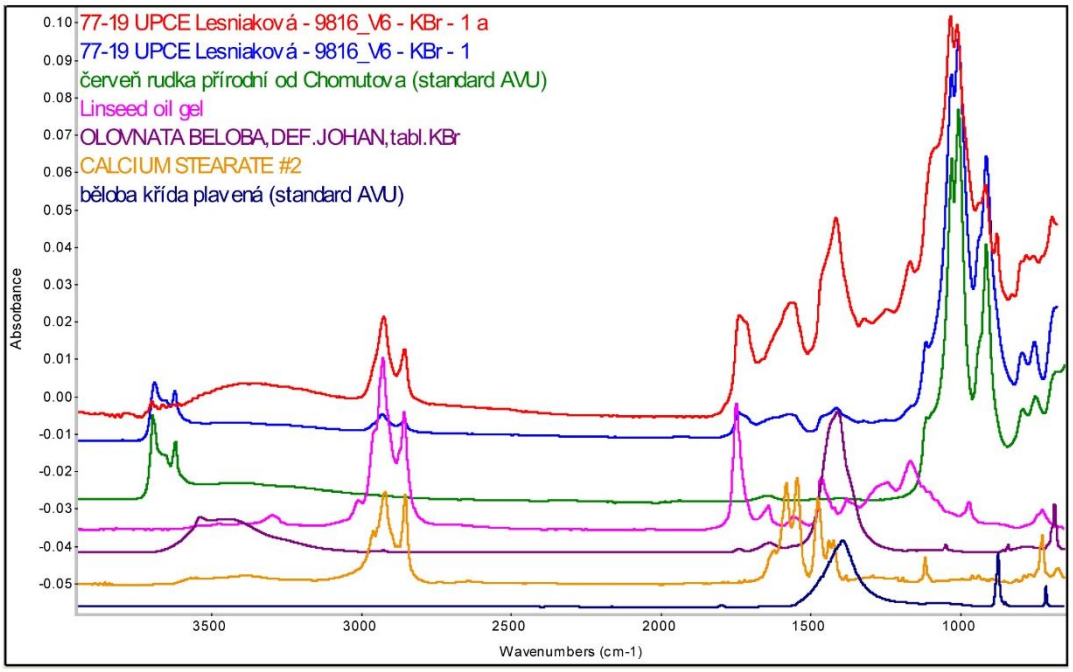

Obr. 20: FTIR spektra vrstvy 2 vzorku 9816/V6 z různých míst měření společně se spektry standardů – vrstva je pojena olejem, o čemž svědčí i degradační produkty oleje (šťavelany a stearáty). Vrstva obsahuje směs minerálních pigmentů – uhličitan vápenatý, olovnatou bělobu a pigmenty na bázi hlinitokřemičitanu, případně sádry, v různém množstevním zastoupení.

A

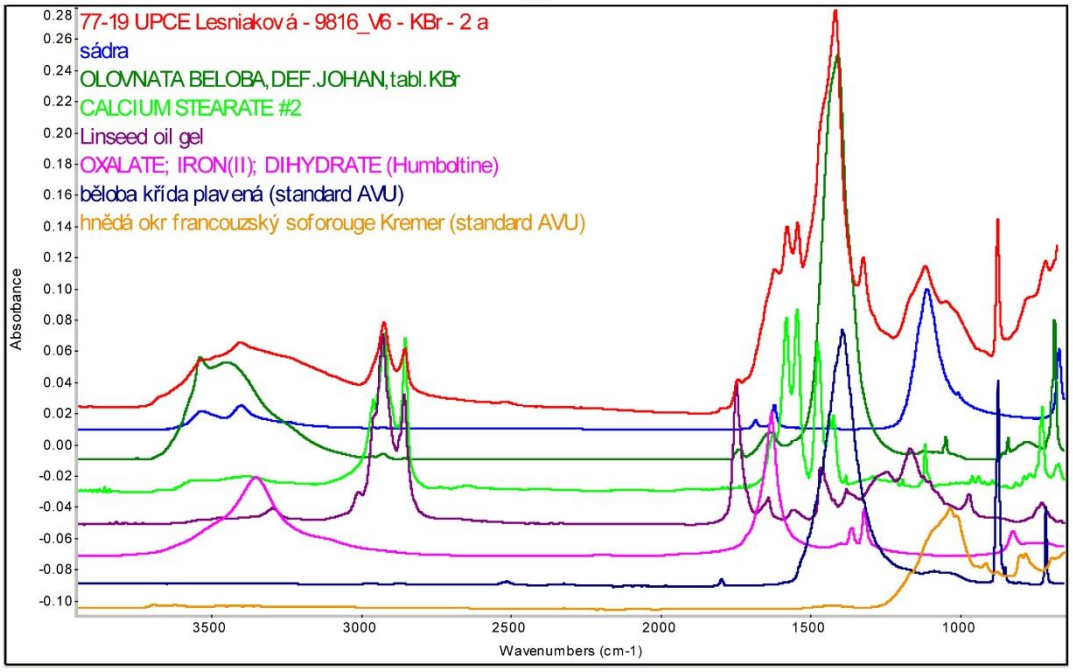

B

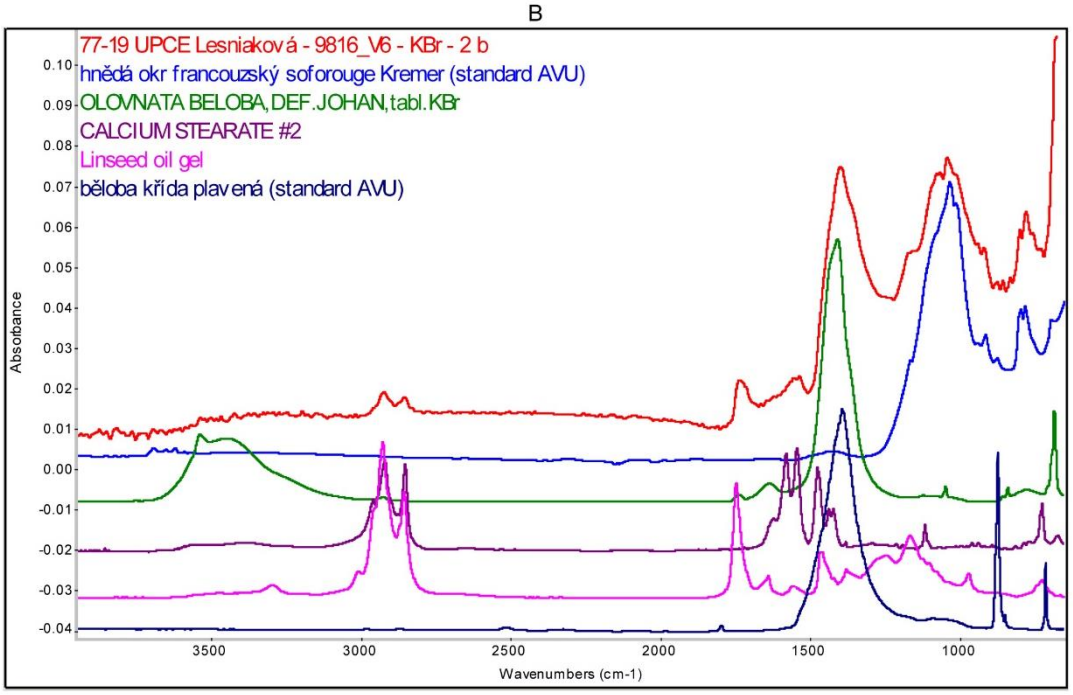

Obr. 21: FTIR spektra vrstvy 3 vzorku 9816/V6 z různých míst měření společně se spektry standardů – vrstva je pravděpodobně pojena olejem, o čemž svědčí i degradační produkty oleje (stearáty). Vrstva dále obsahuje olovnatou bělobu, uhličitan vápenatý, pigment na bázi hlinitokřemičitanu a Pruskou modř.

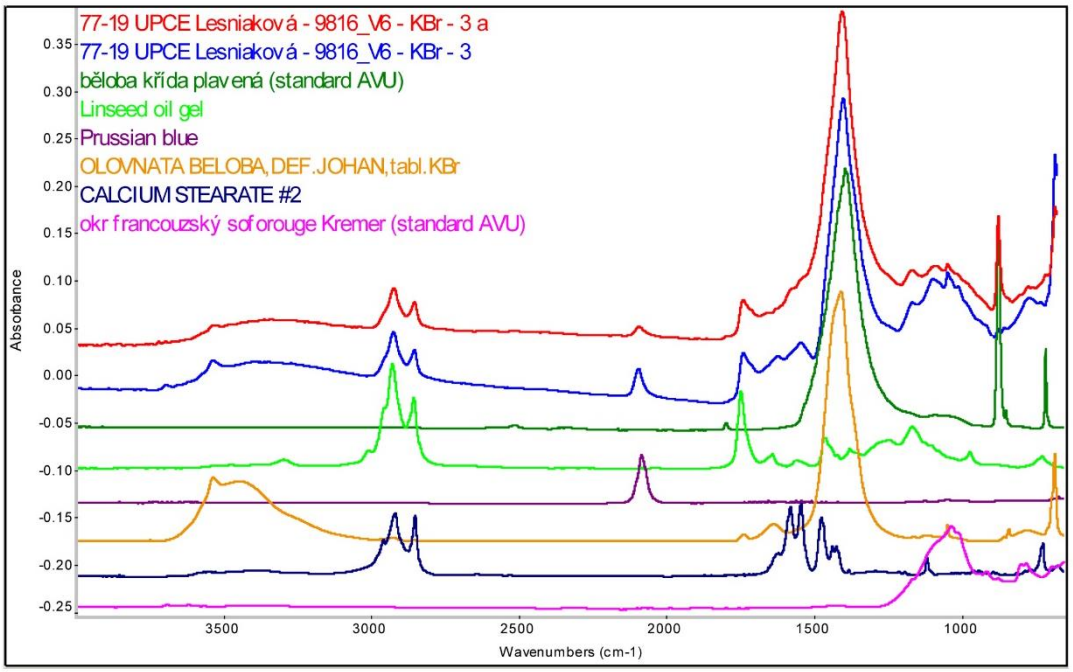

Obr. 22: FTIR spektrum vrstvy 4 vzorku 9816/V6 společně se spektry standardů – vrstva je pravděpodobně pojena olejem a obsahuje uhličitan vápenatý s případnou příměsí olovnaté běloby a pigmentu na bázi hlinitokřemičitanu. Ve spektru lze identifikovat i Pruskou modř, která pravděpodobně pochází ze sousedních modrých vrstev.

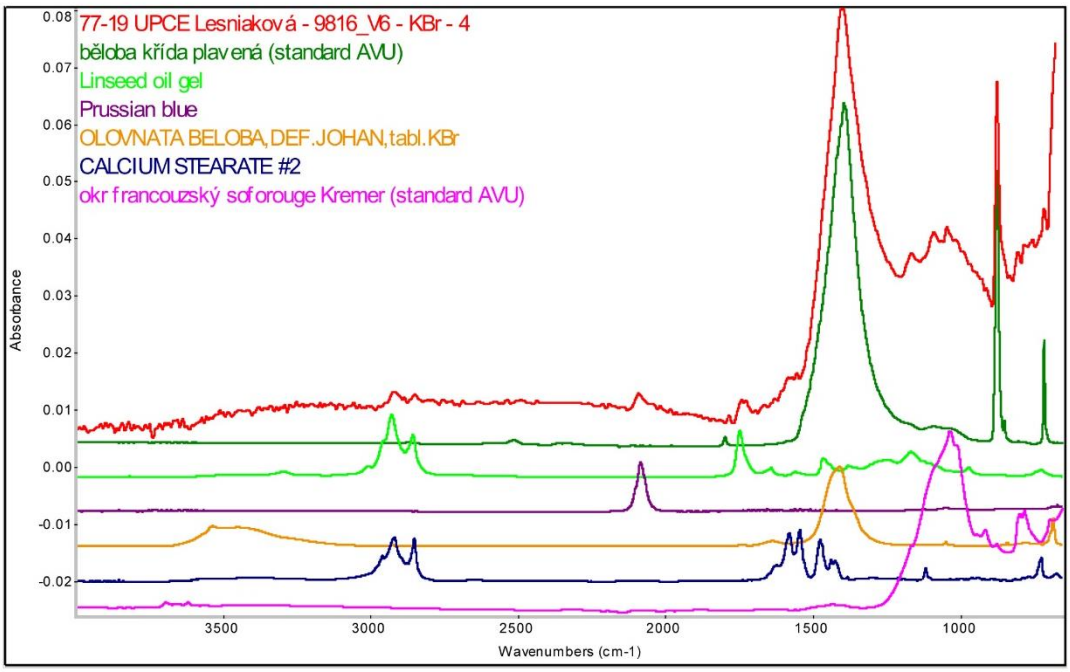

Obr. 23: FTIR spektrum vrstvy 5 vzorku 9816/V6 společně se spektry standardů – vrstva je pravděpodobně pojena olejem či velmi mastnou temperou (směs proteinového pojiva s olejem) a obsahuje olovnatou bělobu s příměsí uhličitanu vápenatého a barytu; pigment na bázi hlinitokřemičitanu a Pruskou modř.

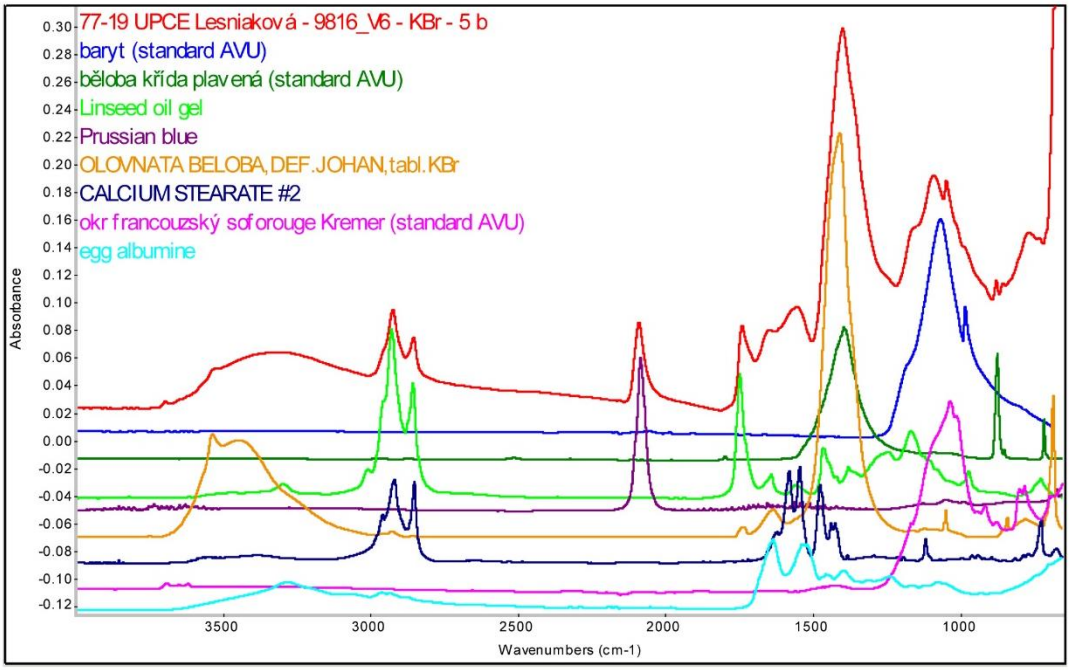

Obr. 24: FTIR spektrum vrstvy 6 vzorku 9816/V6 společně se spektry standardů – vrstva je pravděpodobně pojena mastnou temperou. Kromě oleje obsahuje i jeho degradační produkty a bílkovinu (ve spektru uveden standard albuminu). Vrstva dále obsahuje uhličitan vápenatý, síranové aniony (např. sádra) a pigment na bázi hlinitokřemičitanu. Pruská modř pravděpodobně pochází ze sousední modré vrstvy.

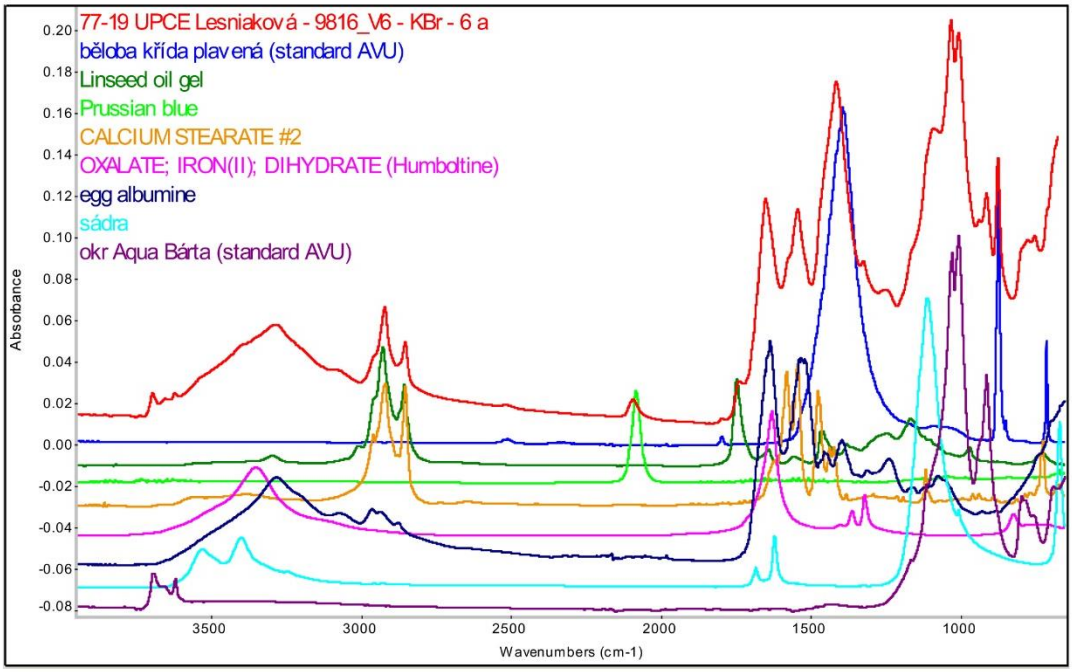

ZÁVĚR:

Většina analyzovaných vrstev malby z nástěnných maleb ze zámku v Budišově je pojena olejem a probarvena minerálními pigmenty. Modré vrstvy vzorku 9816/V6 obsahují také Pruskou modř.
V případě vzorků 9811/V1 a 9816/V6 byl kromě oleje ve svrchní vrstvě nalezen i protein, může se jednat o mastnou temperu, nebo o pozdější fixaci barevných vrstev proteinem.
V případě vzorku 9815/V5 byl protein nalezen také v tmavé, žluté i červené vrstvě. Ostatní vrstvy byly pravděpodobně pojeny pouze olejem.

Detailní popisy jsou uvedeny u jednotlivých spekter.

V Praze, 29. 10. 2019

RNDr. Eva Svobodová, Ph.D.

Ing. Ivana Kopecká
oddělení preventivní konzervace NTM

PŘÍLOHA III – PŘEHLED VZORKŮ

Vzorek	9811/V1 inkarnát Jan Křtitel, ruka, výjev. č. 6	9812/V2 modrá draperie, postava vlevo, výjev č. 6	9813/V3 hnědé pozadí, výjev č. 4	9814/V4 draperie, Jan Evangelista, výjev č. 1	9815/V5 zlacený rám, výjev č. 1	9816/V6 modrá draperie, výjev č. 3
Optická mikroskopie, bílé světlo	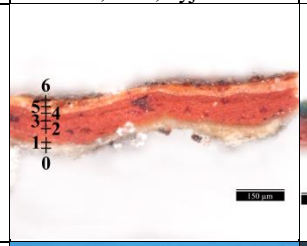	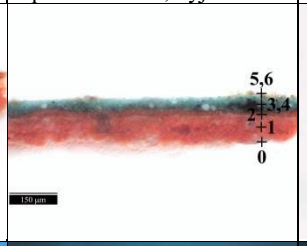	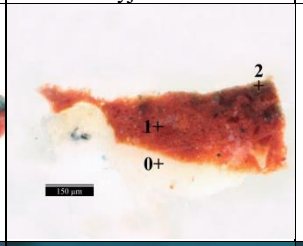	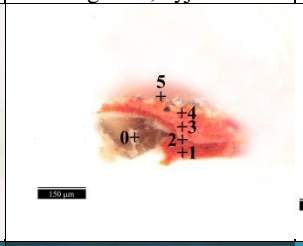	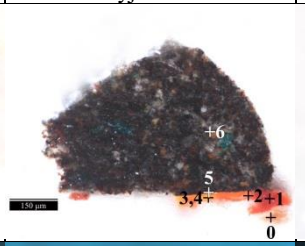	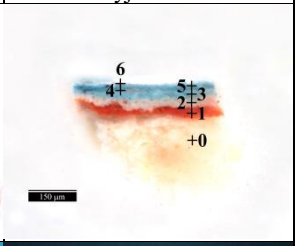
Optická mikroskopie, UV fluorescence					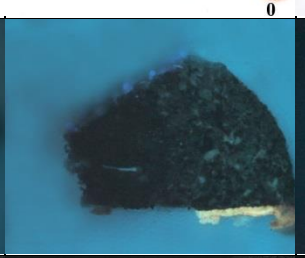	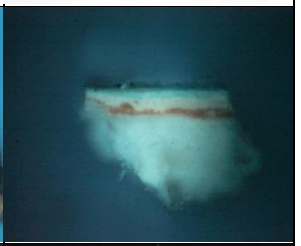
Elektronová mikroskopie, BSE	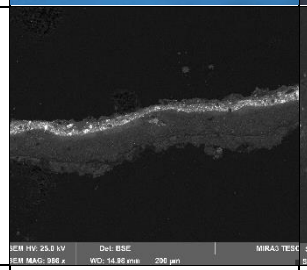	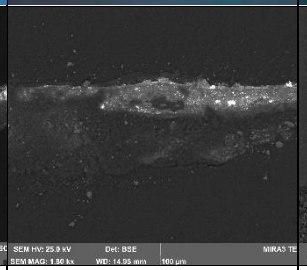	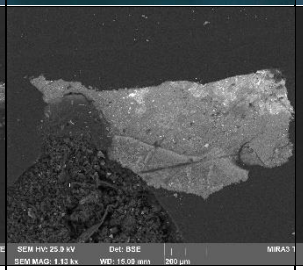		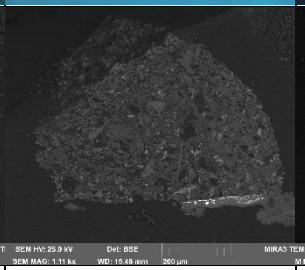	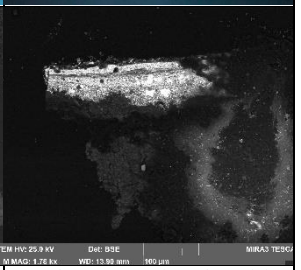
Další fáze, druhotné zásahy	6 hnědo-červená		2 hnědo-červená	5 nečistoty?	6 silná šedo-zelená 5 vínová	6 fragment zřejmě depozitů 5 modrá
Původní malba, úprava	5 červená 4 růžová, místy bílá 3 červená	3, 4 modré 2 červená		4 oranžovo-růžová 3 růžová	4 plátek zlata 3 červeno-oranžová 2 fragment bílá	4 šedo-modrá 3 modrá 2 bílá
Podkladové/ přípravné vrstvy	2 červený hlinkový podklad 1 organická mezivrstva	1 červený hlinkový podklad	1 červený hlinkový podklad	2 fragment bílá 1 červený hlinkový podklad	1 červený hlinkový podklad	1 červený hlinkový podklad
	0 bílá vrstva	0 bílá vrstva	0 bílá vrstva	0 bílá vrstva	0 bílá vrstva	0 bílá vrstva

Třebíč

MĚSTSKÝ ÚŘAD TŘEBÍČ
Odbor školství a kultury

Karlovo nám. 104/55, 674 01 Třebíč, adresa pro doručení písemnosti: Masarykovo nám. 116/6, 674 01 Třebíč

Č. j.: OŠK 6760/14 - SPIS 1326/2014/Ol

V Třebíči 12.02.2014

VYŘIZUJE: BC. LIBOR OLIVA
TELEFON: 568 896 124
E-MAIL: l.oliva@trebic.cz

Závazné stanovisko k zamýšlené obnově nemovité kulturní památky – zámek Budišov, objekt na pozemku st. p. č. 1 v katastrálním území a obci Budišov, okres Třebíč, Kraj Vysočina, číslo rejstříku ÚSKP ČR 36993/7-2548 – restaurování nástěnných maleb v zámecké kapli

Žadatel
Městys Budišov, Budišov č.p. 360, 67503 Budišov u Třebíče, IČ 00289159

Městský úřad Třebíč, odbor školství a kultury (dále jen „městský úřad"), jako věcně příslušný správní orgán podle § 29 odst. 2 písm. b) zákona ČNR č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o památkové péči"), a místně příslušný správní orgán podle § 11 odst. 1 písm. b) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád"), na základě žádosti městyse Budišov, se sídlem Budišov č.p.360, 67503 Budišov u Třebíče, IČ 00289159, ze dne 27.01.2014, doručené městskému úřadu téhož dne, podané podle § 14 odst. 1 zákona o památkové péči ve věci zamýšleného restaurování nástěnných maleb v kapli zámku Budišov, vydává podle § 14 odst. 3 zákona o památkové péči po písemném vyjádření Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Telči (dále jen „odborná organizace"), č. j. NPÚ-272/6944/2014 ze dne 03.02.2014, a podle § 149 odst. 1 správního řádu toto **závazné stanovisko:**

Zamýšlená obnova zámku Budišov - objekt vlastní budovy zámku na pozemku stavební parcela číslo 1 v katastrálním území a obci Budišov, okres Třebíč, Kraj Vysočina, č. rejstříku Ústředního seznamu kulturních památek ČR (dále jen „ÚSKP ČR") 36993/7-2548, jejímž předmětem má být restaurování výtvarné výzdoby stěn a stropu zámecké kaple (vyjma závěsného nástropního obrazu), které má být provedeno dle dokumentace „Podrobný návrh restaurování – zámecká kaple Budišov", zpracoval akademický malíř Antonín Hamsík, v Praze 15.01.2014, je považována z hlediska zájmů státní památkové péče za **přípustnou za následujících podmínek:**

1. Vlastník památky oznámí termín zahájení prací městskému úřadu a odborné organizaci. K závěrečnému vyhodnocení, předání a převzetí prací bude rovněž přizván městský úřad a odborná organizace.
2. O provedeném restaurování bude vyhotovena závěrečná restaurátorská zpráva obsahující náležitosti dle § 10 odst. 4 vyhlášky č. 66/1988Sb., kterou se provádí zákon ČNR č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „prováděcí vyhláška"). Originální výtisk závěrečné restaurátorské zprávy bude k termínu závěrečného vyhodnocení, předání a převzetí prací předán odborné organizaci.

Odůvodnění

Zámek Budišov se svými částmi (zámek, předzámčí, most se 2 sochami, 2 brány, balustráda s vázami, nádrž, socha Atlas, 2 sfingy, 2 pylony, 2 malé pylony, váza v parku, park) a pozemky stavební parcela číslo 1, 2, 3, 4, 6, pozemková parcela 3474, 3488, 3503, 3505, 3510/1, 3510/5, 3510/6, 3512, vše v katastrálním území a obci Budišov, okres Třebíč, Kraj Vysočina, je jako nemovitá kulturní památka zapsán v ÚSKP ČR pod číslem rejstříku 36993/7-2548. Dle ustanovení § 14 odst. 1 zákona o památkové péči zamýšlí-li vlastník kulturní památky provést údržbu, opravu, rekonstrukci, restaurování nebo jinou úpravu kulturní památky nebo jejího prostředí, je povinen si předem vyžádat závazné stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností.

Žádost městyse Budišov (dále též „žadatel"), která je vlastníkem předmětné kulturní památky, o vydání závazného stanoviska k její zamýšlené obnově obdržel městský úřad dne 27.01.2014. Jako samostatná příloha žádosti byla předložena dokumentace „Podrobný návrh restaurování – zámecká kaple Budišov", zpracoval akademický malíř Antonín Hamsík, v Praze 15.01.2014, na jejíž obsah je v žádosti výslovně odkázáno. Z obsahu žádosti a citované přílohy vyplývá, že předmětem zamýšlené obnovy má být specifická část řešené kulturní památky, a to malířská výzdoba stěn a stropu zámecké kaple. Jedná se o nástěnné malby iluzivní architektury provedené technikou vápenné secco, na stěnách doplněných sedmi obrazy s figurálními výjevy v iluzivních obrazových rámech (obrazy provedené mastnou temperou na bílém podkladu). Součástí kompozice stropní výzdoby je nástěnná grisaillová malba (Bůh Otec trůnící v oblacích) a dále čtyřlistý obraz (olej na plátně, nebeská sféra s andílky), který byl v důsledku havárie stropní konstrukce a vlastního obrazu deinstalován. K záměru restaurování maleb a obrazu v zámecké kapli zámku Budišov vydal městský úřad závazné stanovisko č. j. OŠK 55599/13 – SPIS 9036/2013/OI ze dne 07.01.2014. Aktuální žádost se týká vlastního provedení restaurování nástěnných maleb. Předkládaný záměr restaurování je zpracován pro celý rozsah výtvarné výzdoby stěn a stropu zámecké kaple, tj. nástěnných maleb a závěsného nástropního obrazu, restaurování obrazu je však s ohledem na povahu věci předmětem samostatného řízení. Městský úřad na tomto místě může konstatovat, že předložením aktuální iniciační žádosti o vydání závazného stanoviska k vlastní realizaci restaurátorských prací splnil vlastník památky podmínky uvedené pod body 1. a 3. výše citovaného závazného stanoviska k záměru, které se týkaly požadavku na zpracování záměru restaurování a následného předložení žádosti o vydání závazného stanoviska k vlastnímu provedení restaurátorského zásahu. Dalším podkladem pro vydání závazného stanoviska k vlastnímu provedení prací je „Restaurátorský sondážní průzkum (stratigrafie omítek) – vnitřní plášť zámecké kaple – Budišov", zpracoval akademický malíř Antonín Hamsík, září 2013, k jehož závěrům bylo přihlédnuto již při vydání závazného stanoviska k záměru.

Městský úřad zastává názor, že obnova specifických povrchových úprav stěn a stropu zámecké kaple naplňuje kritéria údržby stavby, která je kulturní památkou. Dle § 103 odst. 1 písm. c) a následujících zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, je tedy v daném případě dána příslušnému stavebnímu úřadu rozhodovací pravomoc. Z uvedeného důvodu městský úřad vydává s odkazem na § 44 a) odst. 3 zákona o památkové péči závazné stanovisko dle § 149 odst. 1 správního řádu.

Ve smyslu ustanovení § 14 odst. 6 zákona o památkové péči požádal městský úřad dne 28.02.2014 odbornou organizaci o písemné vyjádření k předmětné věci a toto vyjádření obdržel dne 05.02.2014. Odborná organizace se ve svém vyjádření č. j. NPÚ-272/6944/2014 ze dne 03.02.2014 zabývá charakteristikou výtvarné výzdoby zámecké kaple, přičemž klade důraz na specifika použité malířské techniky při provedení jednotlivých částí výzdoby a upozorňuje na rozdílnou kvalitativní úroveň originálních částí malířského uměleckého díla a

pozdějších doplňků, které hodnotí jako méně zdařilý produkt uměleckého řemesla. Odborná organizace rovněž rekapituluje dosavadní průběh procesu obnovy souvisejících stavebních konstrukcí zámecké kaple a přípravné fáze restaurování její výtvarné výzdoby. K vlastnímu navrhovanému postupu restaurování uvedenému v předloženém záměru restaurování uvedla toto hodnocení:
„Z hlediska památkové péče je navržený postup přípustný a doporučujeme ho realizovat za následujících podmínek, včetně podmínek obecných, vyplývajících z platné legislativy. Podmínky pro realizaci stanovujeme následovně:
1/ Práce na obnově, které mají charakter restaurování (tedy v podstatě veškeré úkony obnovy), budou provedeny oprávněnou osobou, držitelem příslušného povolení MK ČR pro restaurování, v tomto případě jde o restaurování nástěnných maleb.
2/ Veškeré práce ve všech fázích realizace, tedy případně i v přípravné fázi, rozšiřující dosavadní průzkumy pro stanovení a upřesnění koncepce zásahu, budou průběžně řádně a dostatečně dokumentovány. Tato dokumentace bude tvořit součást závěrečné restaurátorské zprávy.
3/ Ukončení akce proběhne v rámci komisionálního předávacího řízení za přítomnosti zástupce vlastníka památky, zástupce orgánu státní památkové péče, zástupce NPÚ ÚOP v Telči a dodavatele prací.
4/ V rámci předávacího řízení bude zástupci vlastníka a NPÚ ÚOP v Telči odevzdán originál závěrečné restaurátorské zprávy s doporučeným režimem údržby."
Městský úřad považuje hodnocení a požadavky uvedené ve vyjádření odborné organizace za věcné a opodstatněné. Městský úřad dospěl k závěru, že požadavek odborné organizace uvedený pod bodem 1/ vyplývá přímo z platné legislativy. V případě požadavku uvedeného pod bodem 2/ může městský úřad konstatovat, že předpoklad provedení průběžné řádné dokumentace jednotlivých fází restaurátorské obnovy vč. vyhodnocení nově zjištěných skutečností a zapracování provedené dokumentace do závěrečné restaurátorské zprávy je závazně deklarován v posuzovaném záměru restaurování, k jehož obsahu se také váže výroková část tohoto závazného stanoviska. Zbývající požadavky odborné organizace zapracoval městský úřad do podmínek uvedených ve výrokové části závazného stanoviska.

Městský úřad dospěl na základě posouzení předloženého záměru restaurování a další výše uvedené dokumentace, obsahu písemného vyjádření odborné organizace a vlastního správního uvážení k následujícím závěrům. Předložená dokumentace je zpracována na úrovni záměru restaurování, dostatečným způsobem definuje navrhované technické a technologické postupy. Výtvarná výzdoba stěn a stropu budišovské zámecké kaple (vyjma závěsného nástropního obrazu) svojí povahou, technikou provedení a mírou dochování autentického díla z části doplněného mladšími přemalbami představuje kombinaci malířského uměleckého díla a uměleckořemeslného nefigurálního malířského díla provedeného technikou nástěnné malby. Zamýšlená obnova památky tedy bude mít ve smyslu § 10 odst. 1 prováděcí vyhlášky povahu restaurování a smí být v souladu s platnou legislativní úpravou obsaženou v ustanovení § 14 odst. 8 zákona o památkové péči provedena pouze oprávněnou fyzickou osobou, která je držitelem povolení Ministerstva kultury pro restaurování nástěnných maleb. Městský úřad tedy na tomto místě pouze upozorňuje vlastníka kulturní památky na uvedenou zákonnou povinnost a pro úplnost uvádí, že autor záměru restaurování je v daném případě osobou oprávněnou k provedení komplexního restaurátorského zásahu.
Dle § 32 odst. 2) písm. f) a g) zákona o památkové péči odborná organizace poskytuje bezplatnou odbornou pomoc vlastníkům kulturních památek při zajišťování péče o kulturní památky a zabezpečuje odborný dohled nad prováděním komplexní péče o kulturní památky. Městský úřad ve smyslu § 29 odst. 2) písm. g) zákona o památkové péči vykonává dozor při obnově kulturních památek. Na základě výše uvedených zmocňovacích ustanovení zákona o památkové péči mají odborná i výkonná složka státní památkové péče umožněn aktivní vstup do procesu restaurátorské obnovy památky, to však pouze k účelu a v rozsahu stanoveném zákonem o památkové péči. Podmínku uvedenou pod bodem 1. ve výrokové části závazného

stanoviska tedy městský úřad stanovil za účelem organizačního zajištění výkonu odborného dohledu ze strany odborné organizace a dozoru ze strany městského úřadu s tím, že tímto zároveň reaguje na požadavek odborné organizace, který ve svém vyjádření uvedla pod bodem 3/.
Podmínka 2. vyplývá z ustanovení § 14 odst. 9 zákona o památkové péči a § 10 odst. 3) písm. c) prováděcí vyhlášky s tím, že obsahové náležitosti závěrečné restaurátorské zprávy jsou závazně stanoveny v § 10 odst. 4 prováděcí vyhlášky. Odborná organizace uplatnila v daném případě požadavek na předání závěrečné restaurátorské zprávy.

Městysi Budišov byla před vydáním závazného stanoviska dána možnost vyjádřit se k podkladům pro jeho vydání, a to prostřednictvím výzvy ze dne 05.02.2014. Městys Budišov tohoto procesního práva nevyužil.

Městský úřad dospěl k závěru, že zájem městyse Budišov na provedení restaurování nástěnných maleb v kapli zámku v obci Budišov jsou plně v souladu se zájmy státní památkové péče. Městský úřad tedy označil zamýšlené restaurování předmětné kulturní památky za přípustné a pro další přípravu a vlastní realizaci stanovil podmínky uvedené ve výrokové části závazného stanoviska.

Poučení

Toto závazné stanovisko je ve smyslu § 149 odst. 1 správního řádu úkonem učiněným správním orgánem na základě zákona, který není samostatným rozhodnutím ve správním řízení a jeho obsah je závazný pro výrokovou část rozhodnutí příslušného stavebního úřadu. Proti tomuto závaznému stanovisku se nelze samostatně odvolat. Jestliže by odvolání proti rozhodnutí příslušného stavebního úřadu bylo směřováno proti obsahu tohoto závazného stanoviska, upravuje postup odvolacího orgánu § 149 odst. 4 správního řádu. Nezákonné závazné stanovisko lze podle § 149 odst. 5 správního řádu zrušit nebo změnit v přezkumném řízení, k němuž je příslušný Krajský úřad Kraje Vysočina, odbor kultury, památkové péče a cestovního ruchu.

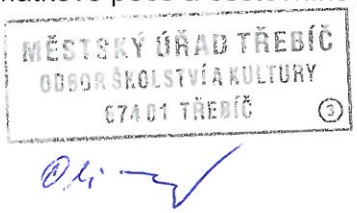

Bc. Libor Oliva
úředník na úseku státní památkové péče

Rozdělovník

Žadatel
Městys Budišov, Budišov č.p.360, 675 03 Budišov u Třebíče, IDDS: OVM, n5zbrsw

Na vědomí
Úřad městyse Budišov, stavební úřad, Budišov č.p.360, 675 03 Budišov u Třebíče, IDDS: OVM, n5zbrsw
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči, Hradecká č.p.6, 588 56 Telč, IDDS: PO_R, 2cy8h6t